

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

KOMUNIKACE VE VÍCEČLENNÝCH RODINÁCH

Bakalářská práce

Autor: Markéta Mitášová

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Petra Sobková

Olomouc
2013

Prohlašuji, že jsem písemnou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny řádně citovala a uvedla.

V Olomouci dne 21. 11. 2013

.....

Upřímně bych chtěla poděkovat Mgr. et. Mgr. Petře Sobkové za odborné vedení mé bakalářské práce, za trpělivost, cenné rady a připomínky, za ochotu, shovívavost a čas strávený při konzultacích.

Můj velký dík také patří všem rodinám za milé přijetí v jejich domovech a umožnění realizace výzkumného šetření.

OBSAH

ÚVOD	5
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 RODINA	7
1.1 Definice rodiny	7
1.2 Dnešní rodina v České republice	11
1.3 Vývojový cyklus rodiny	12
1.4 Vícedětné rodiny	13
1.5 Funkce rodiny	14
2 RODINNÁ KOMUNIKACE	18
2.1 Funkce komunikace	19
2.2 Druhy komunikace	20
2.3 Komunikace ve funkční rodinách	21
2.4 Konflikt v rodině	24
II. VÝZKUMNÁ ČÁST	26
3 CÍLE VÝZKUMU A FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	26
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	27
4.1 Strategie kvalitativní	27
4.2 Metoda rozhovoru	27
4.3 Zakotvená teorie	30
4.4 Charakteristika participantů	31
4.5 Proces získávání dat	32
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	34
5.1 Analýza dat	34
5.2 Shrnutí výzkumných šetření	43
6 DISKUZE	47
ZÁVĚR	49
POUŽITÁ LITERATURA	50
SEZNAM PŘÍLOH	54

ÚVOD

Vícečlenné rodiny mě již od malička přitahovaly. Byly pro mě něčím tajemným. Tuto tajuplnost ve mně vzbuzují dodnes, neboť i přes velké množství literatury věnující se rodině, zůstávají mnohačetné rodiny neustále v pozadí, jakoby zahaleny závojem. Od svého narození jsem přicházela do kontaktu především se čtyřčlennými rodinami, které jsem vnímala jako standardní. Ve vesnici, ze které pocházím, jsem se setkala s maximálně pětičlennou rodinou, a tak setkání s mnoha vícečlennými rodinami, které mi umožnily vytvořit si jiný náhled na rodinu, bylo pro mě fascinujícím a obohacujícím, neboť mi tak bylo umožněno nahlédnout pod onen závoj. Toto poodhalení však ve mně vzbuzovalo ještě větší zvědavost.

Také tématem komunikace se zabývá mnoho autorů, z mnoha různých úhlů pohledů, avšak propojení těchto dvou oblastí zůstává i nadále téměř nedotčené.

Cílem naší bakalářské práce tedy bude prozkoumat komunikaci ve vícečlenných rodinách a snaha porozumět potřebám členů rodiny v oblasti komunikace.

Bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretickou část si dále rozdělíme na dvě kapitoly. První z nich bude pojednávat o rodině, přičemž si lehce nastíníme obtížnost definování pojmu rodina, poté přejdeme k podobě současné rodiny v České republice, neméně podstatný se jeví vývojový cyklus rodiny, dále si představíme vícečetné rodiny a na závěr vyličíme funkce rodiny. Ve druhé kapitole se zaměříme na komunikaci v rodině. V její první části se pozastavíme u obecnějších aspektů komunikace. Nejprve pojednáme o funkcích komunikace, posléze o jejích druzích. Následně pohovoříme o komunikaci ve funkčních rodinách a na závěr této kapitoly se zmíníme o konfliktech v rodinách.

V praktické části se budeme věnovat samotnému provádění výzkumu. Ve třetí kapitole si nejprve stanovíme cíle výzkumu a výzkumné otázky a poté přejdeme ke čtvrté kapitole, jež bude pojednávat o metodologii výzkumu. Ta nám přiblíží metody využívané při našem výzkumném šetření, představíme si krátce participanty, a také průběh získávání dat. Páté kapitole bude příslušet samotné výzkumné šetření s analýzou dat i souhrnem tohoto výzkumného šetření. Šestá kapitola nám poskytne v diskuzi prostor pro pozastavení se nad námi zjištěnými údaji.

Očekáváme náročnost při zpracování této práce, ať už z hlediska nedostatečného množství literatury týkající se vícečlenných rodin, tak také z předpokládané náročnosti provádění námi zvoleného výzkumu. Přesto vnímáme jako důležité přiblížit a pojednat o problematice vícečlenných rodin, u kterých předpokládáme pozitivní stmelení. Těmto fungujícím rodinám není v dnešní době věnováno tolik prostoru, jak by si zasloužily. Pozornost je spíše zaměřena na nové podoby rodin a na rodiny nefunkční.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Při snaze charakterizovat pojem rodina se dostáváme do jistých nesnází. Rodina vždy stála v popředí zájmu společnosti, a tak se mnohdy stávala předmětem bádání různorodých vědních disciplín, jež se jí snažily a dodnes snaží prozkoumávat z nejrůznějších možných úhlů, přičemž i v rámci jedné disciplíny se setkáváme s variabilitou tohoto pojmu. Z toho vyplývá množství odlišných definic, které usilují o vymezení rodiny, avšak vždy v kontextu té které vědní oblasti.

1.1 Definice rodiny

Přes nesčetné množství výzkumů, odborných teoretických textů a celkové popularity tématu rodina je nutno říci, že samotné definování tohoto pojmu je velmi obtížné. Jeví se nám, že existuje téměř takové množství definic jako autorů, jež se tématem zabývají. Způsob nahlížení na rodinu je ovlivněn také kontextem historickým a mnohými dalšími hledisky.

O složitosti jednoznačně přijímané definice rodiny hovoří také Irena Sobotková ve své publikaci *Psychologie rodiny*¹ nebo Pavel Říčan ve své přehledové studii s názvem *Psychologie rodiny*.² Ve skutečnosti je totiž velice těžké odpovědět na zdánlivě triviální otázky: Co je to rodina? Musí být členové pokrevně příbuzní? Je občanský nebo církevní obřad nezbytnou či dostatečnou podmínkou k jejímu definování? Jsou dva studenti, které spojuje romantický vztah a jež spolu sdílejí byt, rodinou? Jsou děti nezbytnými či dostatečnými podmínkami definice rodiny? Musí být jádrem rodiny muž a žena? Je závazek nezbytný pro rodinu? Co odlišuje rodinu od jakékoliv jiné sociální skupiny, již jsme členy?³

Názory na tyto a jim podobné otázky se u jednotlivců dramaticky liší. Neexistuje žádná univerzální definice rodiny a ani není pravděpodobné, že k ní v nejbližší době

¹ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 24.

² Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie rodiny – obor ve stavu zrodu*. in *Československá psychologie*, 1991, 35, 1, 39-48.

³ Srov. SEGRIN, CH., FLORA, J. *Family Communication*. 2. vyd. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-87634-6. s. 4.

dospějeme. Většina definic rodiny se pokouší vystihnout nezbytná a dostatečná kritéria na vytvoření rodiny. Tato kritéria často popisují podobu, funkce a interakce rodiny. Podle těchto měřítek rozdělili Wamblodt a Reiss (1989) definice rodiny do tří skupin. Mezi strukturální patří ty, jež kladou důraz na podobu rodiny, úkolově orientované definice řeší především funkce rodiny a transakční definice považují za nejdůležitější rodinnou interakci.⁴

Strukturální definice vytyčují specifická kritéria, která objasňují, kdo do rodiny patří a kdo nikoliv. Tyto definice nejsou závislé ani na kvalitě rodinné interakce nebo plnění úkolů, ani na subjektivních pocitech ze skupinové identity nebo vzájemné náklonnosti. Definují rodinu pouze a jednoduše její formou. Např. definice amerického úřadu pro sčítání lidu (the U. S. Census Bureau) z roku 2008 říká, že rodina je „*skupina dvou nebo více lidí (z nichž je jeden hlavou domácnosti), spřízněnými narozením, sňatkem nebo adoptí a bydlícími spolu*“.⁵ Jinými slovy, pokud jsou jedinci spřízněni krví nebo zákonem a bydlí spolu, považujeme je za rodinu. Tedy, sezdání partneři s nebo bez dětí jsou rodinou, dospělá matka žijící s dcerou taktéž. Nicméně intimní partneři, bez zákonem uznaného sňatku zde za rodinu považováni nejsou.⁶

Jiným příkladem je definice D. Popenoea, která tvrdí, že rodina je definována přítomností závislé osoby (př. dítěte). Podle jeho definice je tedy rodina relativně malá skupina příbuzných, nebo osob, jež se považují za rodinu, i když ve skutečnosti rodinou nejsou. Dle tohoto vymezení se rodina skládá nejméně z jednoho dospělého a z jedné závislé osoby. Právě zmiňovaná definice nepovažuje bezdětné manžele nebo pár sdílející domácnost za rodinu. Avšak svobodný rodič žijící s jedním nebo více dětmi (závislými osobami) rodinou je.⁷

Přes vnitřní odlišnosti jsou si strukturální definice podobné tím, že jasně určují, kdo do rodiny patří a kdo nikoliv užitím externích objektivních kritérií. Jejich jednoduchost je činí atraktivní pro lidi, jež jsou nuceni tvořit externí rozhodnutí bez přemíry informací o vnitřní struktuře rodiny. Jedná se například o demografy, politiky

⁴ Srov. SEGRIN, CH., FLORA, J. *Family Communication*. 2. vyd. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-87634-6. s. 4.

⁵ SEGRIN, CH., FLORA, J. *Family Communication*. 2. vyd. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-87634-6. s. 5.

⁶ Srov. SEGRIN, CH., FLORA, J. *Family Communication*. 2. vyd. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-87634-6. s. 4, 5.

⁷ Srov. POPENOE D. in SEGRIN, CH., FLORA, J. *Family Communication*. 2. vyd. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-87634-6. s. 4, 5.

nebo úředníky. Užitečnost strukturálních definic je zřejmá, očividné jsou ovšem i jejich limity. Jedná se především o otázku, zda vůbec mohou objektivní kritéria definovat něco tak subjektivního, jako je pojem rodina.⁸

Typ **úkolově orientovaných definic** vymezuje rodinu podle toho, jak jednotliví členové fungují nebo jaké úkoly vykonávají. Většina takovýchto definic považuje za rodinu skupinu o nejméně jednom dospělém a jednom či více ostatních osob, které vykonávají úkoly rodinného života jako je socializace, nurturance, rozvoj a finanční a emoční podpora. Lerner a Spanier (1978) jsou autory jedné z takovýchto definic, jež tvrdí, že rodina je sociální jednotka, která přijímá zodpovědnost za socializaci a péči o děti.⁹

Sociologický slovník nám přináší taktéž úkolově orientovanou definici: „*Rodina je obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.*“¹⁰

Sociolog Ivo Možný definuje rodinu v tom nejširším kontextu jako „*institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti.*“¹¹

Transakční definice kladou velký důraz na komunikaci mezi jednotlivci a na subjektivní pocity vzniklé na základě interakce. Jednu z prvních transakčních definic navrhli Burgess a Locke (1953), ve které definovali rodinu jako jednotku interagujících osobností. Je přirozené, že mnoho odborníků na poli rodinné komunikace upřednostňují právě transakční definice. Ty neignorují úkoly jednotlivých členů rodiny, naopak úkolově orientované definice rozšiřují argumentující, že rodina znamená více než jen skupina osob vzájemně vykonávajících různé úkoly. To, co podle transakčních definic dělá skupinu lidí rodinou, je, že členové vykonávají své úkoly v rámci jistého systému interakcí. Wamboldt a Reiss (1987) takto definují rodinu jako skupinu osob v intimním vztahu (u nichž vniká interakce), zakoušející pocit domova a skupinovou identitu zároveň se silnými vazbami loajality a emocí, společnou minulostí a výhledy do budoucna. Význam a hranice rodiny

⁸ Srov. SEGRIN, CH., FLORA, J. *Family Communication*. 2. vyd. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-87634-6. s. 4, 5.

⁹ Srov. tamtéž, s. 6, 7.

¹⁰ MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ A. a spol. *Velký sociologický slovník*. 1.vyd. Praha: Karolinum, Univerzita Karlova, 1996. ISBN 80-7184-310-5. s. 940.

¹¹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9. s. 99.

často symbolicky vyjadřují rodinné příběhy, rituály a další symbolická komunikace. Interakce mezi členy rodiny je vyjádřena pojmy jako intimita, vzájemná závislost, závazek, pocit rodinné identity, emocionální vazby, společná minulost i budoucnost.¹²

Výše zmiňované definice v sobě zahrnovaly pouze jedno z uvedených kritérií. Často se však setkáváme i s autory, kteří usilují o integraci více než jedné podmínky. Již výše zmiňovaný Říčan např. hovoří o rodině jako o „*společenství dětí a manželů, kteří je zplodili, trvale s nimi žijí a řádně o ně pečují.*“¹³

Jiné definice považují za důležité vnímat rodinu i v kontextu dané kultury. Například sociologický slovník: „*Rodina je forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturně podmíněny.*“¹⁴

Psychologický slovník přichází s následující charakteristikou: „*Rodina je společenská instituce založená na sexualitě a rodičovských tendencích; její forma je různá podle kultury (monogamní, polygamní, polyandrická atd.)*“¹⁵

Jiný psychologický slovník nám podává definici, která v sobě zahrnuje jak strukturální, tak úkolově orientovaná kritéria: „*Rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.*“¹⁶

Potřebu zabývat se rodinou cítí také představitelé křesťanství. Můžeme zde citovat Papežskou radu pro rodinu z roku 2001: „*rodina a život představují jednotu, kterou musí společnost chránit, protože se jedná o živý organismus, díky němuž dochází k posloupnosti (rození a výchova) lidských generací.*“¹⁷ nebo papeže Jana Pavla II.: „*Rodina je společenství osob, nejmenší buňkou společnosti a jako taková je základní institucí života každé společnosti.*“¹⁸

Z výše uvedených definic je patrná důležitost rodiny, neboť právě v ní se osobnost jedince utváří v celém svém spektru, v ní každý jedinec získává jedinečnou osobnostní

¹² Srov. SEGRIN, CH., FLORA, J. *Family Communication*. 2. vyd. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-87634-6. s. 7, 8.

¹³ ŘÍČAN, P. Psychologie rodiny – obor ve stavu zrodu. In *Československá psychologie* 1991. s.38.

¹⁴ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0. s. 206.

¹⁵ SILLAMY, N. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 8024402491 s. 182.

¹⁶ HARTL P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X. s. 512.

¹⁷ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU. *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*. vyd. neuvedeno. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001. ISBN neuvedeno. s. 13.

¹⁸ JAN PAVEL II. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II.* Praha: Sekretariát české biskupské konference, 1994. s. 37.

charakteristiku. Dítě si v rodině osvojuje základní návyky chování, přijímá určitá pravidla, postoje a hodnoty, a také se setkává s verbální i neverbální komunikací, již mnohdy od svých rodičů přebírá.¹⁹

Uvědomujeme si, že jsme ani z daleka neuvedli zástupce všech typů definic zabývajících se touto problematikou. Jednalo se nám především o předvedení obtížnosti samotného definování a různorodosti názorů v rámci jednotlivých oborů i napříč mezi nimi.

1.2 Dnešní rodina v České republice

Evropská rodina si během mnoha let prošla četnými změnami, jež nejčastěji reagovaly na danou politickou a hospodářskou situaci státu a právě uznávané ideologie, které ji také nemálo ovlivnily. Oldřich Matoušek hovoří o tom, že „rodina nikdy není nedobytnou tvrzí, její vnější hranice má vždycky jistou propustnost.“²⁰

Zvláště v poslední třetině minulého století se česká rodina, stejně jako rodiny rozvinutých zemí, proměnila. Dominujícím typem rodiny je v dnešní době manželský pár se dvěma dětmi, jenž je chápán jako samostatná rodina a domácnost. Tento typ rodiny však u nás zaznamenává neustálý pokles a naopak narůstá počet domácností s jedním dospělým a neobvyklá již není ani domácnost jednotlivců.²¹ Často se vyskytuje fakticky existující soužití, u kterého se předpokládá společné bydlení doprovázené pohlavním životem. Proti zrovnoprávnění rodiny a fakticky existujících soužití se vyhradila například papežská rada pro rodinu, jež toto zrovnoprávnění vnímá jako diskriminaci manželství a zastává názor, aby rodina byla společností podporována a chráněna.²²

Moderní rodina ztrácí pro mnoho lidí svou poutavost, neboť postmoderní doba klade důraz na vlastní uspokojení, tedy aby byl člověk, jako individuální bytost, naplněn spokojeností a štěstím. Vztahy nedisponují takovou důležitostí, podstatné je uspokojení, jež z těchto vztahů vyplývá pro každého člena rodiny.²³

¹⁹ Srov. ŠULOVÁ, L. *Člověk v rodině* in: VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ED. *Aplikovaná sociální psychologie* I. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6. s. 303, 304.

²⁰ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9. s. 38.

²¹ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8. s. 258 – 261.

²² Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU. *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*. vyd. neuvedeno. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001. ISBN neuvedeno. s. 7, 19, 20.

²³ Srov. DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN: 80-7178-249-1.

V současné rodině u jejích jednotlivých členů často schází očekávání trvalosti vztahu, což se projevuje v nejrůznějších typech soužití. Dalším charakteristickým znakem je předmanželská intimní zkušenost, odsouvání rodičovství na pozdější dobu, a také omezování bezprostředních kontaktů jak mezi partnery, tak i mezi rodiči a dětmi. Výchova dětí, již ještě v nedávné době obstarávali rodiče, dnes mnohdy bývá nahrazena výchovným působením institucí. Také mnohé další činnosti, které dříve zajišťovala rodina, dnes zabezpečuje společnost. Někdy se také setkáváme rodinami, kde jsou udržovány kontakty pouze mezi dvěma generacemi. Mezi další znaky současné české rodiny patří snižování porodnosti, což může být ovlivněno jak snadnou dostupností antikoncepce, tak posunem věkové hranice při uzavírání manželství, narození prvního dítěte, zaměstnaností žen zapříčiněnou finanční nutností či budování kariéry ženy. Neméně podstatným rysem postmoderní rodiny se stala celospolečenská tolerance vůči rozvodům. Církev na tento jev odpovídá snahou posilovat stabilitu rodiny.^{24 25}

Neustálý vývoj společnosti se promítá také do života rodin. Ty jsou nuceny reagovat na mnohé transformace, s nimiž se v minulosti potýkat nemusely. Jednou z nich je například již zmiňované zaměstnání žen.

1.3 Vývojový cyklus rodiny

Na vývojový cyklus rodiny bývá nahlíženo jako na celoživotní socializaci, kdy se člověk učí a je nucen přizpůsobovat se daným nárokům.²⁶

Jedním z charakteristických rysů rodiny je její časová nestálost a s ní související proměna. Můžeme tedy hovořit o rodinném vývojovém cyklu, na nějž bývá pohlíženo různě. Antropolog J. Skupnik ve své publikaci hovoří o rodinách, jež mnohdy v určité fázi vývojového cyklu mohou vypadat téměř podivně. Kdy se určitá podoba rodiny změní, nebo se již stane konečnou, závisí zcela na dané rodině. Setkáváme se tak s variabilními formami i podobami rodin, jež se proměňují interkulturně i intrakulturně.²⁷ Na posledních generacích spatřujeme změny, jimiž rodina a její vývoj prošel. Na cyklu rodinného života a jednotlivých stádiích se značně podílí kulturní

²⁴ Srov. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ed. *Aplikovaná sociální psychologie* I. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6. s. 305 – 308.

²⁵ Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství LIDOVÉ NOVINY, 2006. ISBN 80-7106-396-7. s. 178 – 183

²⁶ Srov. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA J. *Rodinná terapie*. 2.. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7. s. 114.

²⁷ Srov. SKUPNIK, J. *Antropologie příbuzenství*. 1. vyd. Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-7419-019-3. s. 290.

zvyklosti dané oblasti.²⁸ Podstatnou roli ve vývojovém cyklu rodiny hrají jak konkrétní fáze rodiny, tak i přechody mezi nimi. Přejít k rodičovství pak Možný vnímá jako přechod nejvýznamnější.²⁹

Rodinný cyklus, který ve své publikaci uvádí J. Alan a jejímž autorem je Tamir a Antonucci, se skládá z následujících etap: osamělí do 35 let, manželství do 35 let bez dětí, rodina s nejméně jedním dítětem předškolního věku, rodina s dětmi pouze školního věku, rodina s dětmi na střední nebo vysoké škole, rodina s dětmi staršími 17 let, rodina bez dětí do 18 let.³⁰

I. Plaňava přichází s následujícím rozdělením rodinného koloběhu: předmanželské párování, mladý bezdětný pár, rodina s malým dítětem případně dětmi, rodina se školáky, odpoutávání a vylétávání z hnízda a prázdné hnízdo.³¹

Vývojový cyklus rodiny klinického psychologa a psychoterapeuta O. Matouška se liší. Zaměřuje se na určité události, jež jsou často chápány jako mezníky v životě rodiny. Jsou to volba partnera, sňatek, orientační a prokreační rodina, transgenerační tradice, rodina s předškolním dítětem, rodina se školními a dospívajícími dětmi a rodina ve fázi opuštěného hnízda.

1.4 Vícedětné rodiny

S rodinami, které vychovávaly tři a více dětí, jsme se v minulosti mohli setkat mnohem častěji, než je tomu dnes. Tento pokles souvisí jednak s již naznačenou historickou proměnou, jednak také s příslušností rodiny k určité společenské vrstvě. Omezování počtu dětí se nejprve projevilo u vyšších sociálních tříd obyvatel. V posledních několika generacích pozorujeme vztah mezi vzděláním matky a počtem jí narozených dětí. Všeobecně platí, že čím vyššího vzdělání žena dosáhne, tím méně má dětí.³²

V. Brablcová vnímá jako nejvýhodnější počet dětí v rodině tři až čtyři. Toto tvrzení zdůvodňuje zdravotním i vhodným výchovným hlediskem, ale také kolektivem tvořeným tímto počtem dětí, kde dochází k utváření potřebných návyků.³³

²⁸ Srov. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA J. *Rodinná terapie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7. s. 116, 117.

²⁹ Srov. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9. s. 126.

³⁰ Srov. ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-044-6. s. 270.

³¹ Srov. PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. 1. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2000. ISBN 80-7239-039-2. s. 144.

³² Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8. s. 100, 101.

³³ Srov. BRABLCOVÁ, V. a kol. *Manželství rodina rodičovství*. 2. vyd. Praha: Horizont, 1973. ISBN není. s. 34.

Z. Matějček hovoří o dnešních rodinách s více dětmi jako o těch, které jsou „vysloveně na děti zaměřené“. Nejčastěji se nesetkáváme s rodinami, jež by vysoký počet dětí měly z nedostatečné znalosti, popřípadě neodpovědnosti a žily by v podmínkách sociokulturní deprivace. Specifickou oblastí sehrávají romské rodiny, jimiž však v této práci nezaobíráme.³⁴

Dnes se však také setkáváme s vícedětnými rodinami, jejichž rodiče náleží k intelektuální elitě a život s více dětmi začíná být vnímán jako luxusní žití. Pohled na luxus se také mění. To, co dříve bylo považováno za přepychové, si dnes můžeme běžně zakoupit v obchodech, a proto za opravdový blahobyt vnímáme také to, dovolit si mít tolik dětí, po kolika toužím.³⁵

Rodina se čtyřmi a více dětmi se zajisté odlišuje od rodiny s méně potomky. Jiný ráz zde také získávají vztahy mezi sourozenci, neboť se zde velmi často vytváří téměř skupina vyznačující se skupinovou mentalitou. Tyto vícečetné rodiny na děti působí podle Matějčka velmi příznivě. Hovoří o téměř terapeutickém působení skrze vnitřní atmosféru rodiny. Děti do rodin přicházejí plánovaně a jejich přijetí je kladné. Zpravidla nejsou v těchto rodinách na potomky kladeny vysoké nároky na jejich úspěšnost ani výkonnost.³⁶

1.5 Funkce rodiny

V odborných publikacích se setkáváme s nejednotností autorů v pojetí funkcí rodiny. Z. Matějček hovoří o ztrátách mnoha funkcí rodiny, jako je vzdělávací, ochranná, pojišťovací nebo výrobní, jež měly pro rodinu význam především proto, že jí udržovaly pohromadě. Za význačné pak pro dnešní rodinu považuje dvě základní funkce. První z nich má za úkol zajistit citové uspokojení všem členům rodiny a druhou je příprava dětí pro život ve společnosti. Kultivovanost a citová vyspělost se zde stávají předpokladem pro právě zmiňované funkce.³⁷

³⁴ Srov. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2. s. 83.

³⁵ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8. s. 242, 243.

³⁶ Srov. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2. s. 83, 84.

³⁷ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: AVICENUM, 1986. ISBN není uvedeno. s. 329, 330.

I. Možný uvádí požadavky společnosti na rodinu, které je možné nalézt napříč kulturami. Jedná se o tzv. „*tezi minimálního zaopatření*“, tedy nárok dítěte na „*základní výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělání*.“³⁸

Výrost se Slaměním hovoří o čtyřech základních funkcích rodiny, které vnímají jako obecně uznávané. Patří mezi ně funkce:

- reprodukční,
- materiální
- výchovná
- emocionální.³⁹

Reprodukční funkce zajišťuje existenci rodiny. Rodina navzdory tendenci plození dětí mimo manželství je nadále primární jednotkou v zajištění pokračování nové generace.⁴⁰ Technický rozvoj v oblasti medicíny a rozvoj genetiky jí však činí částečně zastupitelnou.

Svou nenahraditelnou roli v péči o jednotlivce rodina pomalu ztrácí, neboť společnost disponuje schopností částečně ji nahradit. Společnost také jedinci umožňuje mnoho variant soužití i reprodukčního procesu, které nás však staví před mnohé nevyřešené etické problémy. K těmto alternativám patří:

- *soužití biologických rodičů a jejich dětí,*
- *soužití rodičů adoptivních či pěstounských a získaných dětí,*
- *soužití partnerů rozhodnutých nemít děti,*
- *bezdětní manželé bez možnosti mít vlastní biologické potomky přirozenou cestou,*
- *bezdětní manželé z důvodu tzv. nekonsumovaného manželství,*
- *bezdětní manželé, kteří získají „vlastního“ biologického potomka následujícími cestami:*
 - *umělé oplození ženy,*
 - *žena nositelka cizího vajíčka,*
- *rodiče, kteří žijí bez vlastních biologických dětí, protože nebyli ochotni nebo schopni postarat se o jejich potřeby a byly jim odebrány,*

³⁸ Srov. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9. s. 132.

³⁹ Srov. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ed. *Aplikovaná sociální psychologie* I. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6. s. 325, 326.

⁴⁰ Srov. KREJČÍŘOVÁ, D., LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. s. 183.

- *žena, která se rozhodne vychovávat dítě sama a partnera o narození dítěte úmyslně neinformuje,*
- *homosexuální nebo lesbické dvojice pečující o dítě jednoho nebo obou z partnerů.*⁴¹

Současné pojetí rodiny se oproti dřívějšímu mění. Dnes vnímáme rodinu více jako sociální strukturu, v níž dochází k naplňování potřeb všech jejích členů.⁴²

Materiální funkce, u Krejčířové nazvána hospodářskou,⁴³ také ztrácí na svém významu, neboť společnost je nyní, v případě nefunkčnosti rodiny v této oblasti, schopná rodinu jako systém do jisté míry zastoupit. V minulosti, kdy rodina byla chápána jako samostatně hospodařící jednotka, tomu tak nebylo a materiální funkce rodiny hrála významnou roli, zvláště když děti a slabší členové rodiny byli závislí na materiální pomoci produktivních členů rodiny.⁴⁴ V současné průmyslové společnosti se rodina jeví více jako spotřební jednotka, ovšem některé výrobní prvky v ní najdeme i dnes.⁴⁵

Výchovná funkce poskytuje dítěti základní orientaci v okolním světě a dá se říci, že i vše potřebné pro plynulé zařazení do společnosti. Výchova zde není míněna pouze ve směru od rodičů k dětem, ale jako vzájemné působení, jež formuje všechny členy rodiny jak bezprostředně, tak i dlouhodobě. Rodina také působí jako regulátor nežádoucích projevů (mezi něž lze zařadit např. abúzy či sociální patologie). Rodina je téměř nezastupitelná v procesech formování postojů ke světu, blízkému okolí a sobě samému. Pomáhá též vzniknout hodnotovým orientacím, tvoří základ pro formování vlastního Já, koncepci vlastního života.⁴⁶

Emocionální funkci považují autoři za jedinečnou, nezastupitelnou. Rodina skrze ni poskytuje jedinci potřebu zázemí, jakožto i podporu, pomoc, bezvýhradné přijetí, nebo například potřebu důvěrnosti. Tato funkce je podstatná pro všechny věkové kategorie.⁴⁷

⁴¹ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ed. *Aplikovaná sociální psychologie* I. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6. s. 325.

⁴² Srov. Tamtéž, s. 325.

⁴³ Srov. KREJČÍŘOVÁ, D., LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. s. 183.

⁴⁴ Srov. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ed. *Aplikovaná sociální psychologie* I. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6. s. 326.

⁴⁵ Srov. KREJČÍŘOVÁ, D., LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. s. 183.

⁴⁶ Srov. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ed. *Aplikovaná sociální psychologie* I. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6. s. 326, 327.

⁴⁷ Srov. Tamtéž, s. 326, 327.

O významu rodiny, jež zabezpečuje mnoho funkcí, se také zmiňují Bauerová s Bártovou. Rodinu chápou jako tu, která poskytuje materiální zabezpečení všem svým členům, tvoří socializační a výchovné prostředí pro své potomky, stará se o zdraví i výživu, předává svým členům kulturní, estetické i morální návyky, ochraňuje je a podporuje. Rodina se projevuje poměrně silným vlivem na své členy také v oblasti utváření charakterů, politického smýšlení, a také v usměrňování chování a jednání příslušníků rodiny. Tyto funkce mají vztah především k jednotlivým členům rodiny, potažmo rodiny jako celku, ovšem nemůžeme zůstat pouze u těchto funkcí. Rodina také disponuje úkoly vzhledem ke společnosti. Nejvýznamnějším z nich je reprodukce obyvatelstva.⁴⁸

⁴⁸ Srov. BAUEROVÁ, J., BÁRTOVÁ, E. *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1987. ISBN neuvedeno. s. 23.

2 RODINNÁ KOMUNIKACE

Výzkum rodinné komunikace leží v popředí zájmu odborníků zabývajících se jak rodinou, tak i těch, jež se věnují především komunikaci. Pakliže totiž chápeme rodinu jako něco, co je tvořeno prostřednictvím sociální interakce, je pro pochopení členů rodiny a rodinných vztahů nezbytné porozumět jejich komunikaci. Členové rodiny ustanovují své vzájemné vztahy komunikací. Komunikací také rodinní příslušníci vytvářejí mentální modely rodinného života a skrze komunikaci tyto modely přetrvávají v průběhu času a napříč generacemi.⁴⁹

Toto ovšem není jediným důvodem, proč se výzkumníci tematikou zabývají. Obecně lze říci, že existují tři hlavní příčiny: První příčinou je fakt, že rodinná komunikace bývá první sociální zkušeností jedince. Pozorováním a interagováním se členy rodiny se jedinec učí nejen komunikovat, ale také i o samotné komunikaci přemýšlet. Druhým důvodem je skutečnost, že komunikace je nástrojem, pomocí něhož členové rodiny nastolují, udržují a ukončují své intimní vztahy. Třetím důvodem, proč je zájem výzkumníků o rodinnou komunikaci tak vysoký je, že komunikace reflektuje mezilidské vztahy uvnitř rodiny. To výzkumníkům dává možnost určitým způsobem předvídat kvalitu a směr rodinných vztahů.⁵⁰

Studium rodinné komunikace má dlouhou tradici. Některé z nejvlivnějších teorií zabývajících se touto tematikou vznikly již v průběhu druhé světové války a dodnes ovlivňují myšlení odborníků. V posledních patnácti letech se udál velký rozvoj na poli rodinné komunikace, který zásadně ovlivnil způsob, jakým lidé chápou funkční a nefunkční rodinné interakce. Nový vývoj dokazuje nutnost získávání informací o současných rodinných problémech. Vědci, terapeuti, duchovní, studenti, všichni si začínají uvědomovat, že problémy jako rozvod, domácí násilí, týrání dětí a problémy duševního zdraví jsou ve skutečnosti především problémy komunikace. Společnost doufá, že skrze porozumění formám, funkcím a procesům rodinné komunikace budeme moci porozumět, jak a proč tyto problémy existují, a možná nám pomohou k prvním krokům, kterak jim zabránit v budoucnosti. Dalšími cíli výzkumů rodin jsou snaha pochopit témata

⁴⁹ Srov. VANGELISTI, A. L. *Handbook of Family Communication*. 1. vyd. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. ISBN 0-8058-4130-X. s. 10.

⁵⁰ Srov. tamtéž s. 10.

jako šťastná manželství, jaké rodičovské techniky souvisejí s pozitivními výsledky dětí, jak po celý život udržet vztahy se členy rodiny a další.⁵¹

Komunikaci poutavým způsobem přibližuje představitelka rodinné terapie V. Satirová, když říká: „*Komunikaci si představuji jako obrovský deštník, jenž zakrývá a ovlivňuje vše, co se mezi lidmi odehrává. Od chvíle, kdy lidská bytost přišla na tento svět, komunikace se stala nejdůležitějším faktorem určujícím, jaké vztahy si člověk vybuduje a co se komu ve světě přihodí. Jak dokážeme přežít, jak rozvíjíme důvěrné vztahy, jak jsme výkonní, jaký dáváme životu smysl, jaké máme spojení se svou božskou podstatou – to všechno do velké míry závisí na naší schopnosti komunikovat.*“⁵²

Komunikace je psychologem a psychoanalytikem N. Sillamy považována za percepci, během níž dochází k úmyslnému či neúmyslnému přenosu informací. Tyto informace slouží k poučení nebo ovlivnění jedince, popřípadě skupiny, která je přijímá. V průběhu interakce dochází k působení jak na přijímající osobu, tak také ke zpětnému účinku na osobu, jež informace vysílá.⁵³

Komunikací si sdělujeme informace, náš postoj k věci, o které hovoříme, jakožto i postoj k posluchači, své sebepojetí, žádosti a mnoho dalších sdělení.⁵⁴

Komunikace disponuje mnohými podobami. Můžeme například hovořit o komunikaci verbální, nonverbální, mezilidské, sociální, digitální, hromadné, patologické, alternativní a mnoha dalších.⁵⁵

2.1 Funkce komunikace

Člověk je ke každému komunikačnímu činu motivován. Samotné sdělení nabývá pro jedince určité důležitosti, neboli dostává svůj smysl. Každá komunikace tak plní jistou funkci. Z. Vybíral rozlišuje čtyři základní funkce našeho komunikování.

1. Informativní – předání zprávy, doplnění jinou, oznámení, prohlášení....
2. Instruktažní – navedení, naučení,....

⁵¹ Srov. SEGRIN, CH., FLORA, J. *Family Communication*. 2. vyd. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-87634-6. s. 3.

⁵² SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2. s. 52.

⁵³ Srov. SILLAMY, N. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. ISBN 80-244-0249-1 s. 100.

⁵⁴ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Já a ty. O zdravých vztazích mezi lidmi*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1986. ISBN neuvedeno. s. 99 – 101.

⁵⁵ Srov. HARTL P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X. s. 265, 266.

3. Persuasivní – přesvědčování o změně názoru, získání někoho na svou stranu, zmanipulování, ovlivnění,
4. Zábavní – rozveselení druhého, sebe, rozptýlení,....⁵⁶

V knize *Psychologie komunikace* dále přidává funkci vyjednávací neboli operativní, jejíž úkol spočívá v řešení a vyřešení situace, dospění k dohodě.⁵⁷

Mimo tyto čtyři základní funkce komunikace můžeme hovořit o latentních funkcích, jež jsou dány každému jedinci. Tyto skryté funkce vnímáme jako určitou motivaci ke komunikaci. Můžeme zde jako příklad uvést motivaci kognitivní, sdružovací, sebepotvrzovací, adaptační, existenciální nebo požitkářskou.⁵⁸ I. Plaňava pak hovoří o komunikačních motivech, jež mohou například být kontaktně-vztahové, mocensko-kontrolní, poznávací, relaxačně-rekreační, nebo třeba sebeprezentační. Vždy záleží na tom, co chceme sdělit.⁵⁹

Pro udržení celkového fungování rodinného systému hrají nezastupitelnou roli komunikační procesy. Funkčnost rodiny i její atmosféru vytváří styl komunikace. Styl komunikace reflektuje funkčnost rodiny a vytváří charakteristické ovzduší rodiny.⁶⁰

2.2 Druhy komunikace

Psycholog J. Křivohlavý hovoří o nemožnosti nekomunikovat. I v případě, kdy při setkání dvou lidí neprobíhá komunikace na verbální úrovni, vyjadřujeme svým pohledem, odvrácením, postojem, výrazem tváře a mnohým dalším svůj postoj k druhé osobě, což již chápeme jako určitý styl sociální komunikace.⁶¹ Totéž vyjadřují Watzlawick, Bavelasová a Jackson v publikaci *Pragmatika lidské komunikace*.⁶²

Komunikace, jak jsme již uvedli výše, znamená spojení, nebo též dorozumívání, jenž se uskutečňuje sdílením významů při setkání nejméně dvou lidí v ohraničeném

⁵⁶ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-291-2. s. 22, 23.

⁵⁷ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4. s. 31.

⁵⁸ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-291-2. s. 24 – 26.

⁵⁹ Srov. PLAŇAVA, I. *Průvodce mezilidskou komunikací*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0858-2. s. 22 – 24.

⁶⁰ Srov. OBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 202.

⁶¹ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Já a ty. O zdravých vztazích mezi lidmi*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1986. ISBN neuvedeno. s. 98, 99.

⁶² Srov. WATZLAWICK, P., BAVELASOVÁ, J. B., JACKSON, D. D. *Pragmatika lidské komunikace. Interakční vzorce, patologie a paradoxy*. 2. vyd. Brno: NEWTON Books, 2011. ISBN 978-80-87325-00-1. s. 51, 52.

prostoru, tedy na určeném místě a ve vymezeném čase. Toto sdílení významů probíhá vždy v daném kontextu. Můžeme hovořit o dorozumívání verbálním a nonverbálním, případně paraverbálním.⁶³

Pokud člověk sděluje ústně jednu věc a celé tělo se chová jinak, tedy pokud je verbální komunikace v rozporu s nonverbální, dochází ke dvojímu sdělení neboli k tzv. dvojné vazbě. Verbální komunikace je tedy vyjádřena slovy, nonverbální pak zahrnuje výraz obličeje, gesta, svalové napětí, pozici těla, ale také rytmus dechu nebo zabarvení hlasu.⁶⁴ Dále k mimoslovní komunikaci můžeme řadit oblečení a celkový vzhled jedince, místo, jež v místnosti zaujal, ale také zařízení pokoje, nebo obydlí.⁶⁵ Zajímavé je povšimnout si, co těmito mimoslovními vyjádřeními sdělujeme. Můžeme si sdělovat emoce, zájem o sblížení, nebo usilujeme o vytvoření dojmu o tom, „kdo jsem já“, popřípadě se snažíme ovlivnit postoj partnera a v neposlední řadě řídíme chod vzájemného styku.⁶⁶

Jak jsme si mohli povšimnout, verbální a neverbální složka komunikace k sobě neodmyslitelně patří. Verbální komunikaci jsme již prostor věnovali, a proto se nyní zaměříme na složku nonverbální.

2.3 Komunikace ve funkční rodinách

Ve funkčních rodinách mohou všichni členové rodiny o svých citech svobodně hovořit. Rodiče zde usilují naučit děti lidskosti, což podtrhují chováním, jež je v souladu s tím, co říkají.⁶⁷ Také komunikační psychologie vyzývá: „*Bud' sám sebou, projevuj se navenek tak, jak se uvnitř cítíš.*“⁶⁸ Komunikace, která má vést k důvěře a lásce, jež je pro rodinu podstatná, musí být jednoznačná a upřímná. Ve zdravě fungující rodině tak člověk nalézá lásku, pochopení i podporu. Lásku a péči projevují členové takovýchto rodin především tím, že jejich vztah je opravdový, radují se z toho, že jsou pohromadě, a se zájmem naslouchají otevřené komunikaci. Kongruentní chování nám tedy umožňuje

⁶³ Srov. BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-550-4. s. 206.

⁶⁴ Srov. SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2. s. 78.

⁶⁵ Srov. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0415-3. s. 67.

⁶⁶ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1988. ISBN neuvedeno. s. 33.

⁶⁷ Srov. SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2. s. 21 – 23.

⁶⁸ SCHULZ VON THUN, F. *Jak spolu komunikujeme? Překonávání nesnází při dorozumívání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0832-9. s. 85.

žit život v celistvosti. Člověk tímto používá svou hlavu, srdce, city i tělo.⁶⁹ Právě aktivní naslouchání má své přední místo v komunikaci, při které se naslouchající snaží vyprávěcímu nejen porozumět, ale i vcítovat se do něj, což mu dává vhodným způsobem najevo. Důležité je, aby naslouchající vytvořil vhodné prostředí pro důvěrný rozhovor, věnoval vyprávěcímu svou pozornost, jež se projevuje projevováním svých citů, aby povzbuzoval vyprávěcího verbálně i neverbálně, aby se „vyladil“ na vyprávěcího a vcítovat se do něj, poskytoval mu zpětnou vazbu a ubezpečil vyprávěcího o jeho oprávněných citových projevech.⁷⁰ V komunikaci mezi lidmi sehrává velký vliv verbální komunikace, neméně podstatné je i neverbální vyjadřování.

To, co se odehrává mezi dvěma osobami na vztahové rovině, nám může pomoci poodhalit transakční analýza. Tvůrcem transakční analýzy je americký psychiatr E. Berne, jenž vychází z toho, že v každém člověku existují tři osobnostní stavy neboli ego stavy, jež se mohou hlásit o slovo. Jedná se o Rodičovské Já, Dětské Já a Dospělé Já.⁷¹ Transakci chápeme jako jednotku společenského styku. Transakční podnět znamená reakci na přítomnost druhého člověka, přičemž reakce této osoby na transakční podnět se stává reakcí transakční. Transakce členíme na doplňkové nebo křížové, na jednoduché nebo druhotné. Druhotné transakce dále třídíme na trojúhelníkové nebo dvojité. Který ego stav vyvolal podnět k přenosu a který na tento podnět reagoval, se stává předmětem zkoumání transakční analýzy. Ve zdravých lidských vztazích probíhá transakce doplňková, což znamená, že podnět i reakce vycházejí ze stejného ego stavu nebo se transakce odehrává mezi Rodičovským Já a Dětským Já (rodič-rodič, dospělý-dospělý, dítě-dítě nebo rodič-dítě). Po tu dobu, kdy transakce zůstane doplňkovou, bude komunikace mezi lidmi probíhat bez problému. V momentě, kdy se stane křížovou, působí mnoho problémů, s nimiž často musejí pracovat psychoterapeuté. Nejběžnějším typem křížové reakce je transakce, kdy iniciátor vyšle podnět ve stylu dospělý-dospělý, avšak respondent odpoví reakcí typu dítě-rodič.⁷²

V případě, kdy jsou rodinné interakce, tedy i sama podstata rodinného systému, nefunkční, dochází v rodině častěji ke konfliktům. Tyto typy rodin se mnohdy dostávají do terapeutického procesu. Zdravé fungování rodin se jeví jako velmi komplikovaný jev,

⁶⁹ Srov. SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2. s. 80, 19 – 23, 93.

⁷⁰ Srov. PLAŇAVA, I. *Průvodce mezilidskou komunikací*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0858-2. s. 83, 84.

⁷¹ Srov. SCHULZ VON THUN, F. *Jak spolu komunikujeme? Překonávání nesnází při dorozumívání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0832-9. s. 124.

⁷² Srov. BERNE, E. *Jak si lidé hrají*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-992-7. s. 33 – 38.

přesto však můžeme zdůraznit jeho tři stěžejní principy. Jsou to soudržnost, adaptabilita a komunikace. Právě rodinná komunikace, která je otevřená a přímá, působí jako ochranný faktor v rodinném soužití.⁷³

K. Leman, poradenský psycholog, hovoří o skutečnosti, že nejtěsnější vztahy v životě má jedinec většinou právě v rámci rodiny, dále o primárním významu vlastní rodiny pro malé dítě, a také zmiňuje vztah mezi rodiči a dětmi. Ten chápe jako dynamický proces, který se proměňuje vždy při narození dalšího dítěte.⁷⁴

Na zdravém fungování rodiny se také podílí konstelace rodiny. Jedná se o sociálněpsychologické uspořádání rodiny, kam můžeme zařadit například pořadí narození sourozenců, jejich pohlaví, věkové rozdíly, počet členů v rodině, jejich osobnostní charakteristiky a mnohé další. Při snaze porozumět jednotlivým členům rodiny i některým zvláštnostem ve fungování rodiny se jeví jako výhodná znalost pozice každého člena v rodinné konstelaci.⁷⁵ Z pořadí narození můžeme odvodit určité osobnostní rysy, jimiž jedinec oplývá. Podstatnou roli v konstelaci rodin hraje věkový odstup mezi dětmi, pohlaví dítěte a zanedbatelným faktorem nejsou ani rodinné hodnoty. Prvorozené děti můžeme poznat podle jejich typického perfekcionismu, spolehlivosti, svědomitosti, systematickosti nebo třeba vážnosti. S charakteristikou prostředních dětí přichází nejednoznačnost. Významnou proměnnou zde hraje celkový počet dětí v rodině a jejich pohlaví. Děti narozené uprostřed však podle K. Lemana prokazují protikladné vlastnosti vůči svým starším sourozencům. Nejmladší děti v rodině přitahují pozornost, stávají se z nich často extrovertní baviči, kterým není neznáma manipulace s lidmi kolem sebe.⁷⁶

Tyto sourozenecké konstelace mají také nesmírný vliv na vztah v manželství. Ve výchově dětí pak můžeme podle pořadí narození reagovat na potřeby dětí.⁷⁷ Z. Matějček však upozorňuje na nutnost posuzování každé rodinné konstelace individuálně, neboť každá rodina tvoří jedinečný celek, na který nelze uplatňovat stejná pravidla jako na rodinu předcházející.⁷⁸

⁷³ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 26, 72.

⁷⁴ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace. Pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-430-3. s. 20.

⁷⁵ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 39.

⁷⁶ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace. Pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-430-3. s. 48, 88, 89, 100.

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 48, 88, 89, 100, 117, 153.

⁷⁸ Srov. MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1056-6. s. 370, 371.

2.4 Konflikt v rodině

V rodině se také setkáváme s konfliktními situacemi. Jejich příčinu můžeme často spatřovat právě v nedostatečné nebo nevhodné komunikaci. V obecné rovině rozděluje J. Křivohlavý konflikty podle:

1. počtu zúčastněných osob:
 - a) (konflikty) intrapersonální – vnitřní, osobní konflikty
 - b) interpersonální – konflikty mezi dvěma lidmi
 - c) skupinové – uvnitř dané skupiny
 - d) meziskupinové – mezi dvěma skupinami
2. podle psychologické charakteristiky konfliktů:
 - a) (konflikty) představ
 - b) názorů
 - c) postojů
 - d) zájmů.⁷⁹

Zpravidla nelze konflikt zařadit do jedné skupiny, většinou se totiž jedná o konflikty smíšené.⁸⁰

Konflikty jsou v komunikaci mnohdy způsobeny nejasným sdělením, které umožňuje různou interpretaci. Často se setkáváme s rozdílem mezi tím, co chce sdělující vyjádřit, a tím, co doopravdy vyjadřuje. Problém se také může vyskytovat na straně příjemce, jehož úkolem je osvojení si správného poslouchání a porozumění. Mezi časté konflikty v oblasti komunikace také patří vzájemné obviňování, kárání a vyčítání. To má být nahrazeno vyjádřením, co mají rádi a co neradi, co se partnerům líbí a co ne, nebo například co by si přáli a co nepřáli. Při předcházení konfliktů je doporučováno vyjadřování oceňujících výroků, které u partnera vyvolávají pozitivní emoce.⁸¹

Problémy v komunikaci mezi partnery mnohdy vyplývají ze zaměnění cílů a tužeb, neboť cílem se stává to, po čem ve vztahu toužíme. Své negativní emoce dáváme partnerovi často najevo v momentě, kdy se k nám partner nechová způsobem, jakým žádáme.⁸²

⁷⁹ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-642-X. s. 20 – 22.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 21 - 22.

⁸¹ Srov. KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-332-3. s. 54 – 59.

⁸² Srov. CRABB, L. *Manželství je vztah*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1994. ISBN 80-95495-31-7. s. 80.

S konflikty se však dá dobře pracovat, podstatné je osvojení si žádoucího chování při řešení problémů.⁸³

Obnovit zklamanou důvěru bývá velice náročné. Při snaze o její opětovné nastolení je podstatné požádání o prominutí. To signalizuje stav, kdy jedinec, který důvěru zklamal, si svou chybu uvědomuje a je ochoten udělat a obětovat vše pro obnovu vzájemného vztahu důvěry. Za zásadní při opětovném nastolení důvěry po požádání o prominutí chápeme odpuštění.⁸⁴

O odpuštění hovoří také Z. Matějček. Zaměřuje svou pozornost na odpuštění rodičů svým dětem ve výchovném procesu. Vztahuje k sobě dva aspekty, které patří neodmyslitelně k sobě. Prvním z nich je trest, druhým odpuštění. Podstatnou roli zde hraje vychovatelský cit, jenž je veden osobním zájmem o dítě. Z. Matějček v této souvislosti chápe odpuštění jako „osvobození od napětí z očekávaného trestu.“⁸⁵

⁸³ Srov. KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-332-3. s. 64.

⁸⁴ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Já a ty. O zdravých vztazích mezi lidmi*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1986. ISBN neuvedeno. s. 203, 204.

⁸⁵ Srov. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém? O výchovných odměnách a trestech*. 4. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-8282-00-3. s. 95,96.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

3 CÍLE VÝZKUMU A FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Jak jsme se již zmiňovali v teoretické části, rodinou se zabývá mnoho autorů z mnoha různých pohledů. Současná rodina prochází mnohými transformacemi, na což také reaguje odborná literatura. Nacházíme v ní spoustu cenných informací a rad, jak se například vyrovnat s rozvodem manželství, jak co nejvíce ušetřit děti této rozluky, jak přijmout a pracovat s dětmi, u nichž jsou diagnostikovány nejružnější poruchy chování a s mnohými dalšími tématy, které jsou zajisté podstatné pro mnoho rodin. Za stejně významnou chápeme problematiku vícečlenných rodin, která je v této literatuře zmiňována pouze okrajově, ve většině případů však vůbec. Tématem rodinné komunikace se zabývá spousta publikací, avšak o komunikaci v rodinách s více dětmi se toho příliš nedozvíme. Naše výzkumná část se tedy zaměří především na to, jak komunikace ve vícečlenných rodinách probíhá a co členové těchto velkých rodin vnímají v komunikaci jako potřebné.

Pro náš výzkum jsme stanovili dva cíle:

1. Blíže prozkoumat komunikaci ve vícečlenných rodinách.
2. Snaha porozumět potřebám členů rodiny v oblasti komunikace.

Z těchto výzkumných cílů nám vyplývají výzkumné otázky:

1. Jak vypadá komunikace ve vícečlenných rodinách?
2. Jak jsou členové vícečlenných rodin spokojeni s komunikací ve svých rodinách?
3. Jaké jsou potřeby členů vícečlenných rodin v oblasti komunikace?

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V této kapitole si představíme metody, s nimiž jsme pracovali během provádění výzkumu. Rozhodli jsme se pro kvalitativní strategii. Užili jsme metodu rozhovoru, který jsme koncipovali jako rozhovor polostrukturovaný. Získaná data jsme poté analyzovali pomocí zakotvené teorie. Dále zde uvádíme popis výzkumného souboru, jakožto i konkrétní organizaci sběru dat.

4.1 Strategie kvalitativní

Pro náš výzkum jsme uplatnili kvalitativní strategii, jež se nám jeví vzhledem k cílům práce adekvátní. Jedná se o „*přístup využívající principů jedinečnosti, neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky*“.⁸⁶ V kvalitativním přístupu se užívá hloubkového studia, rozhovorů i kvalitativního pozorování. Tento typ výzkumu bývá velmi často prováděn v přirozených sociálních podmínkách. Jeho výhodou je pružnost plánu výzkumu, neboť v jeho průběhu badatel často upravuje podobu výzkumných otázek nebo je může dle potřeby během sběru dat doplňovat o další, jež nás uvedou hlouběji do problému. Úkolem výzkumníka je tedy vyhledávání a analýza jakýchkoliv informací, které mohou objasnit výzkumné otázky.⁸⁷

4.2 Metoda rozhovoru

V kvalitativní strategii jsme se rozhodli užít metodu rozhovoru. Ta je oblíbená v řadě oborů při práci na výzkumném šetření. Rozhovory provádí v kvalitativním zkoumání zpravidla jediná osoba.⁸⁸ Jejím úkolem je rozhodnout se, jaký obsah otázek stanoví, a v jaké formě a pořadí jej bude participantům klást. Kvalitativní rozhovor klade na výzkumníka nemalé nároky. Disciplína, interpersonální porozumění, citlivost i koncentrace patří k významným dovednostem badatele. Při začátku rozhovoru je potřeba prolomit možné psychické bariéry, a také získat od participanta souhlas se záznamem.⁸⁹

⁸⁶ MIOVSKÝ, M. Rané historicko-filozofické zdroje kvalitativního přístupu v psychologii, In *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN neuvedeno.

⁸⁷ Srov. ENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-262-0219-6. s. 48, 61.

⁸⁸ Srov. REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6. s. 110.

⁸⁹ Srov. ENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-262-0219-6. s. 166, 167.

V kvalitativním zkoumání se nejběžněji setkáváme s volným, polostrukturovaným nebo strukturovaným rozhovorem. My jsme při dotazování zvolili typ polostrukturovaného rozhovoru. Tazatel musí mít u tohoto typu předem připravené otázky, které nemusejí zaznít v pevně stanoveném pořadí, avšak při každém prováděném rozhovoru musejí zaznít všechny otázky. Polostrukturovaný rozhovor umožňuje pokládat doplňující otázky, a také ponechává více volnosti. Tím můžeme snadněji a lépe dosáhnout mezi participantem a tazatelem přirozenějšího kontaktu.⁹⁰

Nyní si uvedeme otázky pro náš polostrukturovaný rozhovor. Jelikož jsme prováděli rozhovory jak s dětmi, tak s rodiči, uvádíme zde tři varianty otázek k rozhovoru. První varianta je určena rodičům, druhá dospívajícím a dospělým dětem a třetí varianta slouží pro dotazování dětí nejmenších.

Otázky pro rodiče:

1. Můžete mi, prosím, říci něco o sobě? Kolik je vám let, jaké je vaše vzdělání a povolání, jak velká byla vaše původní rodina?
2. Co pro vás znamená velká rodina a jak se v ní cítíte?
3. Povídáte si spolu v rodině?
 - Při odpovědi ano:
 - a) Jak často si povídáte?
 - b) Kdo s kým si povídá nejčastěji?
 - c) S kým si nejčastěji povídáte vy?
 - d) Jak vnímáte komunikaci mezi vámi a dětmi? Mezi vaším partnerem a dětmi a mezi dětmi navzájem?
 - e) Svěřují se vám děti s tím, co prožívají, nad čím přemýšlejí?
 - Při odpovědi ne:
 - f) Z jakého důvodu si spolu nepovídáte?
 - g) Byl ve vaší rodině nedostatek komunikace vždy přítomný nebo nastal v nějakém období zlom?
4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?
5. Jak probíhala komunikace ve vaší původní rodině? Vnímáte nějaký vliv na komunikaci ze své původní rodiny, a pokud ano, jaký?

⁹⁰ Srov. REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6. s. 110 – 112.

6. S kým nejčastěji sdílíte své radosti a starosti?
7. Jak vypadá vaše komunikace s manželem/manželkou? Máte na ni čas?
8. Máte mezi sebou konflikty? Jak je řešíte?
9. Chtěl/a byste něco v rodinné komunikaci změnit?
10. Chcete se k nějaké otázce ještě vrátit?

Otázky pro dospělé děti:

1. Řekneš mi, prosím, něco o sobě? Kolik ti je let? Co studuješ? Kde pracuješ?
2. Co pro tebe znamená velká rodina a jak se v ní cítíš? Jsi rád/ráda, že máš více sourozenců, nebo bys jich chtěl/a mít méně či více?
3. Povídáte si spolu v rodině?
 - Při odpovědi ano:
 - a) Jak často si povídáte?
 - b) Kdo s kým si povídá nejčastěji?
 - c) S kým si nejčastěji povídáš ty?
 - d) Jak vnímáš komunikaci mezi tebou a rodiči? Mezi sourozenci navzájem?
 - e) Svěřuješ se rodičům s tím, co prožíváš, nad čím přemýšlíš?
 - Při odpovědi ne:
 - f) Z jakého důvodu si spolu nepovídáte?
 - g) Byl ve vaší rodině nedostatek komunikace vždy přítomný nebo nastal v nějakém období zlom?
4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla? Můžeš si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?
5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?
6. Svěřuješ se někomu v rodině?
7. Jak vypadá tvoje komunikace s rodiči, se sourozenci? Máte na ni čas?
8. Máte mezi sebou konflikty? Jak je řešíte?
9. Chtěl/a bys něco v rodinné komunikaci změnit?
10. Chceš se k nějaké otázce ještě vrátit?

Otázky pro děti:

1. Řekneš mi, prosím, něco o sobě? Kolik ti je let? Do které třídy chodíš?

2. Jak se cítíš ve vaší rodině? Jsi rád/ráda, že máš více sourozenců, nebo bys jich chtěl/a mít méně či více?
3. Povídáte si spolu v rodině?
 - Při odpovědi ano:
 - a) Jak často si povídáte?
 - b) Kdo s kým si povídá nejčastěji?
 - c) S kým si nejčastěji povídáš ty?
 - Při odpovědi ne:
 - d) Proč si spolu nepovídáte?
 - e) Bylo to tak vždycky, že jste si spolu nepovídali?
4. Můžeš si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?
5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?
6. Svěřuješ se někomu v rodině?
7. Hádáte se někdy doma?
8. Jak a kdo řeší hádky (konflikty)?
9. Chtěl/a bys něco změnit ohledně toho, jak si povídáte a chováte se k sobě navzájem?
10. Chceš ještě něco říct k nějaké otázce?

4.3 Zakotvená teorie

Jako strategii výzkumu jsme zvolili zakotvenou teorii, která je „*návrhem hledání specifické „substantivní“ teorie, která se týká jistým způsobem vymezené populace, prostředí nebo doby.*“⁹¹ Za původce této teorie považujeme B. Glasera a A. Strausse, kteří ji vyvinuli v 60. letech 20. století. Strauss s Corbinovou o ní hovoří následovně: „*nezačínáme teorii, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné.*“⁹²

⁹¹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-262-0219-6. s. 243.

⁹² STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X. s. 14.

K základním principům zakotvené teorie náleží:

- primárním cílem výzkumu je generovat novou teorii, jež bude zakotvena v datech
- dalším cílem je konceptuální schéma, jež postihuje vztahy mezi proměnnými
- k definování toho, na co je podstatné se ve výzkumu zaměřit, nám neslouží literatura
- podstatné v zakotvené teorii je odkrýt společnou základnu jednotlivých skupin jevů a poukázat na odlišnosti s jinými skupinami.⁹³

Zakotvená teorie zahrnuje tři hlavní etapy. Jedná se o sběr dat, dále o kódování získaného materiálu za účelem vytvoření základních kategorií a poslední etapou je již konstruování teorie. Tyto etapy se prolínají a každé stadium předjímá to následující. Právě kódování je specifickým znakem zakotvené teorie, neboť pomocí něj jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a následně složeny novým způsobem.⁹⁴ Ze tří hlavních typů kódování, tedy otevřeného, axiálního a selektivního, je v zakotvené teorii tvořena analýza.⁹⁵

V naší práci jsme využili kódování otevřené a axiální, neboť si neklademe za cíl vytvoření nové teorie, nýbrž prozkoumat jednotlivé oblasti komunikace a porozumět potřebám členům vícečlenných rodin v oblasti komunikace.

4.4 Charakteristika participantů

Ve výzkumné části jsme pracovali se třemi vícečlennými rodinami. První rodina, označovaná písmenem A, je šestičlenná a bydlí v rodinném domku na vesnici v Moravskoslezském kraji. V domě s rodinou bydlí otcova matka, o kterou se matka námi zkoumané rodiny stará. Nejstarším z dětí je tříadvacetiletý syn (A4), druhým nejstarším je taktéž syn (A3) ve věku 18 let, po té následuje dívka (A2), která má nyní 16 let a nejmladším členem rodiny je osmiletá dívka (A1). Rodina se hlásí ke křesťanské víře.

Druhá rodina označovaná, písmenem B, taktéž bydlí v rodinném domku na vesnici v Moravskoslezském kraji. Přízemí domu obývají rodiče matky. Rodiče spolu mají šest

⁹³ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 86, 87.

⁹⁴ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 84 – 87, 211.

⁹⁵ Srov. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X. s. 40.

dětí. Nejstarší dceři (B6) je nyní 20 let, po ní se narodila taktéž dcera (B5), která má 19 let, třetím dítětem v rodině je syn (B4) ve věku 14-ti let, po něm následuje jedenáctiletá dcera (B3), předposledním členem rodiny je chlapec (B2) ve věku 10-ti let a nejmladším narozeným je taktéž syn (B1), který má 7 let. Tato rodina také vyznává křesťanskou víru.

Třetí rodina, označována písmenem C, je devítičlennou rodinou, která žije, stejně jako předchozí rodiny, v rodinném domě spolu s rodiči otce rodiny, avšak ve městě, ve Zlínském kraji. Jako první se rodičům narodil syn (C5), jemuž je nyní 14 let. Druhým dítětem je taktéž syn (C4) ve věku 12-ti let, jako třetí se narodila dcera (C3), která má 10 let, po ní bratr (C2), jenž je nyní ve věku 9-ti let, pátým dítětem je dcera (C1) ve věku 6-ti let, po ní se narodila další dcera (C6), která má nyní 4 roky a nejmladším členem rodiny je syn (C7) ve věku sedmi měsíců. I tato rodina žije křesťanskou víru.

U všech tří rodin jsou matky doma a zajišťují chod domácnosti. Matka rodiny A zajišťuje péči o osobu blízkou, matka rodiny B je v domácnosti a matka rodiny C je na mateřské dovolené. Všichni tři otcové rodin chodí do práce a zabezpečují tak rodinu po finanční stránce.

Rozhovory jsme prováděli s rodiči a se všemi dětmi, které již dosáhly šesti let. S mladšími dětmi jsme úmyslně rozhovory neprováděli. V období mladšího školního věku je dítě již schopné užívat zpřesněných obrátů, jako například včera, zítra a mnohé další.⁹⁶ V této době již také začíná chápat vztahy a souvislosti, a rovněž je schopno ve větách či jednodušších souvětích povídat o svých zážitcích, o tom, co se kolem něj děje.⁹⁷ Z tohoto důvodu jsme zvolili k rozhovorům přistupovat s dětmi staršímu šesti let.

4.5 Proces získávání dat

Pro náš výzkum jsme oslovili tři vícečlenné rodiny, s kterými jsme chtěli provést polostrukturovaný rozhovor. Všechny oslovené rodiny byly našemu výzkumu velice otevřené a vstřícné k jeho provedení. Ve všech třech případech jsme byli pozváni domů k rodinám, kde rozhovory probíhaly. Členům rodiny jsme vždy nejprve objasnili smysl našeho rozhovoru, přičemž jsme je také ujistili o použití získaných informací pouze za účelem výzkumu k této bakalářské práci. Každému členu rodiny byla garantována

⁹⁶ Srov. OREL, M., FACOVÁ, V. a kol. *Člověk, jeho mozek a svět*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2617-5. s. 242.

⁹⁷ Srov. ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie*. 4. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1049-5. s. 304, 305.

anonymita, kterou jsme zajistili zvláště v přepisech rozhovorů přiřazením písmen, u dětí písmene a čísla, na místo jejich jmen. Všechny členy rodin jsme požádali o svolení k nahrávání rozhovoru jako audiozáznamu, a to za účelem pozdějšího přepisu rozhovoru. Účastníci výzkumu byli také informováni o neexistenci špatných nebo nejlepších odpovědí. Důraz jsme kladli na vlastní názory, dojmy, pocity, zkušenosti, které nás zajímaly. Participantů také byli upozorněni na možnost zeptat se na cokoliv v případě nejasnosti v průběhu rozhovoru, a taky možnost neodpovídat na otázku. S tímto jevem jsme se však během našeho rozhovoru nesetkali. Naopak se nám často stávalo, že zvláště rodiče rodin se rozpovídali velice zešíroka. Během rozhovorů panovala velmi přátelská a uvolněná atmosféra.

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V této kapitole necháváme prostor pro samotnou analýzu dat a následnému shrnutí výzkumného šetření.

5.1 Analýza dat

Na základě otevřeného kódování nám vznikly následující kategorie:

1. Praktické aspekty rodinné komunikace

- a) frekvence komunikace
- b) pravidla pro komunikaci v rodině
- c) podpora zvenčí
- d) potřeba soukromí
- e) důležité
- f) přání

2. Vliv komunikace na kvalitativní stránku vztahů v rodině

- a) celková spokojenost v rodině
- b) důvěra
- c) konflikty
- d) řešení konfliktů

3. Komunikace mezi jednotlivými členy rodiny

- a) komunikace mezi rodiči navzájem
- b) komunikace mezi rodiči a dětmi
- c) komunikace mezi dětmi navzájem
- d) kdo si s kým nejčastěji povídá
- e) význam matky v rodině

První kategorie: Praktické aspekty rodinné komunikace

V této kategorii jsme se zajímali o frekvenci komunikace v rodině, o možných pravidlech rodinné komunikace, dostali jsme se k tomu, kde rodina vyhledává v případě potřeby pomoc, k potřebě soukromí, dále nás zajímalo, co rodinní příslušníci vnímají

v komunikaci za důležité, a také jaká přání a představy o komunikaci příslušníci rodiny mají.

Chtěli jsme zjistit, jak často si členové rodin spolu povídají. Shledali jsme, že děti ve věku od 6 přibližně do 14 let, často odpovídají, že si povídají každý den „...s mamkou si povídám každý den, s tatškou taky a se sourozenci tak jak kdy.“ (A1) „...asi každý den.“ (B1) „...tak, každý den.“ (B2) „...každý den, každý večer.“ (B4) „...tak, nevím, asi tak jednou denně si vždycky řekneme něco.“ (C4). Toto potvrzují také matky rodin. „s dětma úplně denně, hned jak přijdou ze školy, tak se ptám...“ (AM) „...no tak pořád. My mluvíme pořád jako.“ (BM) „...my spolu komunikujem od rána.“ (BM) „...denně, určitě.“ (CM) Zajímavé je, že otcové rodin neuvádějí na totožnou otázku shodnou odpověď s matkami. „...povídáme si, když je na to prostor, čas...“ (AO) „...každý večer to úplně nevyjde, že bysme se všichni sešli, takže co druhý den, zhruba.“ (BO) „...vždycky v neděli a mimo tu neděli, tak to jsou takové ty chvíle třeba společné večere, společného oběda...“ (CO). Děti staré přibližně od 16-ti let, vnímají komunikaci více jako průběžnou, jež se odehrává na základě potřeb, nebo dané situace. „...třeba když se něco ve škole stane...“ (A2) „...podle toho, jak máme někdo, jakože náladu mezi sebou a podle toho, co třeba potřebujeme.“ (A3) „...třeba týden nic, nebo jako jenom tak normálně, a pak třeba sedíme a vykládáme hodinu. To je různé.“ (A4) „...když třeba máme více volna, tak se sejdeme třeba i u modlitby večer, a tak si povídáme.“ (B5) „...vždycky si třeba sednem do kuchyně, nebo, ale nevím, jestli celá rodina.“ (B6).

Další oblast, na kterou jsme se zaměřili, byla pravidla jednotlivých rodin. „...ne, nemáme žádná pravidla.“ (A2) „...ne, nemáme asi.“ (B4) „...nemáme.“ (C4) „...ne, nemáme.“ (C5) Děti často na otázku „Máte pro vaši komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?“ nebyly schopny odpovědět. „...pravidla, to mám chápat jako jak?“ (A3) „...já nevím, neumím si to úplně představit, jako úplně nechápu tu otázku...“ (A4) Jinou odpovědí bylo „...když mluví jeden, jsou ostatní potichu.“ (B5) „...když mluví jeden, tak nemluví ostatní.“ (B6) Odpověď ve stejném smyslu podávají také dva otcové rodin. „...aby jeden před druhým, když jeden začne mluvit, aby druhý čekal.“ (BO) „...děti se musí učit tomu, aby neskákaly do řeči...“ (CO), naopak matky nezastávají pravidla „...u dětí ne.“ (AM) ... „ne. Jako nemáme to ani tak, že třeba při jídle se nesmí mluvit.“ (CM)

Na to, zda rodina vyhledává pomoc mimo rodinu, jsme se netázali, avšak vždy jeden rodič z každé rodiny toto téma sám otevřel, a proto jej vnímáme jako podstatné.

Matka první rodiny hovořila o problémech, jenž plynuly právě z nedostatečné komunikace mezi manželi. ... „*nám vlastně pomohl jeden kněz.*“ (AM) Matka další rodiny vnímala také podporu kněze i jiných rodin za důležité. „...*jsem třeba potom vyhledávala lidi z početnějších rodin ... nebo s knězem jsem to řešila...*“ (BM) Otec poslední rodiny nehovoří o přímé pomoci, ale zmiňuje, co jim v rodině pomáhá. „...*člověk spíše čerpá z knížek a takových zkušeností, ať už třeba ze společenství, jo, co jako nám bylo doporučováno, případně co třeba slyšíme od jiných rodin, co funguje.*“ (CO)

Neméně zajímavým tématem, jenž vyplynulo z rozhovorů, je potřeba soukromí. Objevilo se u nejstarších dětí ve dvou rodinách. „...*jsou i věci, které rodiče by ne že neměli vědět, ale které nemusí vědět, nebo nemusím říkat první poslední.*“ (A4) „...*někdy mě ale šťve to, že nemám to soukromí.*“ (B6) Matka rodiny si tuto potřebu u větších dětí plně uvědomuje. „...*ty holky chtějí, potřebujou mít nějaké své soukromí.*“ (BM)

Sami rodiče nám začali prezentovat, co považují v komunikaci za důležité. „... *myslím si, že je strašně důležité pro komunikaci, aby byl smysl pro humor.*“ (AM) Také jedna z dcer vnímá humor jako podstatný. „... *já jsem veselý člověk, takže pro mě je humor to hlavní, celkem.*“ (B5) Podívejme se, jaký význam připisují komunikaci rodiče. „... *aby to fungovalo, ta rodina, tak to je základ, aby si ti členové se sebou povídali, a myslím si, že to je úplně základ fungování rodiny.*“ (BO) „... *vidím, že ta komunikace v té rodině, že to je jako důležité a že jako někdy vznikají zbytečné nedorozumění i tím třeba, že se o těch věcech nemluví tak dostatečně, jak by se třeba mělo.*“ (CM) Nebezpečí pro rodinnou komunikaci je spatřována rodiči v moderních technologiích. „...*tyhle spotřebiče, to všechno odvrací člověka od komunikace, protože člověka baví někdo jiný a prostě komunikace stojí...*“ (BO) „...*největší problém je, prostě počítače jako je počítač...*“ (CO). Za význačnou považují rodiče také společnou modlitbu. „... *vzájemná komunikace je pro nás třeba i modlitba, třeba společná, tak tam každý se může nějak vyjádřit, nebo vzpomenout si na toho druhého. To si myslím, že je velká věc.*“ (BO)

V otázce týkající se přání, zda by chtěli, aby se v jejich rodinné komunikaci něco změnilo, jsme dostali rozličné odpovědi. Některé děti po změně netouží. „...*ne, to se mi zdá dobré.*“ (B2) „...*ne.*“ (B1), (C1) „...*ne, tak mi to vyhovuje.*“ (B4) „...*ani ne.*“ (C3) „...*ne, nechť.*“ (C5) Jiné by chtěly změnit své chování, méně se hádat. „...*asi jo, to chování, asi.*“ (C2) „...*aby jsme se více nehádali.*“ (C4) „...*ty hádky trochu jo.*“ (A1) Někteří prahnou po častější a otevřenější komunikaci. „...*že bysme*

si povídali jako každý večer, že ne jako jenom někdy, to a kdybychom každý sebe vyslechli, že by takhle to bylo.“ (B3) „...abychom prostě si se víc svěřovali, abychom byli k sobě upřímnější.“ (B5) Také rodiče by uvítali otevřenější komunikaci. „...od té B6 hlavně bych chtěla takovou větší otevřenost.“ (BM) „... aby ty děcka, aby i ony se uměly nějak otvírat při té modlitbě.“ (BM) „...líbilo by se mi, kdyby třeba děti jako neměly problém s čímkoli přijít za náma“ (CM). Rodiče také touží po více času pro komunikaci. „...bych si přál do budoucna, mít víc času v té komunikaci s manželkou; mít jaksi vyčleněno vícero času, pro takové to soužití. Ať už formou nějakých her, jo nebo prostě takové té komunikace zábavné, jo, aby prostě těm dětem bylo fajn.“ (CO) „...kdyby toho času bylo víc.“ (AO) „...kdybychom spolu mohli více mluvit.“ (CM)

Druhá kategorie: Vliv komunikace na kvalitativní stránku vztahů v rodině

Ve druhé kategorii participanti hovoří o celkové spokojenosti v rodině, o důvěře, ale také o konfliktech a jejich řešeních. To vše je samozřejmě provázáno komunikací.

Všichni participanti, se kterými jsme hovořili, se vyjádřili pozitivně k tomu, jak se cítí ve své rodině. „...dobře.“ (A1) (B1) (C1) „...cítím se tady fajn.“ (A4) „...je to tu dobré, když máme těch hodně sourozenců, no, že si můžeme spolu hrát.“ (C4) „...cítím se v ní většinou dobře, že je to více aktivní...“ (C5) „...dobře! Je to dobré, jako když máme hodně sourozenců...“ (B3) „...cítím se v ní dobře, je to dobře, že jí mám...“ (B4) „... já se cítím ve velké rodině velmi dobře, nechtěla bych malou rodinu“ (B5) „...jsem za to rád, že mám nebo je ta rodina jako celek. Že je nás víc...“ (AO) „... já jsem spokojený. Rozhodně jsem spokojený ve velké rodině.“ (CO) Matky rodin se také vyjadřují kladně k postoji k velké rodině a zmiňují své velké přání od útlého mládí mít velkou rodinu. „...vytváří mi to takovou soudržnost, pevnost a byla to vždycky moje touha.“ (AM) „...jsem šťastná za tu rodinu.“ (BM) „...já jsem vždycky od mala toužila mít hodně dětí.“ (BM) „... cítím se dobře, protože vlastně jsem si to vždycky přála a teď se mi to splnilo.“ (CM).

Zajímala nás také otázka důvěry ve sledovaných rodinách. Za kým si děti chodí popovídat, když mají radost, nebo naopak pociťují smutek a zda se svěřují ostatním členům rodiny. Odpovědi se v této oblasti liší. Některé děti se převážně svěřují matce. „...za mamkou, a nebo za tatškou.“ (A1) „...mamce většinou. Protože mamka je taková

důvěrná osoba...“ (A2) „...tak svěřuju, nejvíc asi mamce, protože ta mě chápe.“ (A3) „... asi mamce.“ (B5) „...asi za mamkou.“ (C3) „...jo, mamce.“ (C4). Některé děti si chodí v radostných nebo bolestných chvílích povídat se sourozenci. „...za B4.“ (B1) „...jo, B2.“ (B3) „...no, jo. Těm větším, no. Tak B5 a B6.“ (B4) Jiné děti se v rodinách svým členům nesvěřují. „...ne. Úplně fakt hodně málo.“ (B6) „...ne, nesvěřuju.“ (C5) „...ne!“ (B2) (C1) Jak vnímají rodiče otevřenost a důvěru svých dětí. „...myslím si, že jo, jak dalece a jak kdy, to bych těžko řekla...“ (AM) „...když cítí potřebu, tak se svěří.“ (AO) „...ti velcí, co chtějí říct, tak řeknou.“ (BM) „...určitě, svěřují...Taky jim říkáme, ať se nám svěřují a nebo se jich ptáme...“ (BO) „...spíš asi manželce. Mě třeba občas, ale jako ve větší míře určitě spíš mamce.“ (CO) Komu otevírají své nitro rodiče rodin. „...s manželem, to sdílím, určitě, a i s dětma...potom sestra třeba...“ (AM) „...tak zase v té rodině. S manželkou, s dětma, to je ten základ...“ (AO) „...já manželovi říkám snad úplně všechno.“ (BM) „...s manželkou samozřejmě nejdříve a s dětma současně, takže se všema dohromady.“ (BO) „...tak určitě jako s manželem no a jako pokud to jsou radosti nebo tak, tak určitě o tom mluvíme všichni společně.“ (CM) „...nejvíc samozřejmě s manželkou...“ (CO)

Při tázání se po možných konfliktech v rodinách jsme dostali tyto odpovědi. „...to my se hádáme pořád.“ (A4) „...ano. Skoro pořád.“ (A1) „...máme. Nejvíc mám konflikt asi s bratrem...to většinou je zase v těch názorech...“ (A3) „...skoro každý den...“ (B1) „...někdy jo.“ (B2) „...jo, často. Třeba zrovna dneska.“ (B3) „...určitě.“ (B5) „...určitě. Tak to nejde bez.“ (B6) „...tož, někdy jo.“ (C3) „...někdy se třeba popereme.“ (C4) „... s rodičema moc ne, ale někdy jako s tím, C4 nebo s C2.“ (C5) Dvě děti nevnímají konflikty jako příliš významné. „...občas se pohádáme, to je normální, ale ne, jako že bysme něco strašného...“ (B4) „...jinak nemám nějaké konflikty, a když jo, tak to je většinou takové krátkodobé...“ (A2) Rodiče se k tomuto tématu vyjadřují následovně. „...máme mezi sebou konflikty, a to je asi náš celoživotní problém, že máme trošinečku rozdílné pohledy na věc.“ (AM) „...já si myslím, že konflikty jsou...“ (AO) „...kolikrát my se fakt jako pohádáme.“ (BM) ... „máme konflikty...Já nejvíce teda bojuju s naší B6.“ (BM) „...tak konflikty určitě jsou.“ (BO) „... děti mezi sebou mají takové ty sourozenecké konflikty, a jako já s manželem mezi sebou takové ty běžné věci, že prostě se občas neshodneme samozřejmě, občas se pohádáme...ale myslím si, že jako nějaké podstatnější jako názorové nebo organizační, to ne.“ (CM) „... určitě konflikty jsou...“ (CO)

Pátrali jsme po způsobech řešení konfliktů a po osobách, jež tyto domácí neshody řeší. Děti často konfliktní situace neřeší. „...to samo nějak vyšumí.“ (A2) „...to většinou přejde, to je taková třeba hodinová hádka.“ (B3) „... tady ty konflikty se ani moc neřeší.“ (A4) „...my to nevyřešíme, ale potom se normálně spolu bavíme, jakože to neřešíme...“ (B3) „... když máme takové malé konflikty mezi sebou, sourozencem, tak si to většinou vyřešíme sami, nebo to necháme běžet a to se časem uklidní.“ (B5) Často zasahují do konfliktu rodiče dětí. „...taťka řekne, ted' se bude dělat to, nebudeme se hádat...a jinak taťka s mamkou to řeší.“ (B5) „...tož bud' taťka, a když doma není, tak mamka.“ (C3) „... mamka s taťkou...“ (C1) „...mamka.“ (B1) „...mezi sebou si to vyřešíme a pak třeba mamka to tady jako po nás, že toho máme nechat a jako že od sebe máme jít.“ (B4) „... řeší to taťka a řeší to tím třeba, že se první musíme usmířit, pak případně dá nějaké tresty...“ (C5) „... většinou mamka. Ona prostě řekne něco a my to prostě musíme udělat a omluvit se navzájem.“ (B2) Rodiče řeší problémy následovně. „...že si o tom povídáme, že to rozebíráme ze všech stran.“ (AM) „... hledáme způsob a prostě jak z toho ven a jak si to vyříkat, aby prostě nebyla zasažena ta rodina.“ (AO) „... že si za sebou přijdem a omluvíme se... snažím se, aby tam ta omluva jako vždycky nějak byla. Abychom si odpustili.“ (BM) ... „řešíme. Tak odpuštěním, samozřejmě, jinak se to nedá.“ (BO) Jak rodiče řeší konflikt týkající se také dětí. „...sejdeme se a v tu chvíli nastavím pravidla taková....aby každý měl prostor se vyjádřit, aby mu do toho nikdo neskákal do řeči, aby vlastně každý řekl ten svůj pohled z toho svého konkrétního úhlu a potom vlastně já s manželkou zaujmeme určité stanovisko, a jak to sdělím a řekneme, tak tak to prostě bude a tím je to vyřešené.“ (CO) „... určitě to řešíme...pokud je to něco závažnějšího, tak to určitě jako řešíme s manželem, s tím, že potom jako musí být i nějak potrestání.“ (CM)

Třetí kategorie: Komunikace mezi jednotlivými členy rodiny

Třetí kategorie nám umožňuje nahlédnout, jak probíhá komunikace mezi rodiči navzájem, mezi rodiči a dětmi, a také mezi dětmi navzájem. Zajímat se budeme také o to, kdo si s kým povídá v rodině nejčastěji a posledním tématem v této kategorii bude význam, jenž je přidělován matkám.

Nyní jsme se zaměřili na komunikaci mezi rodiči navzájem. „...s tatínkem si děláme, nebo se snažíme...jak on přijde z práce, tak taková dvacetiminutovka...si jako povídat o problémech nebo o starostech, o tom, co nás čeká, nebo o plánech různých.“

(AM) ve stejném duchu se nese komunikace rodičů v následující rodině. „... on (manžel) vyloženě vyžaduje...když poobědvá, tak si uvařit kávu...a abychom si sedli a spolu si prostě aspoň chvíličku poseděli a takhle si povykládali.“ (BM) To, že je komunikace rodiči vnímána jako podstatná, svědčí tato slova. „...je důležitá komunikace. Každopádně důležitá a nejlépe každý den.“ (BM) „... myslím si, že pro rodinu je nejdůležitější komunikace muž a žena.“ (AM) „...jsme tu sami, děcka tu nejsou, když komunikujeme spolu.“ (AM) Rodiče mnohdy bojují s časem. „... no, toho času...je málo, snažíme se najít k sobě tu cestu, snažíme se to hledat, je to těžké, mnohdy se to prostě nepovede jako.“ (AO) „... jsou dny, kdy není čas.“ (BM) „... někdy, pravda, těch starostí je tolik, že...kolem sebe chodíme, ale není čas si popovídat. Třeba až večer v posteli vlastně proberem celý den.“ (BO) „... myslím si, že toho času máme málo, než by bylo dobře.“ (CO) „... všechno podstatné řešíme společně...a cokoliv jako se děje, tak mu vždycky dám aspoň hned v tu chvíli vědět esemeskou, a pak když se vrátí z práce, tak to potom jako probíráme osobně.“ (CM)

Zajímalo nás, jak je vnímána a jak vypadá komunikace mezi rodiči a dětmi. Nejprve předkládáme vyjádření dětí. „... já si myslím, že komunikace je mezi mnou a rodiči dobrá.“ (A3) „... já myslím, že to je v pohodě, s mamkou si jako taky dokážu popovídat dobře, s tatškou jako možná někdy málo.“ (A2) „... když mám nějaký ten problém, tak to jdu za něma hned, ale jinak třeba takové ty denní věci určité, tak třeba přijdu ze školy, tak mamka třeba žehlí, nebo je v kuchyni, takže za ní jdu, sednu si...a pobavím se s ní, co bylo...no, ale jinak s tatškou...on je v garáži třeba, takže třeba udělá si kávu a u kávy si se mnou popovídá.“ (A3) „...vždycky mi poradí.“ (B3) „... dobře. Jako někdy se třeba hádáme, ale jinak dobře, většinou.“ (B4) „... jsem spíš otevřená k mamce než k tatškovi a zas si na tatku víc dovolím.“ (B5) „... já to беру všechno s humorem, takže to je vždycky takové veselé, povídáme si o všem, smějem se u toho...“ (B5) „...někdy je to zase dobré, někdy ale mě štve to, že nemám to soukromí...“ (B6) „... my mezi sebou nemáme žádné problémy, bavíme se normálně.“ (C5) K této otázce se také vyjádřili rodiče. „...já myslím, že je dobrá...otevřená, je upřímná, myslím si, že třeba A4 je otevřený, ale že on mi říká jenom omezeně...čas si děláme, mají možnost...“ (AM) „...dětí, když pomínu tu nejmenší...už mají nějakých 17 a víc let...takže někdy ta komunikace je těžká...mají ucelený svůj názor a víceméně chtějí znát stanovisko toho dospělého...“ (AO) „... my spolu komunikujeme od rána...než jdou do školy...přijdou ze školy, my si hnedka řekneme...většinou teda odpoledne, já tu sedím, buď šiju něco a oni musí říct všechno, co bylo ve škole...pořád se ptám na otázky: „Co ve škole? Co děcka? Jaké

vztahy? Co paní učitelka? "...jinak spolu komunikujem běžně." (BM) „... já si myslím, že komunikace samozřejmě funguje, že jsem i odpoledne doma bývám, takže tam je prostor na komunikaci..." (BO) „... někteří jsou sdílnější, někteří jsou uzavřenější,...ti malinci přijdou vlastně se vším, s čím si neví rady. Vnímám to vlastně tak, že i když jsme doma oba s manželem,...tak se obracejí na mě, protože jsou zvyklé, že já jsem vlastně doma pořád...já se snažím to tak jako přesměrovávat tak jako na toho manžela." (CM) „... myslím si, že třeba C5 s C4...se jeví jako introverti, jo? Takže ta komunikace se od toho odvíjí...spíše je to o tom, že musím projevit já ten zájem a...mírně mu pomoci, aby vlastně mi řekl to, co bych chtěl vědět. Ty menší děti jsou bezprostřednější." (CO)

Dále jsme zjišťovali, jak probíhá komunikace mezi dětmi navzájem. „... je to sranda...vždycky naladíme nějaké společné téma, kde se prostě zasmějem.“ (B5) „... myslím, že je dobrá, se všema.“ (A2) „myslím si, že je dobrá.“ (A3) „... se sourozencema, třeba s A1,...si povídáme jak kdy, třeba když si má uklidit, tak řeknu, že si má uklidit, ale že bych se jí třeba svěřovala, co dělám, to moc ne...s A3...si daleko více rozumíme..." (A2) „...záleží podle nálady, tady jsou hádky pořád, ale taky jsou tady dny, kdy je prostě sranda, je to super všechno..." (A4) „... tam taky není problém, si normálně povídáme, bez problému.“ (B4) „... se hádáme občas, ale jinak jo, dobře se bavíme, jo, v pohodě.“ (B4) „...to je jak kdy. Někdy, třeba dneska ráno, to jsme se furt hádali kvůli něčeho...ale jinak jako zase, když se něco chystá, tak my se umíme sjednotit a bavit se spolu hezky.“ (B6) „... dobrá“ (C4) „...podle toho, jestli mě třeba zrovna někdo nenaštval, nebo tak.“ (C5) Jak vidí komunikaci mezi svými dětmi rodiče. „... komunikace mezi dětmi navzájem je asi odrazem, u nás teda, komunikace tatínek a maminka, a to si myslím, že tu vizitku úplně hezkou nemáme...navzájem ty děti jako komunikují...nicméně někdy ty názory prosazují tím zvyšováním hlasu, po vzoru nás, jako rodičů..." (AM) „... je to složité...jednak ten rozdíl těch dětí prostě je takový jaký je, takže je někdy těžko poslouchat jejich názory...na druhé straně jsou zase věci, které oni mezi sebou řeší, že člověk je překvapený, jak jsou schopné se s tím vypořádat...je to problém od problému, který ty děti prostě mezi sebou...takhle nebo jinak řeší.“ (AO) „... komunikují mezi sebou, ale handrkují se...ty holky jsou už třeba někde jinde, teďka chtějí mít, jakoby už větší klid...malí, ti si chtějí hrát..." (BM) „...myslím si, že samozřejmě komunikují, myslím, že se mají rádi mezi sebou, i když...jsou prostě někdy hašteřiví, že se bijou někdy, nebo si nadávají.“ (BO) „... u těch menších...je ta komunikace taková přirozenější a dokážou se bavit, myslím si o všem, tak průběžně spolu prostě komunikují

pořád a ti větší, ti už spolu komunikují víceméně tak jako když něco potřebují, tak zajdou za tím sourozencem. Jiné je to u těch, kteří jsou věkově bližší, než u těch, kteří mají mezi sebou větší věkový rozdíl...pokud je mezi nimi větší věkový rozdíl, tak...spolu jako nemají potřebu mluvit nějak moc.“ (CM) „...to se taky vyvíjí...je to dané i tím pořadím, jak kdo se narodil...jinak spolu komunikují, v tom jako problém není...myslím si, co jim pomůže, když prostě mluvíme společně, že jako rodiče můžeme korigovat takové ty různé hovory, třenice a výměny názorů, aby vlastně pochopili, že je důležité, aby ta rodina v první řadě se semkla a držela pohromadě.“ (CO) „... když se jde do tuhého, tak já vidím, že se vždycky jeden za druhého postaví.“ (BM)

Chtěli jsme také zjistit, kdo si s kým povídá nejčastěji. „... to je na každou věc, na každou tu je tady prostě jiný člověk třeba...s každým něco prostě.“ (A4) „... já si povídám s B3...ale jinak si asi povídáme všichni.“ (B2) „...tak to všichni se všema...já si nejčastěji povídám s B5 a se B2.“ (B3) „...tak nejčastěji si povídám s mojima dvouma bratrama a někdy i se sestrou.“ (C4) „... já si povídám s B5, protože se díváme často na pohádky, tak ty hlášky si často tak říkáme a s bráchou B1, ještě. S tím si o fotbale.“ (B4) „... hlavně s C3.“ (C2) „... já s C2.“ (C3) „... já si asi s mamkou povídám nejčastěji.“ (A1) ... Často děti komunikují se sourozenci, kteří jsou jim věkově blízko. „... s A3, protože jsme od sebe vlastně asi o rok a půl, takže si daleko více rozumíme...a ty problémy sdílíme spolu.“ (A2) „... nejvíce asi s mamkou a se sestrou A2, se sestrou máme takový velice kamarádský vztah...se sestrou to máme tak nejbliž, aji věkově.“ (A3) „... nejčastěji možná se bavím tak se ségrou B6, s bráchou B4.“ (B5) „... já a B5, asi, protože máme spolu pokoj nahoře, a tak jsme i věkově hodně blízko.“ (B6) „... já se asi nejvíce bavím s C4, protože je mi věkově jako nejbliž.“ (C5) Tuto skutečnost potvrzují také rodiče. „... pokud bychom se měli bavit o té komunikaci mezi dětmi, tak určitě se to krystalizuje podle věku těch dětí...nejbliž k sobě mají, taková ta skupina věkově nejbližší.“ (CO) „... ty dvojčky, které jsou o ten rok...to je B6 s B5 a B2 s B3.“ (BM) „... u dětí si určitě nejčastěji povídá C1 s C6, svým způsobem i C5 s C4.“ (CM) Matky hovoří o nejmladším dítěti jako o tom, který všechny ostatní přitahuje. „... co vnímám, tak všichni se hodně baví s tím nejmenším...toho malého berou jako fakt hezky. Tak starostlivě.“ (BM) „...všichni, když přijdou ze školy, nebo od někud, tak se věnují třeba C7...to jako ten nejmladší člen, ten vždycky všechny přitahuje.“ (CM) Rodiče měli mnohdy problém přesně určit, s kým si povídají nejčastěji. „...myslím si, že s manželkou...ale těžko říct, určit jako koho preferuju nebo s kým jako bych nejvíce nebo

nejčastěji. To jako myslím, že nejde.“ (AO) „... si asi povídám více s, no asi s dětma nejvíc, ale neuměla bych to asi takhle říct.“ (AM) „...nelze říct, asi se všema nějak, nedělám rozdíly, samozřejmě, a taky na druhou stranu třeba člověk ví, kdy to potřebuje třeba víc nebo míň.“ (BO) „...nejvíc komunikuji s manželkou...co se týká dětí...to se asi nedá úplně říct s kým nejvíc, protože já se jako tak snažím podle situace, která zrovna je v té rodině.. s dětma komunikovat, aby zase ony nevnímaly, že někoho upřednostňuju...člověk jako tak vnímá ty potřeby těch dětí.“ (CO) „...já se snažím jako podle potřeby, každý den ale se všema.“ (CM)

Následující téma se vykrystalizovalo při rozhovorech. Nápadným se jevílo, jaký význam byl matkám přidělován. ... „my, jako děti, a aji tatka, komunikujeme s mamkou nejvíce. Vždycky tak za ní chodíme, za mamkou, každý a mamka nám radí.“ (A3) ... „jako z naší rodiny si tak nejvíc povídá, tak mamka s každým že, to je jasné.“ (A4) ... „když se vrátím třeba z té školy, tak mamka má čas na to, abych jí řekl, kolik mám úkolů a takové.“ (C2) ... „mamča, ta pořád, protože je teďka doma s tím C7.“ (C5) ... „myslím si, že ta matka přeci jenom pro ty děti je víc než mnohdy to slovo, nebo ten názor toho otce, protože matka přeci jenom je jakoby ta bližší osoba pro ty děti a ten názor její, si myslím, že je rozhodující.“ (AO) ... „všichni takhle jdou za maminkou, se svěřují matce, žena, si myslím, že je od toho, aby prostě udávala ducha té rodině a ten směr.“ (BO) Také matky vnímají svou důležitou úlohu, jenž sehraávají v rodině. ... „já jsem úplně nejdůležitější, ten, který všechno zařídí, obstará...a vlastně já mám na starost dalších 6 lidí včetně babičky.“ (AM) ... „s dětma úplně denně, hned jak přijdou ze školy, tak se ptám, takže jsem v obraze, když oni řeší nějaký problém, tak jsem k dispozici, oni vlastně mě mají nepřetržitě.“ (AM) ... „oni prostě chodí kdykoliv, u nás jako není stanovený, to je tak, až že prostě pořád jsem umluvená.“ (AM) ... „já jsem na mateřské, tak jaksi takový ten organizační chod té domácnosti, přirozeně je jakoby na mě.“ (CM)

5.2 Shrnutí výzkumných šetření

V této podkapitole shrneme základní poznatky, k nimž jsme dospěli v rámci prováděného výzkumu u vícečlenných rodin. Nejprve se zaměřujeme na poznatky jednotlivých praktických aspektů rodinné komunikace, jako je četnost komunikace v rodinách, možná pravidla pro tuto komunikaci, nacházení podpory, potřeba soukromí, skutečnosti, jimž je připisován členy rodiny velký význam, a také na představy o možném

vylepšení rodinné interakce. V závěru podkapitoly se pokusíme zodpovědět námi stanovené výzkumné otázky.

Vnímání frekvence komunikace není u všech členů sledovaných rodin totožné. Zatímco mladší děti a matky hovoří o každodenní komunikaci, otcové rodin každodenní komunikaci nezmiňují. Starší děti uvádějí komunikaci dle aktuálních potřeb.

Při dotazování se po možných pravidlech pro komunikaci v rodině se opět vynořily tři typy odpovědí. Jako jediné pravidlo při komunikaci bylo uvedeno respektování toho člena, který právě hovoří, tedy vedení dětí k tomu, aby se navzájem nepřekřikovaly. Další odpovědi, kterou jsme získali, byla absence pravidel pro komunikaci a poslední reakcí bylo nepochopení otázky.

Důležitou pro rodiny je podpora, již nacházejí u jiných vícečlenných rodin, od kterých mnohdy také čerpají inspiraci a podněty pro další zdravé fungování. Dále také bývá často zmiňována významná podpora ze strany duchovních.

Otázka ohledně soukromí se nám vynořila pouze ve dvou případech, vždy však o ní hovořily nejstarší děti rodiny. A4 vnímá přílišné zasahování matky do záležitostí, jež si chce zařídit sám, a také si hlídá informace, o které se s matkou dělí, neboť se opakovaně setkal s neudržením svěřené informace. B6 hovoří také o nespokojenosti plynoucí z nadměrného organizování času a vnímání nedostatečného přijetí dcery jako dospělé osoby.

AM, BO a CM hovoří o velkém významu komunikace pro rodinu jako celku. Velký význam rodiny připisují také společné modlitbě a jako neméně důležité vnímají přítomnost humoru. Naopak jako ohrožující pro rodinnou komunikaci jsou otci rodiny C a B považovány moderní technologie, jež mnohdy odvádějí členy rodin od vzájemné interakce.

Všichni členové rodin se měli možnost vyjádřit k tomu, co by si přáli na rodinné komunikaci změnit. Některé děti jsou s dosavadní komunikací spokojené a potřebu změny nepociťují, jiné by si přály méně konfliktů mezi sourozenci v rodině. Přání B3 a B5 se prolínají s představami a touhami BM a CM po ještě otevřenější komunikaci. Neblaze vnímají rodiče AO, CO a CM nedostatek času pro sdílení se s ostatními členy rodiny.

Nyní se zaměřujeme na poznatky, k nimž jsme dospěli ve druhé kategorii.

Při tázání se po spokojenosti ve velké rodině jsme dostali od všech členů rodin kladné odpovědi.

Otevřenost dětí v niterných záležitostech se podle CO odvíjejí od charakterových a povahových rysů konkrétního dítěte, což může vysvětlovat, proč se některé děti rodičům nebo sourozencům svěřují a jiné nikoliv.

Na konflikty pohlíží děti a rodiče rozdílně. Děti vnímají neshody jako nepodstatné sourozenecké hádky, které netrvají příliš dlouho a mnohdy je ani neřeší. Rodiče také přiznávají konfliktní situace, které se snaží vyřešit v co nejkratší době. Jako podstatné vnímají omluvu a odpuštění.

Na to, jak vnímají komunikaci mezi sebou navzájem jednotliví členové rodiny, se podíváme nyní. Shrnujeme také poznatky o tom, s kým si kdo nejčastěji povídá a nevynecháváme ani význam matky pro rodinu, jenž je jí přisuzován.

V komunikaci mezi rodiči navzájem spatřují sami rodiče podstatný prvek pro fungování celé rodiny. Jako nedostatek vnímají málo času právě pro sdílení se mezi sebou.

Komunikace mezi rodiči a dětmi ve sledovaných rodinách se jeví jako bezproblémová, přičemž CO opět upozornil na rozdílné povahy dětí, které na komunikaci mají velký vliv.

O komunikaci mezi dětmi navzájem hovoří děti i jejich rodiče ve stejném smyslu, když popisují její proměnlivost. Někdy mezi sebou komunikují bez jakýchkoliv potíží, jindy se do ní dostávají sourozenecké neshody.

Zjistili jsme, že četnost komunikace mezi dětmi závisí na pořadí jejich narození, což potvrzují jak samé děti, tak jejich rodiče. Jako tmelitele rodiny pak BM a CM považují nemladší dítě v rodině, které přitahuje pozornost všech svých sourozenců.

Významnou roli v rodinách námi oslovených sehraávají matky, jež jsou k dispozici všem svým členům během celého dne.

Nyní se podívejme na odpovědi výzkumných otázek, jež jsme získali na základě provedení výzkumného šetření a jeho analýzy.

Ve vícečlenných rodinách, ve kterých jsme prováděli výzkumné šetření, jsme zjistili, že členové rodin spolu komunikují průběžně po celý den. Zvláště matky jsou dětem i partnerovi k dispozici téměř neustále. Rodiny se také snaží setkávat u společné modlitby, kterou vnímají jako vzájemné sdílení se. Ve dvou rodinách, se kterými jsme měli možnost hovořit, manželé usilují o každodenní setkávání, při kterých spolu komunikují zvláště

o potřebách rodiny a sdílejí spolu své radosti i starosti. Všichni členové rodin hovoří o existenci konfliktů v rodině, avšak všichni je také vnímají jako něco přirozeného. Vzniklé konflikty se snaží ve všech rodinách řešit co nejdříve a neodkládat je na pozdější dobu.

Členové vícečlenných rodin hovoří o spokojenosti s komunikací v rodině, avšak zvláště rodiče by uvítali více času stráveného společně s celou rodinou. Rodiče také zmiňovali touhu po větší otevřenosti některých ze svých dětí. Často však uzavřenost dětí omlouvali jejich charakterovými vlastnostmi.

Potřeby členů v oblasti komunikace se ve zkoumaných rodinách prolínají s výše zmiňovanou spokojeností s komunikací. Navíc jsme se setkali s potřebou soukromí u prvorozených dětí ve dvou rodinách, které však již dosáhly plnoletosti, ale s rodinou nadále žijí pohromadě.

6 DISKUZE

V této kapitole budeme usilovat o předložení dat, která jsme získali v rámci výzkumného šetření, a pokusíme se je porovnat s dosud zjištěnými informacemi vztahujícími se k danému tématu. Upozorňujeme na značně malý prostor věnovaný tématu komunikace ve vícečlenných rodinách, a proto budeme některé zjištěné údaje analyzovat dle námi zjištěných údajů. Jsme si vědomi značné obsáhlosti témat, k nimž jsme prostřednictvím rozhovoru dospěli, a nemožnosti jejich obsažení v plné šíři. Zaměříme se proto na aspekty, které vnímáme jako stěžejní.

Všechny námi oslovené rodiny chápou komunikaci jako podstatný a velice významný prostředek pro fungování rodiny. Toto naše zjištění se shoduje s tvrzením I. Sobotkové, která pojednává o komunikaci jako o nezastupitelné složce rodinného fungování.⁹⁸ Ve výzkumu se s námi sami rodiče podělili o přesvědčení, že právě komunikaci mezi partnery vnímají jako stěžejní.

Rodiče všech tří rodin také přikládají značný význam společné modlitbě. Také Sobotková uvádí studii Beaverse a Hampsona z roku 1990, kteří u fungujících rodin vidí tendenci přiklánět se k transcendentálním morálním a duchovním hodnotám.⁹⁹

V rodinách, u kterých jsme prováděli výzkum, jsme u ukazatelů komunikace našli téměř shodu s pojetím funkčních rodin u I. Plaňavy. Členové rodiny mezi sebou komunikují dle potřeby, přičemž často spolu sdílejí radosti i starosti a nebojí se požádat o radu jiného člena rodiny. V rodinách se hovoří na jakékoliv téma, velký význam je zde přikládán užití humoru. V případě vzniklého konfliktu členové těchto rodin usilují o usmíření a odpuštění v co nejkratší době.¹⁰⁰

Dospělí vnímají jako důležitou podporu svého okolí v momentě těžkého rodinného období. Se shodným vyjádřením se setkáváme v knize *Psychologie rodiny* od I. Sobotkové, která cituje americké výzkumníky McCubbina, McCubbina a Thompson a jejich výzkumnou studii rodinné resilience, jež hovoří o rodině, která v náročných obdobích čerpá ze sítě svých vztahů za účelem udržení si integrity.¹⁰¹

⁹⁸ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 202.

⁹⁹ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 202.

¹⁰⁰ PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. 1. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2000. ISBN 80-7239-039-2. s. 222 – 224.

¹⁰¹ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 103.

Při zkoumání vztahů a komunikace v rodinách uvedly matky rodin B a C zaměřenost všech členů rodiny na nejmladšího potomka. V tomto smyslu také hovoří K. Leman. Podle něj přitahují nejmladší děti v rodině pozornost ke své osobě. Můžou jí dosahovat díky své roztomilosti, nekomplikovanosti, nebo extrovertním chováním, ale někdy také svou vzpurností, temperamentností, netrpělivostí až rozmazleností.¹⁰²

Členové rodin našeho výzkumu vnímají uplatnění humoru v komunikaci jako další důležitý prvek. Z hlediska zdravého komunikování také Z. Vybíral chápe užití humorných momentů, odlehčení tématu a žertování jako vhodné k utváření uvolněnější atmosféry.¹⁰³

V naší práci jsme zjistili nejednotnou otevřenost dětí ve svých osobních věcech, což rodiče zdůvodňují rozdílnými povahami svých dětí. Nejstarší děti dvou rodin hovořily o větší potřebě soukromí. Z. Matějček také upozorňuje na vhodnost dodržování soukromé oblasti každého člena rodiny.¹⁰⁴

Při našem výzkumu jsme dospěli k rozdílnosti v pojetí komunikace mezi matkami a otci. Tuto rozdílnost můžeme vysvětlovat tím, že matky všech tří rodin jsou s dětmi doma, a tudíž disponují lepšími časovými možnostmi s dětmi komunikovat, zatímco otcové zajišťují rodinu především (ale samozřejmě nejen) po finanční stránce. Chodí tedy do práce a domů se vrací až v pozdním odpoledni. Mimo toto vysvětlení vyplývá z odpovědí matek a otců možné rozdílné uchopení otázky. Jeví se nám, že matky chápou komunikaci jako průběžnou, při které není zapotřebí všech příslušníků rodiny, zatímco odpovědi otců nám implikují pochopení otázky, kdy se ke komunikaci sejde rodina se všemi svými členy.

¹⁰² LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace. Pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-430-3. s. 100, 101.

¹⁰³ VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4. s. 229.

¹⁰⁴ MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1056-6. s. 364, 365.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývá, jak sám název napovídá, komunikací ve vícečlenných rodinách. Komunikace je člověku vlastní již od prvopočátku jeho existence. Neodehrávala se vždy skrze tak vyspělou verbální komunikaci, jak ji známe dnes, ale vycházela z lidské přirozenosti, kterou bychom v dnešní době označili jako nonverbální komunikaci. V této práci se zabýváme tématem člověku tak vlastním, a přeci tak opomíjeným.

V teoretické části naší práce jsme nejprve pohovořili o rodině a následně jsme usilovali o zachycení podstaty v oblasti komunikace. Obě tato témata jsou nesmírně široká a je možno dívat se na ně z nejrůznějších možných úhlů, nám však šlo o pouhé uvedení do problematiky, ne její celé vystihnoutí.

V naší práci jsme záměrně využili výzkumné části, abychom se přímo od členů vícečetných rodin dozvěděli, jak komunikace v těchto rodinách probíhá, a také abychom mohli lépe porozumět potřebám členů vícečetných rodin v oblasti komunikace. Ve výzkumné části jsme využili metodu zakotvené teorie, pomocí které jsme se snažili interpretovat námi zjištěné údaje z návštěv jednotlivých rodin.

Ačkoliv jsme usilovali o vystihnoutí podstaty v námi prováděném výzkumu na téma komunikace ve vícečlenných rodinách, věříme, že by mohlo být zajímavé a také velice přínosné rozpracovat ještě více dopodrobna jednotlivé kategorie, které jsme vytvořili na základě zakotvené teorie z rozhovorů s členy vícečetných rodin.

Troufám si říct, že jsem před psáním této práce měla značně idealističtější představu o vícečlenných rodinách. Avšak díky možnosti návštěv v těchto rodinách a rozhovoru s jednotlivými jejími členy, se můj pohled na vícečetné rodiny stal realističtější, přesto však neztratil onen půvab. Musím podotknout, že jsem cítila obrovskou úctu ke všem členům těchto fungujících rodin a vděčím jim za poskytnutí nejen cenných zkušeností, postojů a názorů, ale především za připomenutí obrovské ceny a významu fungující rodiny.

POUŽITÁ LITERATURA

- ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-044-6. 440 str.
- BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-550-4. 440 str.
- BAUEROVÁ, J., BÁRTOVÁ, E. *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1987. ISBN neuvedeno. 306 str.
- BERNE, E. *Jak si lidé hrají*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-992-7. 200 str.
- BRABLCOVÁ, V. a kol. *Manželství rodina rodičovství*. 2. vyd. Praha: Horizont, 1973. ISBN neuvedeno. 125 str.
- CRABB, L. *Manželství je vztah*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1994. ISBN 80-95495-31-7. 152 str.
- GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA J. *Rodinná terapie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7. 288 str.
- GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0415-3. 184 str.
- GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vyd. Praha: NLN, 2006. ISBN 80-7106-396-7. 229 str.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-262-0219-6. 408 str.
- SILLAMY, N. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0249-1. 246 str.
- HARTL P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X. 776 str.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0. 288 str.
- KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-332-3. 264 str.

- KREJČÍŘOVÁ, D., LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. 368 str.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Já a ty. O zdravých vztazích mezi lidmi*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1986. ISBN neuvedeno. 256 str.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1988. ISBN neuvedeno. 236 str.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-642-X. 192 str.
- LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace. Pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-430-3. 223 str.
- MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ A. a spol. *Velký sociologický slovník*. 1.vyd. Praha: Karolinum, Univerzita Karlova, 1996. ISBN 80-7184-310-5. s. 940.
- MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2. 223 str.
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém? O výchovných odměnách a trestech*. 4. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-8282-00-3. 109 str.
- MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1056-6. 445 str.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9. 161 str.
- MIOVSKÝ, M. Rané historicko-filozofické zdroje kvalitativního přístupu v psychologii, In *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN neuvedeno.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8. 324 str.
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9. 250 str.
- OREL, M., FACOVÁ, V. a kol. *Člověk, jeho mozek a svět*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2617-5. 256 str.

- PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU. *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*. vyd. neuvedeno. Praha: Česká biskupská konference, 2001. ISBN neuvedeno. 47 str.
- PAVEL, J. II. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II.* vyd. neuvedeno. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1994. ISBN neuvedeno. 58 str.
- PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. 1. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2000. ISBN 80-7239-039-2. 296 str.
- PLAŇAVA, I. *Průvodce mezilidskou komunikací*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0858-2. 148 str.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6. 192 str.
- ŘÍČAN, P. Psychologie rodiny – obor ve stavu zrodu. in *Československá psychologie* 1991. s. 38.
- ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie*. 4. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1049-5. 608 str.
- SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2. 350 str.
- SEGRIN, CH., FLORA, J. *Family Communication*. 2. vyd. New York: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-87634-6. 506 str.
- SCHULZ VON THUN, F. *Jak spolu komunikujeme? Překonávání nesnází při dorozumívání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0832-9. 200 str.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. 224 str.
- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X. 228 str.
- ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0. 384 str.
- VANGELISTI, A. L. *Handbook of Family Communication*. 1. vyd. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. ISBN 0-8058-4130-X. 767 str.
- VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4. 320 str.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-291-2. 264 str.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ed. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6. 384 str.

WATZLAWICK, P., BAVELASOVÁ, J. B., JACKSON, D. D. *Pragmatika lidské komunikace. Interakční vzorce, patologie a paradoxy*. 2. vyd. Brno: NEWTON Books, 2011. ISBN 978-80-87325-00-1. 284 str.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Přepis rozhovorů členů rodiny A

Příloha č. 2: Přepis rozhovorů členů rodiny B

Příloha č. 3: Přepis rozhovorů členů rodiny C

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Přepis rozhovorů členů rodiny A

Příloha č. 2: Přepis rozhovorů členů rodiny B

Příloha č. 3: Přepis rozhovorů členů rodiny C

Příloha č. 1: Přepis rozhovorů členů rodiny A

Rozhovor s participantem A1 (27. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím, něco o sobě? Kolik ti je let? Do které třídy chodíš?

Chodím do 3. třídy, je mi 8 roků. **A co děláš ráda?** Ráda hraju na klavír a jezdím na kole a hraju si s kočkou.

2. Jak se cítíš ve vaší rodině?

Dobře. **Jsi ráda, že máš více sourozenců, nebo bys jich chtěla mít ještě víc, nebo méně?** Tak akorát.

3. Povídáte si tady spolu v rodině?

Tak s mamkou, s tatškou jo a s A2, s A3 a s A4 někdy.

3.a) Jak často si povídáte třeba s maminkou a tatínkem?

S mamkou si povídám každý den, s tatškou taky, a se sourozenci tak jak kdy (smích).

3.b) Kdo si s kým povídá nejčastěji?

Hm... No, tak já si asi s mamkou povídám nejčastěji a A2 s A3, ti dva tak. **Takže ty si s tou maminkou povídáš nejčastěji, nebo máš ještě někoho?** No, tak třeba s A4, s mamkou, no a s tatškou. **A s kým si nejraději povídáš?** S mamkou.

4. Můžeš si přijít popovídat s rodičema, kdy chceš?

Ano.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

Tak třeba za mamkou, a nebo za tatškou.

6. A svěřuješ se někomu v rodině?

No, tak mamce určitě, a i tatškovi, A4 taky, A3 tak napůl a A2 taky tak napůl.

7. Hádáte se někdy tady doma?

Ano. (řeceno důrazně) Skoro pořád. **A jak a kdo řeší ty hádky?** No, tak já prostě že třeba já mám u A2 na posteli věci, tak ona prostě to, prostě nemá ráda, tak se se mnou začne hádat a prostě mě to přestane bavit, tak to řeknu mamce.

8. Aha. Takže mamka řeší tu vaši hádku?

No, ona ji vlastně řekne, nech toho, protože jsi vlastně starší a ty se s ní nemáš hádat. Že vlastně ona je rozumnější, než já.

9. Chtěla bys něco změnit ohledně toho, jak si třeba povídáte, nebo jak se chováte k sobě navzájem?

No tak, když si povídáme s mamkou nebo tak tak to ne, ale ty hádky trochu jo. **To bys chtěla změnit?** Jo. **A s kým se hlavně hádáte? S tou A2?** Jo, protože ona třeba se mnou nechce hrát na klavír, když to hraju na koncertě. A chce hrát to, co já nechcu, co nehraju na koncertě, co hraju v klavíru normálně a ona nechce hrát to, co hraju na koncertě. **Aha. Takže spíše mezi sourozencema bys to chtěla zlepšit?** Jo.

10. Chceš mi říct ještě něco k nějaké otázce, nebo k tomu o čem jsme si tady povídali?

Ne. **Dobře, tak ti moc děkuju.**

Rozhovor s participantem A2 (27. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím, něco o sobě? Kolik ti je let? Co studuješ? Kde pracuješ?

Ano, jmenuji se [REDAKCE], studuji Biskupské gymnázium v [REDAKCE], 2. ročník, je mi 16 let a ráda hraju na klavír, zpívám, na kytaru taky hraju a ještě hraju na housle.

2. Co pro tebe znamená velká rodina a jak se v ní cítíš?

Velká rodina, asi že mám prostě oba dva rodiče, že nejsou rozvedení, a že mám více sourozenců než třeba jednoho, že nás je prostě víc, mám taky více sester, prostě velká rodina, hodně členů prostě. A jak se v ní cítím? Myslím, že dobře, protože je to úplně super, mít prostě více sourozenců, že se můžu s něma pobavit, třeba, no prostě je to lepší. **Jsi za to ráda?** Jo, určitě. **I v budoucnu bys chtěla mít velkou rodinu?** Jo, určitě 3. Minimálně.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Jako se sourozencem a třeba s A1, tou nejmladší, si povídáme jak kdy, třeba když si má uklidit, tak řeknu, že si má uklidit, ale že bych se jí třeba svěřovala, co dělám, to moc ne. To spíš s A3, protože jsem od sebe vlastně asi o rok a půl, takže si daleko více rozumíme, jsem schopná se mu svěřit s mojima věcmi, co mě třeba trápí, nebo něco a on mi řekne hodně, jako co on má zase nějaký problém, a s A4 to jako moc ne. S A1 a A4 si tak jako nejméně rozumím, vlastně. Jako dokážu se s něma pobavit, ale j to takové jiné. **A čím to je? Tím věkovým rozdílem?** Asi jo, A4 už je takový jiný, že už ho nezajímají takové dětské problémy, takové jiné, prostě, Už má svoje a nezajímá ho to.

3. a) Jak často si povídáte?

Vždycky když mi je něco. Třeba když se něco ve škole stane, tak se hned třeba i AM svěřím, nebo svěřím, ale řeknu jí to. Podělím se o to. Nebo s A3, třeba. On přijde ze školy, já prostě si vyměníme názory třeba hned. **Takže taková průběžná komunikace?** Jo, určitě. Ne jako, že třeba ve středu máme v pět hodin sraz a teď si budem povídat. To ne. (smích). Prostě když je nějaká možnost, tak hned.

3.b) Kdo si s kým povídá nejčastěji?

Možná já s A3, protože fakt si nejvíce rozumíme a ty problémy sdílíme spolu. **Takže s A3 si povídáš nejčastěji?** Jo, dá se říct, že jo.

3.d) Jak vnímáš komunikaci mezi tebou a rodiči?

Jo, já myslím, že to je v pohodě, s AM si jako taky dokážu popovídat dobře, s AO jako možná někdy míň, protože jak jsem byla menší, tak jsem se ho třeba trošku bála, protože byl takový, ne přísnější, ale měla jsem z něho takový respekt, dá se říct a teď už je to v pohodě, teď už třeba mu i něco řeknu, tak už na mě dá, jakože mě poslechne, takže to je v pohodě už. **A jak vnímáš komunikaci mezi sourozenci navzájem?** Normálně, v pohodě.

3.e) Svěřuješ se rodičům s tím, co prožíváš, nebo nad čím přemýšlíš?

No, AM většinou. Protože AM je taková důvěrná osoba a AO jak s čím. Když něco potřebuju třeba pomoci, tak se ho samozřejmě zeptám a jako on mi třeba dokáže poradit, ale jako nejvíce asi s mamkou a s těma sourozenci. Jaký problém prostě třeba potřebuju vyřešit, tak podle toho si nějak určím s kým.

4. Máte pro vaši komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Ne, většinou, ne. Ne, nemáme žádná pravidla. Prostě když potřebuju něco sdělit, tak jdu a třeba AM nemůže, tak mi řekne, „přijď za půl hodiny“, a když třeba vidím, že nemůže, tak prostě za ní nejdu a musím si zapamatovat, co jsem po ní chtěla a potom za ní zajdu a promluví si s ní o tom. **Takže si můžeš přijít popovídat s rodičema, kdy chceš?** Jo, když mají prostě čas a nezdržuju je nějak, tak jo.

5. Za kým nejčastěji jdeš. Když máš radost nebo je ti smutno?

No, jako za rodičema taky, když třeba dostanu dobrou známku ve škole, tak jdu za mamkou, nebo jí to i občas napíšu, když třeba ta písemka byla těžká a dostanu z ní dobrou známku, tak AM píšu, třeba i AO občas, nebo když taky nějaký dobrý úspěch mám, tak prostě se s ním taky podělím rychle a taky A3, A4, prostě podle toho, jak je to pro mě důležité a jak vím třeba, že by na to A4 reagoval třeba nějak jinak. Třeba A3 mi řekne, „jo jsi dobrá“ a A4 „jojo, dobré“. Tak každý to vnímá nějak jinak, takže podle potřeby nějak.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Jakože bych jenom za ním chodila, to ne. Tak se všema jako. Podle toho jaká je situace třeba, jaký problém, tak podle toho zase nějak si určím.

7. Jak vypadá tvoje komunikace s rodiči nebo se sourozenci?

Myslím, že je dobrá, se všema. Jako se všema se snažím vyjít. I s těma sourozenci. Třeba s A1 jsem měla takové období, kdy jsme se jako docela hádaly, a to bylo jako většinou tak z mojí strany. Já totiž jsem ne, že jako ráda, ale dělala jsem jí třeba naschvály občas, a jako měla jsem z toho radost (smích), když jsem jí mohla dělat naschvály, a tak to byla taková doba, ale už to jako docela přešlo, už jsme zase, už je to v pohodě, už je to takové. No, s ostatními taky normálně, prostě snažím se teďka tak nějak bez konfliktů. **Máte na tu komunikaci čas?** Vždycky si na tu komunikaci uděláme čas. Když potřebuju něco, tak vždycky se ten čas nějak najde. **I ten druhý, s kterým potřebuješ mluvit?** Když potřebuju, já mu většinou řeknu, že jako třeba s ním potřebuju nějak, něco, tak jo. Takže vždycky se najde čas.

8. Máte mezi sebou konflikty? A pokud ano, jak je řešíte?

No, s tou A1, to byl takový dlouhodobý, to bylo tak možná půl roku, ale už se to zklidnilo. Já jsem se snažila, jako tak nějak už delší dobu jsem se snažila, už aby to ustálo a teď se to povedlo po dlouhé době, ale jinak nemám nějaké konflikty, a když jo, tak to je většinou takové krátkodobé, že třeba jenom hodina a potom to přejde. Třeba s A4 to někdy bylo, ale jako s A3 že bych měla, to ne. **A přejde to samovolně nebo si třeba sednete a povídáte si?** Ne, to vůbec ne. To samo nějak vyšumí.

9. Chtěla bys něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

No...to nevím. Možná větší komunikaci třeba s tatškou, ale jinak jako myslím, že ne. Tak normální to je.

10. Chceš se ještě k nějaké otázce vrátit?

Asi ne. **Dobře, děkuji ti moc.**

Rozhovor s participantem A3 (27. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím, něco o sobě? Kolik ti je let? Co studuješ? Kde pracuješ?

Takže, je mi 18 let, studuju střední zdravotnickou školu v [REDACTED] a nevím co dál.

2. Co pro tebe znamená velká rodina a jak se v ní cítíš?

Tak jako rodina kde teďka žiju, tak jako že je velká, pro mě to znamená určitá výhoda v některých věcech, třeba oproti některým spolužákům to sleduju už od základní školy, že někteří spolužáci si vylívají některé pocity a takové věci na spolužáky, protože doma se s nima o tom nikdo nebaví a já vím, že můžu třeba přijít za sestrou, nebo za bratrem nebo za rodičema a říct jim něco, můžu se jim svěřit, a podobně, takže je to takhle velká výhoda, je to prostě lepší, určitě. **Takže jsi rád, že máš více sourozenců? Ano. Nechtěl bys to měnit?** Nechtěl, je to lepší.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Povídáme si, povídáme si, to ano, nejvíce asi s mamkou a se sestrou A2, se setrou máme takový velice kamarádský vztah, by se dalo říct, bavíme se o svých nějakých osobních věcech, protože víme, že se na sebe můžeme spolehnout, že to nikomu neřekneme a navzájem si vždycky poradíme.

3.a) Jak často si povídáte?

Jak často? Podle toho, jak máme někdo, jakože náladu mezi sebou a podle toho, co třeba potřebujeme.

3.b) Kdo si s kým povídá nejčastěji?

Tak to je těžká otázka. Kdo si s kým povídá nejčastěji. No, možná že AM a A1. Oni totiž, jakože řeší věci do školy a podobně, ale jinak nejvíce my jako děti a aji tat'ka komunikujeme s mamkou nejvíce. Vždycky tak za ní chodíme, za mamkou, každý a mamka nám radí.

3.c) S kým si nejčastěji povídáš ty?

Se sestrou A2 (řečeno důrazně). S A2 to máme tak nejbliž, aji věkově, v podstatě. **O kolik let jste od sebe vzdáleni?** O rok, zhruba. Rok a půl, tak nějak. Takže jako zapadáme tak k sobě.

3.d) Jak vnímáš komunikaci mezi tebou a rodiči?

Já si myslím, že komunikace je mezi mnou a rodiči dobrá, víceméně asi více takové nějaké svoje, když řeším osobní věci, tak řeším s mamkou, protože ta mi vždycky poradí, dává mi různé rady, co ona zažila, jak se v tom chovala, takže od ní vždycky dostanu takovou radu a jinak třeba ohledně svých koníčků nebo různých taky některých osobních věcí taky řeším s tat'kou, který mi taky poradí, ale víceméně, je pro mě lepší, když třeba zajdu za tat'kou pořešit ty osobní věci a pak ještě i a mamkou a z toho si udělám nějaký svůj úsudek. **Takže nemáš s komunikací problém?** Nemám, nemám, vždycky mě vyslyší. Ještě se mi nestalo, že bych prostě přišel a oni by mě odpálkovali, že prostě nemají čas nebo tak, vždycky nějak třeba jenom vyslechnou bez odpovědi, ale většinou i ta odpověď je. **A jak vnímáš vaši komunikaci mezi sourozenci navzájem?** No, tak myslím si, že je dobrá, my to máme takové, že hodně si rozumím s tou A2, potom asi s A1 a s bráchou, s bráchou taky, ale někdy je to, já se bráchovi nesvěřuju, protože on má svoje nějaké koníčky a nemůžu ho ani nikdy tak moc brát, protože jeho názory mi někdy přijdou takové nechci říct scestné

úplně, ale nepřijdou mi úplně dobré, takže většinou se s ním pobavím tak okrajově, ale nikdy do hloubky s ním nemůžu jít, protože tam od toho nic moc nemůžu čekat. **Takže každý máte jiný pohled?** Jiný pohled, úplně rozlišný, naprosto.

3.e) Svěřuješ se rodičům s tím, co prožíváš, nebo nad čím přemýšlíš?

Tak svěřuju, nejvíc asi mamce, protože ta mě chápe. Tat'ka je takový, nechci říct méně chápavý, ale některé věci prostě tak, musím mu to více popsat a mamka, když jí něco řeknu, tak ona hnedka ví, o co jde a no, více za mamkou, no.

4. Máte pro vaši komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Pravidla, to mám chápat jako jak? **Jestli si například můžeš přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?** Jojojo, tak u tat'ky je to takové, že když ho třeba vyruším při nějaké činnosti, třeba když se dívá nejvíce večer na zprávy, tak to chce mít klid po celém dnu, ale jinak v podstatě pořád, a mamka to samé. Maximálně když je v nějakém psychickém vypjetí, že prostě třeba se chystá do náboženství, tak chce mít klid naprosto, aby se mohla soustředit, takže tohle. Ale jako na to už jsem si zvykl, takže to radši jdu někdy úplně, nechám to třeba v sobě podusit ten problém.

5. Za kým nejčastěji jdeš. Když máš radost nebo je ti smutno?

No, já jsem taková osoba, že když je mi smutno, tak to většinou někdy dusím v sobě a radši se jdu třeba vyspat, ale jinak za A2. To je prostě takový můj kámoš, takže za ní, ale jinak já většinou všechny ty věci doma sdílím se všema, takže přijdu, řeknu, a buď to někoho nezajímá, tak se se mnou nebaví a když jo, tak se se mnou o tom pobaví a já mu můžu vlastně vylít to své srdce a říct mu to.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Tak, to je furt to samé, ale jo, dobře. Tak A2, ale jestli bych to mohl brát i ze širšího, tak sestřenice, třeba x, nebo y. To jsou vlastně, x je 20 jí bude příští rok a y je 19, teďka jí taky bude na podzim, takže věkově ještě taky furt tak k sobě máme blízko, takže za něma třeba někdy zajdu si popovídat, protože ony zase mají jináčí pohled, hlavně x, ta má takový, si myslím, dobrý pohled na některé věci, takže i je znalá některých věcí, takže s ní si popovídat. Takže i ony kromě A2 a AM, třeba.

7. Jak vypadá tvoje komunikace s rodiči nebo se sourozenci?

Jak vypadá, no tak hm...No, tak většinou komunikace s rodiči, když mám nějaký ten problém, tak to jdu za něma hned, ale jinak třeba takové ty denní věci určité, tak třeba přijdu ze školy, tak mamka třeba žehlí, nebo je v kuchyni, takže za ní jdu, sednu si, a i vždycky vydechnu ze školy a pobavím se s ní co bylo, co mě třeba nějak trápí nebo, co mě prostě nějak žere, tak to jí řeknu u toho a jinak nevím...**Takže je ta komunikace více za pochodu?** Za pochodu, no. Ale jako vždycky vím, že ten, komu to říkám, že mě vnímá. Kdyby mě nevnímal, tak mu to neříkám, protože vím, že to je bezúčelné. No ale jinak s tat'kou, s tat'kou třeba ten rád tráví čas v garáži, třeba určitě to máme takové rodové, že máme rádi motory a takové technické věci, takže on je v garáži třeba, takže třeba udělá si kávu a u kávy si se mnou popovídá.

8. Máte mezi sebou konflikty? A jak je řešíte, pokud ano?

Tak, máme. Kdybysme neměli, tak to bysme byli svatí, ale máme konflikty, když mám konflikt s rodiči, tak tomu dávám většinou čas, a nebo někdy se to i vyříká, nebo většinou se to vyříká, ale někdy je tomu lepší dát čas, protože vím třeba, že mám stoprocentní pravdu a rodiče mě nemůžou pochopit v některých věcech, takže než abych se s něma hádal, tak se raději někde zavřu, dusím to v sobě a raději se na to vykašlu. **Takže se k tomu nevracíte?** No, ale to jsou v podstatě malé problémy. Ale jinak mezi sourozencema se, tak s A1 to tak ještě nemůžu brát, nějaké konflikty, protože ta je ještě malá, ale jinak nejvíc mám konflikt asi s bratrem, když bych to tak vzal, ne jako úplně pořád, ale mám a to většinou je zase v těch názorech, že on má naprosto jinačí pohled na ten svět a nemůžu ho vždycky brát a prostě když vím, že mám dobrý názor a on mi ho vyvrací, protože ho to prostě nějak přesvědčený vnitřně, tak prostě se s ním pohádám, ale nikdy, on je takový, že nikdy nepřijde a neomluví se a neuzná svoji chybu, takže to vždycky zase ten čas dokope nějak zpátky, takže to. A se sestrou s A2, tak tam ty problémy jako jsou minimální, ale když jsou, tak to si jako vyříkáme, pohádáme se, ale to jsou zanedbatelné nějaké hádky. **Takže to nemáte, že byste spolu třeba měsíc nemluvili?** Ne, to jsem ještě nezažil, že bych přímo nějak se s někým takhle dlouho nebavil nebo třeba týden, jo? To tak většinou přejde, to je taková třeba hodinová hádka.

9. Chtěl bys něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

No, tak to nevím. Hm...změnit. Z mojího pohledu je to takové všechno, že já nemám problém s nějakou komunikací, ale vím, že třeba někdy mamka a taťka, že by to chtělo zlepšit určitě, že mamka by si chtěla popovídat a taťka ten je zase takový, že je radši si dělá svoji práci. Ale zase nemůžu říct, že by to bylo úplně špatné, ale taťka se většinou k tomu musí nějak doklepnout, ať se pobaví a prostě, ale to mu zase říkáme my, jako surozcenci, nebo jako děti, že prostě ať zůstane a tak, a prostě navigujeme tím směrem nějakým správným.

10. Chceš se ještě k nějaké otázce vrátit?

No, já si myslím, že asi ne. Já jsem tak nějak řekl asi všechno. **Dobře, děkuju ti moc.**

Rozhovor s participantem A4 (27. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím, něco o sobě? Kolik ti je let? Co studuješ? Kde pracuješ?

Jo, takže, jmenuji se [REDAKCE], narodil jsem se [REDAKCE], chodil jsem na ZŠ do [REDAKCE] od 1. do 5. třídy, potom od 6. do 9. do [REDAKCE], potom po ukončení školní docházky jsem nastoupil na střední technickou školu do [REDAKCE], kde jsem absolvoval tříletý učební obor jako dřevomodelář, potom jsem si udělal vlastně na průmyslové škole nástavbu, strojní nástavbu, potom jsem nastoupil do práce do výtahové firmy v [REDAKCE], tam jsem působil rok na vlastně jako montáže výtahu, potom na obchodním oddělení rok a teďka jsem už rok a půl na technickém úseku. Letos jsem začal dělat vyšší odbornou školu podnikání v [REDAKCE], kde vlastně to mám na tři roky, to studuju dálkově jednou týdně. Mezi moje koníčky patří hlavně motorismus, motorky, auta, rybaření, sport, běh, hokej v zimě, v létě nějaké to kolo, v zimě i ty běžky vlastně, taky hodně ryby, teďka máme s bráchou vlastně včely, takže já jsem tak na všechny strany jako jo, takže takhle zatím.

2. Co pro tebe znamená velká rodina a jak se v ní cítíš?

Tak velká rodina si myslím, že je každá rodina, která...když to vezmu jakoby doma, co jsme, tak velká rodina, když je tam aspoň těch 5 lidí, cítím se tady fajn, mezi sourozenci vlastně, sem tam vlastně pořád máme nějaký problém, ale operativně všechno řešíme, nemáme nějaký větší problém, myslím, jako si mezi sebou musíme vyjít, to záleží na náladě hlavně a tak dál, a na okolnostech, ale cítím se, myslím si, že to je více v pohodě, než když je jedno pimprlátko doma, které je vlastně nebo dvě. No tak dvě. Myslím si, že jako v budoucnu já si představuju rodinu určitě třeba 2 děcka stoprocentně a třetí třeba, to by se vidělo, to nemůžu vůbec říct, jo. Ale ve své podstatě si myslím, že je lepší, když je jakoby více dětí, více sourozenců. **Takže jsi rád, že máš více sourozenců?** Tak, nebyl jsem rád, byl jsem, chtěl jsem vždycky...jak jsem se dozvěděl, že bude jako A1, tak jsem nadával, ale (smích) ve finále jsem byl já ten, který pral plínky, který vozil, který koupal, který všechno a myslím si, že do dneška jsme, jako nejvíc si rozumíme z těch čtyřech, takže, i když je mezi vlastně námi rozdíl 14 a půl roku, tak je to, myslím, že si nejvíc tak jako rozumíme, nebo že je to tak v pohodě. **A proč jsi nejprve nadával?** Nevím, nechtěl jsem prostě další mimino, dalšího uřvance jsem prostě nechtěl. Nevím. Já jsem měl 14 roků, fakt prostě nevím. **A kdy se to tak zlomilo?** Já myslím, že hned potom, po narození jsem byl hned zvědavý, vlastně co to bude a potom jsem namachrovaně jezdil s kočárkem s nosem nahoru a myslel jsem si, jaký nejsem borec. Každý mě zastavoval a ukaž ukaž...tak jsem důležitý byl. No tak ne, no tak puberták, no. Ale jako v pohodě.

3. Povídate si spolu v rodině?

Hmm, jo, určitě. Někdy, jak s kým, podle nálady. Hm..tak nejvíc, to nejde, tak třeba s mamkou nemůžu řešit chlapské záležitosti nebo jakoby třeba technické věci, protože ona tomu nerozumí, spoustě věcem nerozumí, takže to řeším s tatškou. Tatka zas neví jiné věci, tak jdu třeba za mamkou. To je na každou věc, na každou tu je tady prostě jiný člověk třeba. Nebo třeba příklad: nemůžu s tatškou se bavit nebo řešit angličtinu, když to vůbec neumí, tak s tím jdu za A2, která prostě je gymnazista, trošku je v obraze víc než tatka, který jo...Takže asi tak. S každým něco prostě. Ale jinak bavíme se. Nemáme nějaké větší tajnosti, nebo tak něco.

3. a) Jak často si povídáte?

Třeba týden nic, nebo jako jenom tak normálně, a pak třeba sedíme a vykládáme hodinu. To je různé.

3. b) A kdo s kým si nejčastěji povídá?

To je těžko to tak. Jako z naší rodiny si tak nejvíc povídá, tak mamka s každým že, to je jasné. Hm...myslím si, že, já ani nevím vlastně (smích) Asi to, asi brácha. Brácha myslím si, že nejvíc, možná s mamkou. A to je tak vyrovnané bych řekl.

3. c) A ty si povídáš s kým nejčastěji?

Já mám nejradši, když se bavím s kamarádem nějakým, nebo nějakým. Mám jako dobrého, nebo dobré kamarády, s kterými si rozumím, ale jsou taky věci, se kterými se nemůžu, nebo ne nemůžu, ale řeším ne s kamarády, ale jdu za rodičema. Takže zase záleží, co to je. Takže to je víceméně vyrovnané, ale jako vyrovnané dost.

3. d) Jak vnímáš komunikaci mezi tebou a rodiči?

No, já nemůžu soudit, protože nevím, jak ta komunikace třebas nevím, jak komunikují moji kamarádi s rodičema. Jestli moc nebo málo. Myslím si, že co vím, tak vlastně lidi, kteří jsou kolem mě, tak se tak nebaví s rodiči a nesvěřují se, nebo neřeší tak věci jak já třeba, tak myslím si, že dost jako takhle komunikují a vnímám to jako myslím si normálně, jako měli by se lidi mezi sebou bavit. **A mezi sourozenci navzájem vnímáš komunikaci jak?** Hm, kdo se jako z nás čtyřech baví nejvíc? **Ano, taky jestli si rozumíte, jestli se spolu bavíte?** Tak nerozumíme. To my se hádáme pořád. (smích) Jako záleží podle nálady, tady jsou hádky pořád, ale taky jsou tady dny, kdy je prostě sranda, je to super všechno, ale jestliže jeden z těch čtyřech, nebo A1 je ještě malá, nebo jestli jeden z těch třech má blbý den, nebo náladu nebo někoho něčím naštve nebo cokoli, to už je ohrožené a už je to zlé. Už se to bije prostě. Takže hodně to záleží na okolnostech. Pak jsou tady světlé chvílky, jsou tady stinné chvílky. A horší, když se do toho namotá ještě mamka potom nebo nedej bože tatka, tak to tady řvou všichni, ale co jsem tak slyšel, vyzoroval, tak tak ve spoustě rodin je to úplně stejné, možná ještě horší, takže já to nějak přehlížím. **Takže tě to nijak netrápí?** Netrápí. Kdysi jo, ale teďka už to neřeším, jako nervy si ničít, pořád se hádat, to ne, to jdu radši pryč. Ale je pravda, když jsem někdy dožraný, tak zhádáme se hodně. Ale jako ne, že by to bylo na ostří nože, ale tak zdravě, myslím si.

3. e) Svěřuješ se rodičům s tím, co prožíváš, nad čím přemýšlíš?

Jak kdy, jak kdy, jak co hlavně. Jako víceméně jo, ale zas ne úplně všechno, protože třeba si myslím, že jsou i věci, které rodiče by ne že neměli vědět, ale které nemusí vědět, nebo nemusím říkat první poslední. Třebas úplně mám nejradši jak někde jedu, vrátím se, třebas někde na diskotéku, nebo někde na sraz nějaký ze školy nebo něco a ráno přijdu a mamka chce vědět všechno, první poslední. V kolik jsi přišel, kdo tam byl, s kým ses bavil, kdo se popral, kdo byl nejvíc opilý, kolik jsi toho vypil a takové tyto, tak to já se nervnu. Jo, řeknu jí jo, byl jsem tam a tam, prostě tak a tak, takové řeknu jí jenom to, co uznám za vhodné, že prostě nemusí vědět všechno jo, ale takže tak normálně. **Takže si držíš hranice?** No jako, v jistých věcech.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Tak pravidla, hm...jako záleží, co je tím myšleno, tak určitě jsou věci, které by se měly řešit, jak rodiče, tak děcka, tak prostě bysme se tady měli bavit o různých věcech, někdy to tak nefunguje úplně, jako že by tady byly úplně stanovená nějaká pravidla, tak to asi ne, ale takové nepsané pravidla tady jsou stanovená, myslím si, takové normální. Já nevím, neumím si to úplně představit, jako úplně nechápu tu otázku, jakoby jestli máme pro komunikaci stanovené pravidla. **Můžeš si přijít s rodičema popovídat, kdy chceš?** Tak, můžu, kdy chci, není dané, že mám úřední dny v pondělí, středa a jinak za mnou nechod'. To vůbec. Kdykoliv, s čímkoliv, není problém i v noci, takže není problém.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

To zase záleží, to nejde úplně určit. Tak jako, když mám radost, tak vím, že některé věci, když mám radost třeba, řeknu blbost, jo? Třeba teďka jsem si koupil auto, musím se pochlubit, jo? (úsmev) Víím, že z toho mamka radost nemá, a že je naštvaná, že chtěla ať si koupím jiné auto a kolem toho je další tisíc věcí, jo? Tak za ní jsem prostě vůbec nešel, protože jí to nezajímalo, jo. Takže za ní prostě nejdu, jo? Za tat'kou jdu, i když z toho taky radost nemá, protože chtěl, ať si koupím jiné auto, tak jsem prostě řekl: jo, mám auto, super, tak ještě mi ho nikdo nepochválil, možná kromě bráchy, ale já to neřeším, protože jsem si koupil to, co jsem chtěl, to co se mi líbí, to co jsem uznal za vhodné a takže jdu jenom za tím, nebo řeknu to jako obecně tu věc třeba, ale jdu konkrétně za tím, za kým si myslím, že mi to pochválí, nebo u koho víím, že mám jistotu, že prostě to nějak pochopí, nebo že bude. Jo, ale že bych vyloženě chodil jenom za mamkou, tak to vůbec. Jako tak normálně, za každým. Jak uznám za vhodné. Prostě cestou nejmenšího odporu v dané situaci a věci.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Tak zase, s čímkoliv asi ne, jako s čímkoliv. Jsou věci, které si třeba nechám pro sebe, nebo řeknu to jenom tak, jak se říká, na půl pusy, jo, nebo protože zase k tomu mám nějaký důvod, nebo prostě něco mě vede, třeba nějaká minulá zkušenost, třeba špatná, tak si dám bacha. Tak si řeknu: tak, a to už ti příště neřeknu, protože ty jdeš a řekneš to tomu, jo, tak už víím za ty roky třeba, co si můžu dovolit, nemůžu, ale víceméně říkáme si jakoby všechno, nejsou tady žádné tajnosti nebo vyloženě že by... **Těch špatných zkušeností máš více?** Je to v takové rozumné míře. Vííc je s mamkou, protože ta nikomu nelže, ta všechno, když se jí někdo na něco zeptá, tak ona mu neřekne nějakou, nic si nevymyslí, řekne tak, jak to je, takže to jsem vždycky na nervy, že neřeknu. Nejvííc mám problém s mamkou, to co se týče, protože ta, jak jí něco řeknu a řeknu: „mami, prosím tě, nikomu to neříkej“, tak pak se jí na to zeptá třeba sestra a to já nechci, aby ona věděla a mamka jí nebude lhát nebo něco a tak jí to prostě řekne, i když já jsem jí to zakázal, jo, nebo těch věcí je spousta. Nebo, bolel mě zub, já jsem říkal: „mami, já si zařídím zubaře, já si všechno to“, říkám, „nepůjdeš za panem doktorem, tady máme v ulici doktora“, samozřejmě jí to nedalo a přes můj zákaz prostě za ním všechno mu volala a dělala to a pak mi volala a do práce, „Vojti já víím, že ty budeš řvát, ale něco ti musím říct“. Já už jsem věděl, která bije, taky že jsem řval, takže proto už víím, že příště i kdyby já nevím co, tak jí to prostě neřeknu, za ní nepůjdu, protože jedná jakoby proti mojí vůli, ale jak v čem zase. Jako myslí to asi dobře, ale já jsem to už měl jinak a doted'ka se to tahá a ještě z toho bude ostuda, já už to vidím, protože, já už ani nevím, jak to bylo, ale budu muset nakonec za ním zajít, ať mi to odoperuje on, ten zub jeden, ale měl jsem to přitom domluvené už s jinou zubařkou, ale tím, že mamka to tady rozjela na více stran, tak z toho bude ještě, ani na to nechci myslet. Takže jako v tom smyslu, že prostě vybírám si, za kým s čím jít.

7. Jak vypadá tvoje komunikace s rodiči, se sourozenci?

Jak vypadá? No, tak záleží o čem se bavíme, že? Jestli je to jenom čau, jak se máš? Tak je to prostě jenom za pochodu, ale jestli řeším nějaký závažný problém, no tak, což mám nerad nějaké konflikty řešit, nebo dlouho se dohadovat, to mě bolí hlava, potom, ale jak vypadá? Tak většinou se sedí, vykládá se, nebo prostě záleží zase, čeho se to týká, jestli to je nějaký moc problém, tak to se většinou musí na to sednout, probrat to od kořene, nebo já nevím, do detailu, a jestli to je jenom něco, nějaká drbka, tak prostě operativně se ten problém řeší, nebo se tím zabývá. **A máte na tu komunikaci čas?** (smích) No, moc ne, ale jako určitě se ten čas dá udělat a uzpůsobit, jenom je třeba se prostě domluvit. Jo? Ve čtyři sednem nebo zítra s tebou potřebuju mluvit, tak o.k. Prostě jenom se třeba informovat.

8. Máte mezi sebou konflikty? A jestli ano, jak je řešíte?

To máme pořád, takže...(smích) Tady ty konflikty se ani moc neřeší, tady jsou pořád konflikty, už víme, kdo proti komu nejvíc jede, nebo kdo má nejvíc problému s kým a tak dále, ale víceméně je to takové všechno v normálních mezích, žádné, že by to bylo nějaké vyhocené úplně moc. Jako neřešíme tady nějaké, bych řek nějaké velké problémy. Tak když tak když mě někdo štvě, nebo když mám s někým nějaký problém, tak za ním zajdu, vyštěkáme se na sebe, a pak se stejně domluvíme, že o.k. Tak domluvíme se. Vždycky se nějak domluvíme, ale nikdy to není, že bysme se tady seřvali a týden nebo měsíc se spolu nebavili, jo? To je vždycky otázka hodiny, nebo pár dnů, jako. **Máte mezi sebou nějaké koalice?** No tak máme, tak jak v čem, jo? Máme tady samozřejmě, já vím, kdy mám jít, když to řeknu zase moc blbě, já vím, kdy mám jít bečet k mamce a vím, s čím a kdy můžu jít bečet k tatškovi. Ale jako říkám bečet, jo? Nemyslím bečet, jo? Jako, vím, ne že kličkuju, ale jdu tou cestu nejmenšího odporu. Víam, kdy se mě zastane mamka, tak vím, že s tou věcí nepůjdu za tatškou, který by mě hnál, jo? Třeba. Jako takhle, jo?

9. Chtěl bys něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

To asi jako, tak vím hlavně, že tady se ani nic moc pozměnit nedá, takže ani změnit bych nechtěl a myslím si, že všechno, i když tak s nějakým prostě s občasným výpadkem nebo nedostatkem, tak myslím, že to všechno funguje jak má.

10. Chceš se ještě k nějaké otázce vrátit?

To je všechno už jinač? **Ano.** No, já myslím, že už jsem tak jinač řek skoro všechno.

Rozhovor s AO (27. 10. 2013)

1. Můžete mi říct, prosím, něco o sobě? Kolik je vám let? Jaké je vaše vzdělání, povolání? Jak velká byla vaše původní rodina?

Tak, věk mám 46 roků, vzdělání mám středoškolské a teď jsem na, teď studuju, ještě to mám nedodělané, na vysoké škole. Teď se starám o nemocnou maminku manželovou, takže jsem, jmenuje se to péče o osobu blízkou a pocházím z rodiny z pětičlenné rodiny, měla jsem dva sourozence a rodiče.

2. Co pro vás znamená velká rodina a jak se v ní cítíte?

Velká rodina pro mě znamená velký stůl, kolem kterého je hodně židlí a vytváří mi to takovou soudržnost, pevnost a byla to vždycky moje touha. Jo, a kloubení těch vztahů a láska a popovídání, to byla pro mě velká touha. **Takže se v ní cítíte dobře?** Ano, vždycky to pro mě byla velká touha mít rodinu.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Povídáme si spolu v rodině, jo, povídáme si. Myslím si, že nebo měla bych představu ještě jiné komunikace, ale v rámci možností si povídáme a určitě s dětma nejvíc já, s tatínkem si děláme, nebo se snažíme, není to úplně pravidelné, ale snažíme se, jak on přijde z práce, tak taková dvacetiminutovka, někdy půl hodiny, někdy víc, nebo si jako povídat o problémech nebo o starostech, o tom, co nás čeká, nebo o plánech různých.

3.a) Jak často si povídáte teda spolu?

S dětma úplně denně, hned jak přijdou ze školy, tak se ptám, takže jsem v obraze, když oni řeší nějaký problém, tak jsem k dispozici, oni vlastně mě mají nepřetržitě, když kdykoliv bych řekla, to potom a s tím tatínkem se snažíme každý den, ale někdy se to třeba nepodaří, protože z různých těch, ale ale nejlépe je to každý den. **A to jste měli takto od začátku vztahu?** Ne, ne, musím říct, že to byla velká, velký... komunikace u nás ve vztahu byl velký problém, já jsem byla zvyklá z domu, tím, že my jsme komunikovali, my jsme se bavili takhle, tak jsem, tak pro mě to nebylo nic nového, ale právě z AO strany, tam jsem, tam tím, že on pocházel z takových těžších sociálních podmínek, tak a já jsem to nevěděla, takhle, nebo jsem to neuměla vnímat tenkrát, takže oni se vůbec nebavili, on se nesdílel, takže my jsme přirozeně se střetávali do konfliktu přicházeli právě pro tu nekomunikaci z jeho strany, protože já jsme to nevěděla, a až až byl problém, tak já jsem zjistila, že vlastně my jsme se o tom nebavili, někdo udělal něco bez druhého a bylo to těžké. Moc. Určitě. **Aha. Takže až postupem času jste si to takhle vytvořili?** No, vytvořili jsme si to tak, že nám vlastně pomohl k tomu jeden kněz. Já jsem byla v tom vztahu strašně nešťastná, já jsem prostě nevěděla kudy kam, odrazilo se to na dětech, na A4 nejvíc, takže jsme potom museli i k psychologům, do poradny, ale díky tomu zase, my jsme se, my jsme se učili, a to fakt vděčím tomu knězi, který, který mě vlastně, protože AO ho, to odmítal, AO ne, ale já jsem, on byl celkem jakoby dobrý psycholog, a tak mě jakoby vedl a já po, s tou Boží pomocí po troškách jsem se já učila vlastně, abych ho nějak, aby i on se naučil otvírat, on byl uzavřený, hrozně byl, nejistý, takže a já jsem zase byla někdy zase až příliš zase taková horlivá a takže to zase nebylo dobré pro něho, takže jsem se zase já učila tu míru poznat a no a potom, vlastně to mi řekl a to je do života, to říkal všem, že je důležité, aby si ti partneři říkali ty své pocity. Mám radost, jsem smutná, jsem unavená, baví mě to, nebaví mě to, těším se, netěším se, to je strašně důležité. **Aha. A od té doby to je u vás...** Jo, začalo to fungovat. Je to už, je to od roku 97, takže to už je teď, teď už komunikujeme.

3.b) A kdo s kým si povídá nejčastěji?

Kdo s kým? Tak jako v tom manželství, nebo celkově v rodině? **Celkově v rodině.** No, tak si asi povídám více s, no asi s dětma nejvíc, ale neuměla bych to asi takhle říct, kdo. Já myslím, že komunikujem, jo? Určitě bych měla představu, ale to, to je prostě pro mě určitě nedosažitelné. Jako se více sdílet jakoby s tím tatínkem, ale to on asi není k tomu stavěný, takže.

3.c) S kým si nejčastěji povídáte vy?

Já asi s A1, nejvíc, potom s A3, i s A4, s A2, myslím si, že jo, ale určitě má, každý má díky svým povahovým a charakterovým vlastnostem má každý v něčem. Takže vím, že s A1 tak to je takové takové na té dětské úrovni, ale s těma dospělejšíma tam to, ten Tomáš je asi pro mě jakoby v přemýšlení, v citlivosti, tak to tam máme, když potřebuju si ujasnit třeba svůj názor, tak jdu za ním nejvíc, ale musím říct, že vlastně já to dělám tak, že chci vědět ty názory těch dětí všech a ty reakce jsou díky těm různým vlastnostem a schopnostem vnímání různé. A potom z toho já nějak těžím. Je to obohacující pro mě, protože každý je jiný, ale i s AO, jako já to, myslím si, že dělám průřez vždycky. Nemám asi, že bych. S kým nejvíc bych asi neuměla říct, no. To bych neuměla říct. S každým nějak komunikuju. Nejvíc? Tak s manželem, to je komunikace jiná, s dětma je jiná komunikace, ale myslím si, že pro rodinu je nejdůležitější komunikace muž a žena, jako manžel a manželka.

3.d) Jak vnímáte komunikaci mezi vámi a dětmi?

No, vnímám to, jak. Já si myslím, že je dobrá, nemám nikde pocit, že bych...otevřená, je upřímná, myslím si, vím, že třeba A4 díky zase mé otevřenosti dál, mi už teď nedávno mi to říkal, že on je taký otevřený, ale že on mi říká jenom omezeně, protože to chrlím někde dál, takže tam už si hlídá on své nějaké hranice, to mi říkal. A jako myslím si, že je dobrá. Tak bych řekla. Nikde tam necítím, nějaké...Čas si děláme, mají možnost, já když potřebuju, tak. Myslím si, že je dobrá. **A mezi manželem a dětmi?** Tak to vnímám, že je, že by on to v dobrém myslí, ale je, myslím si, že by mohla být taková citlivější. Jo? Že on to nemyslí zle, ale ten jeho způsob je někdy takový direktivní, takový ustrašenější někdy. Ty děti to už teďka znají, hodně jsem jim vysvětlovala, právě proto, tak jsem to. Ony vždycky byly smutné, já říkám: „děcka, ale ten tatínek byl bez tatínka, bez sourozenců, bez rodiny, děti tam nebyly nikde v té rodině“, a já říkám „a teď má tu rodinu, má čtyři děti, stará se, stará se ještě o tři tetičky bezdětné, takže on je vlastně hrdina, že on to unese“, jo? Takže díky tomu to ty děcka tak, je to tak nezraňuje, nebo umí si to tak zdůvodnit. **A jaká je komunikace mezi dětmi navzájem?** No, ta komunikace mezi dětmi navzájem je asi odrazem, u nás teda komunikace tatínek a maminka, a to si myslím, že tu vizitku úplně hezkou nemáme, že jsme a teď už míň, ale někdy, jak toho mám hodně, tak jsem i třeba nervózní, ale že jsme asi oba dva takové trošku vznětlivější povahy, prudší, a tak jako nekřičíme, netřískáme dveřma, to vůbec ne, ale přece jenom třeba zvedneme hlas a já už nemám, čím jsme starší, to musím říct, že nemám už trpělivosti. Jako pěkně, jako po desáté, nebo po páté, už to jako, už to řeknu důrazně, a to zase čím je AO starší, tak je na to citlivější, na zvednutý hlas, takže on to potom opětuje a ty děti to vidí. Takže nevidím to jakoby úplně ideální v tom směru, my jsme někdy jak v Itálii. Někdy ale. (smích) Ale zase když si vzpomenu na komunikaci u nás v rodině, tak si myslím, že jsme taky jako nebyli, že jsme normálně komunikovali, takže jsme si vyčítali, nadávali, jo? Že to je takhle přirozené a věkem až člověk dozraje do toho, že prostě tak ty vztahy, myslím si, že třeba s mojima sourozencema jako dobré po všech stránkách vůbec nemáme. Problém nebo tak, teď jsme byli na té oslavě, tak to jsem tam

viděla, že. Takže navzájem ty děti jako komunikují, vědí co za každým, přirozeně musí, nicméně někdy ty názory prosazují tím zvyšováním hlasu, po vzoru nás, jako rodičů.

3.e) Svěřuji se vám děti s tím, co prožívají, nad čím přemýšlejí?

No, myslím si, že jo, jak dalece a jak kdy, to bych těžko řekla, ale vím, že za mnou chodili, když potřebovali, myslím si, že jo.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Ano, máme. U dětí ne, u dětí to dělám většinou tak, že komunikuju s každým, když přijde domů, já za sebe. Když přijde ze školy, tak to je pro mě, já jsem většinou doma, takže to je pro mě čas kdy komunikuju s dětma, intenzivní. Jinak oni prostě chodí kdykoliv, u nás jako není stanovený to je tak až že prostě pořád jsem umluvená, s tím tatínkem to máme zase stanovené tak, že nejradši jak on přijde z práce, tak těch 15, 20 min a když je potřeba třeba nějak řešit něco celá rodina, tak si třeba odpoledne řeknem, že večer si sednem, podle potřeby. **A máte i stanovené, kdy za vámi děti přijít nemůžou?** Ne, nemáme to stanovené, ale děti vědí, že když se právě bavíme s tatínkem, oni jsou totiž, až to není někdy dobře v tom, že jsou takhle zvyklí, že můžou přijít kdykoliv, s čímkoliv, takže oni chodí jakoby furt. Já tomu říkám milionkrát mami, mami, mami, jo? A potom, že když my se bavíme s tatínkem, tak oni tady ne, „počkej, až my se dobavíme s tatínkem, potom mi to všechno řeknete“. To si hlídáme, vím, že to prostě nejde. Jsme tu sami, děcka tu nejsou, když komunikujeme spolu.

5. Jak probíhala komunikace ve vaší původní rodině? Vnímáte nějaký vliv na komunikaci ze své původní rodiny?

Komunikace u nás v rodině jako byla asi normální, já to úplně si neumím říct jak, ale vím, že tam jako nějaké problémy, nebo to, co člověk prožíval, ti naši rodiče vůbec neřešili. Že oni pro to asi vůbec cit neměli, protože asi ani jejich rodiče, jako že by si nějaké otvírání, nebo že by někdo potřeboval, to u nás ne, to vůbec ne. Takže já jsem spíše měla problém v té. Já jsem měla babičku, tak tam jsem viděla takové přijetí své, samozřejmě mohla jsem za mamkou, mohla jsem za tatškou, ale tam. Asi to, co mě nějak trápilo, můžu říct člověku, ke kterému mám jakoby nějak důvěru, nebo s kterým se cítím nějak a to byla pro mě babička, jakoby od mamky mamka. **Takže ten vliv tam nějaký vnímáte?** No, jak jsem byla v té rodině své, jako za svobodna, tak vždycky, a to je přirozené, si říkáš, to nebudu dělat, to chci jinak, to chci tak, jo? Byly pro mě věci, které jsem si hlídala a říkala jsem si, že to nebudu tak dělat, ale nevím, čím to je, úplně že prostě ten život se připodobňuje, nechci říct, že to je úplně jak podle latě, ale prý to tak je, že když je dcera, si bere chlapa podobného na tatínka, jak ta maminka si vybrala, tak ta dcera si vybere, tak já to mám takhle podobné v něčem, v něčem zase ne, ale nevím, jestli to vnímám podobně. Vnímám to, že dělám věci, to co jsem třeba říkala, že nebudu dělat, tak stejně dělám. Jako věkem. Zpočátku ne. Hlídám si různé věci, které nechci, ale zase ty charakterové vlastnosti a všechno možné tě tak nutí, že si nakonec říkáš, „jejdanečky, já jsem úplně stejná“, jo? **A ta komunikace je taky podobná?** Ne, komunikace určitě je jiná. Myslím si, že máme ve větším větší systém, větší řád, to si myslím, že to u nás v rodině nebylo. **Aha, a čím to je?** Já si myslím, že to je, nevím. Myslím si, zralost člověka, vzděláním, vzděláním, no, myslím si, že i generačně. Už je ta generace otevřenější, společností, vlivem společností určitě, určitě tím, že vlastně už žijeme ve svobodné demokratické společnosti, takže to má určitě vliv, jo? Média, všechno, všechno do kupy. Jakože to má tak. To určitě

generace našich rodičů, že to jsou 40 něco ročníky, takže oni, to prostě bylo úplně jiné, takže oni zase z toho co vyšli, dělali, co uměli. Naše děti až budou na našich místech, tak budou zase ovlivňováni jinak, takže takže to je tím.

6. S kým nejčastěji sdílíte své radosti nebo starosti?

No, tak s manželem, to sdílím, určitě, a i s dětma. Taky se, taky se, to potom sestra třeba je, ale v minulosti, to bylo víc, určitě, jak jsme měly menší děti, tak jsme se úplně takhle sdílely, teď se taky hodně sdílíme, ale myslím si, že třebas z mé strany, si to už jakože tak více hlídám, ale hlavně manžel a děti.

7. Jak vypadá vaše komunikace s manželem? Máte na ni čas?

No, je to těžké, ale právě proto, a to jsou zase už výsledky toho, jak ten kněz nás vedl, tak to že si ten čas děláme, nebo snažíme se dělat jakoby... **Vědomě?** Vědomě. To je jediná ta. Jinak komunikujeme, ale ještě bych si tu komunikaci představovala jinak, jakoby, ale myslím si, že to je fakt mojí asi netrpělivostí a ten tatínek velmi uzavřenější, takže je to prostě těžší. A já jsem třeba měla období, kdy jsem už potom říkala: „nezlob se, ale ty to nemáš na čele napsané. Já to nevím.“ Ale on se snaží, to je fakt, že se snaží. A teď už to je úplně jiné, než to bylo dřív. Jako k lepšímu.

8. Máte mezi sebou konflikty?

Máme mezi sebou konflikty, máme, my máme, a to je asi náš celoživotní problém, že máme trošinečku rozdílné pohledy na věc. Já jsem, bych řekla, možná přemýšlivější typ, takový možná někdy až úzkostnější, což není asi určitě dobře. No, asi jsem taková rychlejší v myšlení a tím pádem, že máme a myslím si, že to je i tou jeho uzavřeností, jsme se dostali, že i zájmy měl trošku odlišné a tím jsme se přirozeně dostávali do střetu. Ty konflikty, ty byly hodně hodně úplně nosné, byly ohledně víry, prožívání víry, to bylo nejtěžší období. Neříkám, že to moje pojetí víry a vztah k Bohu tenkrát bylo dobré, nebo, ale bylo tenkrát upřímné, tak jak jsem byla zralá, no a takže tam, tam to bylo těžké, ta víra byla úplně nejtěžší období, no, ale přesto znovu říkám, že i přesto, že tam bylo to těžké pro mě, bolestné, já jsem tomu říkám slzavé údolí, že jsem měla a otačené kolena, to byl fakt, tak nás to, tak zaprvé posílilo můj vztah, když jsem si ošahávala, jak Bůh jak vede, jak je, jak funguje a u něho jsem zase viděla, a nebo mě to vedlo k větší pokoře, protože já jsem to měla třeba rychleji všechno a to není smyslem, že? Musím být ohleduplná, no a učila jsem se žít evangelium.

A jak v praxi, když máte teďka konflikt, jak ho řešíte? Že si o tom povídáme, že to rozebíráme ze všech stran. A někdy, někdy a to už je ta zralost, kterou nemám, že to mám řešit v klidu, a to neumím, někdy mě to prostě vzruší. „Ty emoce se mnou točí, že já to prostě musím říct důrazně, nezlob se“ (toto rovnou předvedeno, řečeno velice důrazně, jak to vypadá v praxi, pak smích) jo? Takže, takže a to je pravda, že jsem byla taková klidnější, taková otevřenější pro ty lidi slyšet jejich názor, ale díky tomu a to je, to určitě, to vím, že ta rodina, když je velká, tak těch starostí je hodně, v tom fungování. A navíc, ten AO žije, on se stará, všechno, ale já jsem úplně nejdůležitější, ten, který všechno zařídí, obstará, co se týče papíru, co se týče všeho navenek a teďkom, když jsem jela a vlastně já mám na starost dalších 6 lidí včetně babičky od vyžehlení, od vyprání, od nakoupení, navaření, od úkolů, od toho, že všechno vím pro ně do školy, když oni potřebují knížku z knihovny, mami, objednej mi, nebo mami, nevíš? Ten tatínek dělá to technické zázemí, bych řekla, jo? Já si to nestěžuju, je to tak, ale je toho hodně a tím pádem i teď třeba s tou babičkou, že to je takové, má tu demenci, takže to máš malinké miminko, jak kdybys měla, a musím úplně být k ní takhle, takže

ta psychika je prostě napružená hodně, takže, takže ty konflikty se snažíme už oboustranně nešponovat do nějakých těch, ale někdy ten hlas zvýším a někdy, a AO mi to teď říká, že prostě až se zklidníš, tak se s tebou budu bavit a odejde (smích), což je pro mě největší prohra, protože mě to štve, že nechápe že prostě já mám na to právo zvýšit hlas, protože už je toho moc. **Ale většinou ten konflikt vyřešíte maximálně během dne?** Jo, jo, to určitě. Během, my jako vůbec nepřetahujem do nějaké, nebo dlouhodobé, to vůbec neexistuje, to u nás ať je to co nejdřív, a nijak, já mám nejradši, nebo že by jsme spolu nemluvili, nebo chodili kolem sebe, ne. Musím říct, že když je něco, že mě zraňuje jako mě, jako ženu, tak jsem zjistila, že to je nejúčinnější na Tomáše, že prostě když opravdu si ten mantinel tak pohlídám, že nekomunikuju, že jsem jakoby v uvozovkách uražená, ale to není, že jsem uražená, ale to je k tomu, aby si on uvědomil, že on to takhle potřebuje, že on není a že mu to řeknu, já mu to řeknu třeba důrazně, tak a tak a tak, proto, proto, proto. A to nechci říct, že mám jenom já pravdu, že by ten jeho pohled byl nepravdivý, ale myslím si, že tam je strašná ten deficit z té rodiny, že on to nikdy neviděl, on nikdy neviděl vztah muž žena, on nikdy neviděl, nebyl vedený k ničemu. On třeba i jak mi říkal, jak jsme se třeba my bavili doma, my jsme se, politiku tat'ka takhle probíral, tak my jsme všechno v tom dění byli a tak. Tu poctivost a to všechno. Děda, od tat'ky tatínek zase taky a on jak mi vykládá, já říkám „no a vy jste za komunismu to ne?“ „Ne, to jsem ani nevěděl, nic. U nás se vůbec o tom nemluvalo.“ A já na něho hledím. O režimu nějakém, jo? My jsme to všechno, jo, ta nepravda, ty křivdy a to. A to se ho úplně netýkalo. S ním se prostě nikdo nebavil. Takže tam to je takové.

9. Chtěla byste něco na v té vaší rodinné komunikaci změnit?

Chtěla bych změnit, pracuju, nebo pracuju na tom. Chtěla bych. Za prvé, já abych uměla být v komunikaci ohleduplnější, určitě se více vcítovat do toho člověka, být laskavější, to určitě, brát ho, nebýt nadřazená nad ním, trpělivá, to jo, a až díky tomu si myslím, že se mi to může vrátit, ale chtěla bych, abysme měli takové, jak to mám, říct? Měli pro sebe více hezkého slova. To si myslím, že my prostě i když řešíme něco, to my nemáme problém v tom, že to nevyřešíme, nebo neumíme se dohodnout, to jo, ale myslím si, že právě ve vztahu muž a žena. To si myslím, že já, já určitě nějak strádám, ale zase si to právě umím zdůvodnit jako, jako tím. Asi to nějak unést umím a tatínek nevím, jestli dozrál k tomu, že to cítí. Ale on to cítí. On ví to, to jo. On mi to několikrát řek, ale tak jako taky na tom pracuje. To je běh na dlouhou trať. A nikde není ideální a tak.

10. Chcete se ještě k nějaké té otázce vrátit?

Nic mě nenapadá, nic mě nenapadá. Jo, a napadá mě. Myslím si, že je strašně důležité pro komunikaci, aby byl smysl pro humor. To si myslím, že je, a to učím děcka a že to prostě, to úplně se přeneses do druhé te a ten náš tatínek nemá úplně smysl pro humor, jo? Ale učí se. Ty děcka, už vidím, že já ne, já nejsem ta příčina, ale ty děcka, já s děckama právě my si třeba i srandu uděláme a oni už na základě toho, kdy tatínek to nějak direktivně prostě chladně rozhodne, tak oni, hlavně holky, to A2, úplně obrovský vliv, na něho: „ale papá to...“ jak ona mu, „já nejsem žádný papá“, „ale papánku“, no to už vůbec. Tak mu dlouho, měl konflikt. On úplně, ale jak to mám říct? Opravdově úplně zlostně, že nepřeje si, aby byl papá a my, jako já jsem jenom mávla rukou a tak se jí to chvíličko dotýkalo a teď jsme už hráli něco o on tak něco a papánek už i A1, nějak, jo? Takže on víc, on víc potřebuje času, potřebuje trávit všechno, takže to je pro něho takové. Ale ten humor je obrovský, když se zasměješ a zpívat doma. To jsou dvě, myslím si. **Jako společně zpíváte?** Společně,

nebo aby i děti viděly, že se u práce může zpívat, že se, protože to, když zpíváš, tak vyjadřuješ svůj stav jakoby duševní. A to si myslím, že humor a zpěv je důležité. **Dobře, děkuji moc.**

Rozhovor s AO (27. 10. 2013)

1. Můžete mi říct, prosím, něco o sobě? Kolik je vám let? Jaké je vaše vzdělání, povolání? Jak velká byla vaše původní rodina?

Věk 49, povolání provozní zámečnický inspekční, nějak se zaměřením. Rodina, rodina, sourozence jsem neměl, z rodiny pocházím neúplně, svého otce jsem nikdy nepoznal, akorát, co ho znám, tak že z fotek, jinak mě vychovávala matka, babička, posléze strýc.

2. Co pro vás znamená velká rodina?

Velká rodina, myslím si že, velká, nebo rodina jako celek je základem jak pro společnost, tak pro nějaký zdravý vývoj prostě celkový, pro výchovu dětí a tak dále, jako když se to vezme jako manželka, manžel vychovávají děti, které by měly být přínosem pro společnost. **A jak se v té rodině cítíte?** Jsem za to rád, že mám nebo je ta rodina jako celek. Že je nás víc, jako takhle, jo? Když jsem byl sám, neměl jsem sourozence, neměl jsem se s kým podělit o radost, o nějaké starosti, prostě povykládat si, pohrát si a tak dál. Cítím se jako, neznám slova jako jak bych popsal pocity, jak se cítím. Jako jsem rád. Určitě jsem rád. Za to, co jsem neměl ve svém útlém mládí, nebo postupem věku až dejme tomu do té vojny, než jsem se nějak osamostatnil. Po vojně nějakým způsobem oženil a tak dál. Jsem za to rád.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Povídáme si, když je na to prostor, čas, sdílíme nějaké své postřehy z průběhu dne, z průběhu prostě týdne nebo s odstupem času, jak to komu vychází. Děti už mají, přece jen nejsou už malé, některé, že jo, takže myslím si, že o tom to taky je, abysme se sdíleli a dělili s o nějaké starosti, prostě řešili různé situace jako a tak dál.

3.a) Jak často si povídáte?

Jak často? No, dle možností, dle toho jak se naskytne prostor být spolu, komunikovat spolu, snažíme se o to, aby toho času na komunikaci bylo co nejvíc, i když je to těžké ten prostor a čas najít. Děti chodí do školy, mají určité kroužky, máme babičku, která je nemocná, o tu se musíme starat, takže jako najít opravdu ten prostor a ten vhodný čas někdy i po tom vysilujícím dni je jakoby těžké, takže se to oddaluje, nebo se to kupí a s odstupem času se potom dohání to, co už dávno mělo být vyřešené a nestihlo se to.

3.b) Kdo si s kým povídá nejčastěji?

Určitě manželka s dětma.

3.c) A vy si povídáte nejčastěji s kým?

Nejčastěji, no, myslím si, že s manželkou. Když přijdu z práce, nebo když jdu do práce, pokud je vzhůru a samozřejmě že děti nevyjímaje, ale těžko říct, určit jako koho preferuju nebo s kým jako bych nejvíc nebo nejčastěji. To jako myslím, že nejde.

.d) Jak vnímáte komunikaci mezi vámi a dětmi?

Jak vnímám. No, vzhledem k tomu, že děti, když pominu tu nejmenší, která chodí do 3. třídy, už mají nějakých 17 a víc let, takže mají už nějaký ucelený svůj názor, takže mají nebo mají už v určitém směru své stanovisko, nějak prostě, z kterého se těžko je nějak přemlouvá, že by to mělo být jinak, nebo že by to nebo ono měly udělat tak a tak. Ty si už stojí víceméně za svým, takže někdy ta komunikace je těžká, ne vždy jakože by se nedalo přes to jít, to ne, ale jak říkám, mají ucelený svůj názor a víceméně chtějí znát stanovisko toho dospělého, nebo toho staršího, zkušenějšího a rády naslouchají. **A jak vnímáte komunikaci mezi manželkou a dětmi?** Jak vnímám, myslím si, že ta matka přeci jenom pro ty děti je víc než mnohdy to slovo, nebo ten názor toho otce, protože matka přeci jenom je jakoby ta bližší osoba pro ty děti a ten názor její, si myslím, že je rozhodující, nebo to postavení té matky vůči tomu problému toho dítěte je jakoby, si myslím, rozhodující. Aspoň teda tak to vnímám v naší rodině. Je rozhodující, než to, co prostě tatínek. **A jak vnímáte tu komunikaci mezi dětmi?** Je to složité, protože teďka mají právě to, nechci říct období puberty, to ne, to už je někde pryč, ale jednak ten rozdíl těch dětí prostě je takový jaký je, takže je někdy těžko poslouchat jejich názory a těžko se smířit s tím, co vlastně, jak oni prožívají ten, nebo určitý problém, na druhé straně jsou zase věci, nebo které oni mezi sebou řeší, že člověk je překvapený, jak jsou schopné se s tím vypořádat, jako jo? Takže je to asi problém od problém, který ony, ty děti prostě řeší a co je jak dalece tíží a jak jsou schopny se s tím teďka nějak vypořádat. Takže vnímám to jakoby, těžko asi odpovědět, jak to vnímám, jako jo, ale je to problém od problému, který ty děti prostě mezi sebou, teda, jestli jsem tu otázku pochopil dobře, takhle nebo jinak řeší.

3.e) Svěřují se vám děti s tím, co prožívají, nad čím přemýšlejí?

No, svěřují... Když cítí potřebu, tak se svěří. Říkám, jako mají svůj věk, jsou nějakým způsobem soběstačné, takže určité problémy si myslím, řeší buďto s maminkou nebo se svými spolužáky, vrstevníky, kamarády a tak dál, takže jsou určité věci, u kterých už rodič až tak, nebo ne že ho neberou, berou toho rodiče, ale spíš si nechají poradit od těch vrstevníků.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Ne, ne nemáme, žádná pravidla nepreferujeme, máme v tom nebo myslím si, že u nás je jasno v tom, že kdykoliv by byl nějaký problém ze strany dětí, tak že se na nás, jak říkám znovu, kdykoliv můžou prostě obrátit, a jestli to je ráno, v poledne, večer, o půlnoci, prostě kdykoliv jsme ochotni být nápomocni, jakýkoliv problém řešit, takže ty pravidla jako nejsou určené a děti vědí, že se můžou obrátit kdykoliv, s čímkoliv.

5. Jak probíhala komunikace ve vaší původní rodině? Vnímáte nějaký vliv na komunikaci ze své původní rodiny, a pokud ano, jaký?

Tam, tam nebyly žádná pravidla a jak říkám, pocházím z neucelené rodiny, dalo by se nazvat, že vlastně, nechci říct, že jako z žádné, to ne, ale žádné pravidla tam nebyly a každý prostě, kdo si co umanol, tak se tam prostě nějak udělalo, prostě nebylo to v pořádku. Víím to, teďka s tím samozřejmě nic neudělám, tam rodina, ze které pocházím defakto už pomaličku vymřela a pokud někdo z ní zůstal, tak s něma už vlastně není řeč, protože to jsou staří a starší lidé, kteří vlastně už, prostě tam není co řešit už. **A vnímáte, že ta vaše původní rodina má na tuto současnou rodinu nějaký vliv?** Ne, ne, ne. Určitě ne, protože tam už vlastně není kdo, kdo by mohl tu rodinu nějakým způsobem ovlivnit, nebo pomoci, nebo naopak prostě ponížit, to ne. **A**

přebral jste si nějaké vzorce chování z té původní rodiny? No, jelikož pocházím z neúplné a z vlastně neucelené rodiny a vím, že to nebylo v pořádku a že vlastně ta rodina, pokud člověk chce být nějakým způsobem šťastný a mít kolem sebe přátele a známé, a cítit se dobře, tak že by měl mít tu rodinu, neříkám co největší, ale prostě mít kolem sebe ten základ. To znamená manželku, děti, vést je k něčemu dobrému. Každý to dobro jinak cítí, jinak vnímá, jinak prostě má k tomu jiné postavení, hodnoty určitě každý má nějakým způsobem uspořádané, takže vím, odkud jsem přišel, že to prostě tam nebylo v pořádku a že to nebylo, že tak by to nemělo být, prostě.

6. S kým nejčastěji sdílíte své radosti a starosti?

Tak zase v té rodině. S manželkou, s dětma, to je ten základ a samozřejmě chodím do práce, takže mám kolem sebe kamarády, přátele, známe, ty kamarády, přátele, známe, to život dává, si myslím do cesty člověku každému samotnému a z těch přátel kolem sebe asi zase, aspoň teda já, si vybírám, komu co a jak dalece můžu sdělit, s kým se můžu podělit o tu radost, nebo o tu starost a tak dál, ale v první řadě jako, si myslím, doma.

7. Jak vypadá vaše komunikace s manželkou?

No, toho času, jak už jsem před chvílkou řekl, je málo, snažíme se najít k sobě tu cestu, snažíme se to hledat, je to těžké, mnohdy se to prostě nepovede jako. Vzhledem k tomu, nějakému koloběhu životnímu, ale snažíme se hledat tu cestu, abychom to nemuseli v dnešní době řešit po telefonu, anebo já prostě nevím, nějakou jinou formou.

8. Máte mezi sebou konflikty?

Já si myslím, že konflikty jsou, to přináší, myslím si, ten život sám o sobě, jako. Ne jenom v naší rodině. **A jak je řešíte?** A řešíme to, když nějaký konflikt je, tak ne že se nebudeme bavit den, dva, týden, a tak. To ne, ale prostě co nejdřív se snažíme to, nebo co nejdřív, no, hledáme způsob a prostě jak z toho ven a jak si to vyříkat, aby prostě nebyla zasažena ta rodina. To znamená, potažmo, když se nebudeme bavit, třeba aby o tom děti nevěděly, aby se, aby to klapalo, jak to klapat má, prostě. **Takže tou komunikací většinou?** Tak.

9. Chtěl byste něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

Chtěl. Chtěl bych asi to, že, no chtěl. Samozřejmě kdyby toho času bylo víc. Protože den má jenom 24 hodin a za těch 24 hodin je toho tolik prostě, jak doma, tak v práci, tak s těma denníma prostě starostma, povinnostma, a tak dál, že opravdu je to někdy náročné, vysilující a vyčerpávající, že prostě ten člověk nemá už večer, i když ten čas je, ale je tak umořený, tak ubitý, že už na tu komunikaci, než aby ve zmatcích a nějakým způsobem to řešil za každých okolností, radši se snažit o ten den posunout dál, že prostě ráno moudřejší večera, jak se říká, staré přísloví a jako vím, že to není řešení, ale na druhé straně někdy to je posilující, protože opravdu jako než něco řešit na sílu v ten večer, nebo v ten den, radši až do toho druhého dne, když vím, že to může být přínosem větším než teď hned. **Takže byste byl rád za více času?** Za více času ano, určitě.

10. Chcete se ještě k nějaké otázce vrátit?

Myslím, že ne.

Příloha č. 2: Přepis rozhovorů členů rodiny B

Rozhovor s participantem B1 (28. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím, něco o sobě? Kolik ti je let? Do které třídy chodíš?

Hm..., tak hm.. **Kolik máš roků?** Roků mám 7 a do třídy chodím 1. a... **A tady k vám na vesnici chodíš do školy?** Ano. **A máš to tam rád?** Jo. **A co rád děláš?** Hraju fotbal.

2. A teď mi zkus, prosím tě, říct, jak se cítíš ve vaší rodině?

Dobře. **A jsi rád, že máš více sourozenců, nebo bys jich chtěl mít méně, nebo ještě více?** Více. **Ještě bys chtěl mít více?** Jo. **Ty jsi nejmladší?** Jo.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Jo.

3.a) a jak často si povídáte?

Asi každý den.

3.b) A kdo s kým si povídá nejčastěji? Všiml sis toho?

Ještě ne. **Nepovídá si někdo často s někým?** No... **Kdo je takový nejvíce upovídaný?** B6. **A s kým si povídá nejvíce?** Skoro se všema.

3.c) A s kým si povídáš nejčastěji ty?

S B4.

4. Můžeš si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?

No, někdy. **A chodíš si za nimi často povídat?** Jo. **A o čem si nejvíce povídáte?** Co bude na oběd.

5. Za kým si nejčastěji jdeš popovídat, když máš velkou radost, nebo je ti smutno?

Za B4.

6. A svěřuješ se někomu v rodině?

Jo. **A komu?** B4. **A co mamce a tatškovi?** Taký někdy.

7. Hádáte se někdy tady doma?

Skoro každý den, hlavně, když je sobota. **A proč hlavně v sobotu?** Protože každý někdo uklízí a my se vždycky pohádáme, to tak vždycky začne. **Jako kdo bude uklízet?** Jo.

8. A kdo pak řeší ty hádky?

Mamka. **A jak to vyřeší?** Že zavolá tatku. **Aha. Takže to nakonec tatka vyřeší?** No. **A co řekne tatka?** Že se máme zklidnit. **A pak musíte jít všichni uklízet?** Jo.

9. Chtěl bys něco změnit ohledně toho, jak si povídáte, nebo jak se k sobě chováte?

Ne. Ne? Líbí se ti všechno? Jo. Jsi takhle spokojený? Jo.

10. Chceš mi ještě něco říct k nějaké otázce, nebo k tomu, jak si tady povídáte?

Ne. Dobře, tak děkuji moc. Prosím.

Rozhovor s participantem B2(28. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím tě, něco o sobě? Kolik ti je let?

Tak, je mi 10, chodím do 4. třídy. **A kam chodíš do školy?** Tady do [REDACTED]. **A co děláš rád?** Tak já s dravcem lítám, s tatškou, tak to mě baví, nebo si hraju nebo tak. **S čím si hraješ nejraději?** Já? (smích) Já si tak hraju se vším.

2. Jak se cítíš tady ve vaší rodině?

No, dobře. **Jsi rád, že máš tolik sourozenců?** Jo. **Jo? Nebo bys jich chtěl mít méně, nebo ještě více?** Ještě více. **Ještě více bys jich chtěl mít? A kolik bys jich ještě chtěl mít?** Klidně i tři. (smích) **Takže ti to vyhovuje, že je vás více?** Jo.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Jo, povídáme.

3.a) A jak často si povídáte?

Tak každý den. **A setkáváte se?** No, tak to zase jako ne, protože někdo třeba není doma, tak to se jako jenom kdo je doma, tak to si vždycky řeknem, kdo co dělal a tak.

3.b) Kdo si s kým povídá nejčastěji?

Já si povídám s B3 a B1 si povídá s B4 a B6 s B5 si tak povídají nejvíce nějak. Ale jinak si asi povídáme všichni.

3.c) S kým si nejraději povídáš ty?

S B3. **Máte spolu pokojíček?** Ano.

4. Můžeš si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?

No, tak jo, někdy jo, ale někdy taky ne, protože prostě nemůžu, no. **A proč nemůžeš?** No, tak oni si tam jako něco říkají, takže nemůžu, někdy, ale jinak většinou můžu jako. **A když nemůžeš, tak víš, kdy pak můžeš přijít?** Jo, to vím. Ona mi pak vždycky maminka řekne.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

Za mamkou a tatškou. **A říkáš to i někomu ze sourozenců, nebo hlavně té mamce a tatškovi?** No, tak všem sourozencům to taky řeknu, ale hlavně ta mamka a tatka.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Ne! **Ne?** Ne (smích). **A tak si to necháváš úplně pro sebe, nebo máš nějaké kamarády?** No, tak někdy to někomu řeknu, ale to jenom někdy.

7. Hádáte se někdy doma?

Někdy jo.

8. A kdo potom a jak ty hádky vyřeší?

Většinou mamka. **A jak to vyřeší?** Ona prostě řekne, něco a my to prostě musíme udělat a omluvit se navzájem a prostě pak už se bavíme jako normálně. No, tak to většinou je.

9. Chtěl bys něco změnit ohledně toho, jak si tady povídáte a chováte se k sobě?

Ne, to se mi zdá dobré.

10. Chceš mi ještě něco říct k nějaké otázce?

Ne, nechci. **Dobře, tak moc děkuju.** Jo, nemáte zač.

Rozhovor s participantem B3 (28. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím tě, něco o sobě? Kolik ti je roků?

Tak, je mi 11 let, chodím do školy ve [REDACTED] do 6. Třídy. **A co ráda děláš?** Dělám ráda, práci v kuchyni mám ráda, jezdím ráda na kole, vůbec nesportuju ale (smích), mě to nebaví a pomáhám mamce ráda.

2. A jak se cítíš ve vaší rodině?

Dobře! Je to dobré, jako když máme hodně sourozenců, tak si tak jako umíme více pomáhat, než kdybysme třeba byli jeden nebo dva, tak je to takové jinačí, no. **Vidíš to třeba u svých spolužáků?** Jo. Oni mají takové horší vztahy mezi sebou, třeba když jsou jenom dva, tak mají horší vztahy a teďka je to třeba mezi námi tak, tak je to takové lepší, že si tak více rozumíme. **A říkali ti třeba někdy spolužáci, že ti závidí, že máš víc sourozenců?** To ne. Spíš, jako že mi nezávidí, že mám tolik sourozenců, no. **A ty jsi ráda, že máš tolik sourozenců?** Jo, jsem. **Chtěla bys jich třeba ještě více, nebo méně?** Tak méně ne, protože už jsem si na to zvykla, ale více, jako nevadilo by mi to, ale asi už ne (smích).

3. Povídáte si spolu v rodině?

Jo.

3.a) jak často si povídáte?

Tak jako skoro každý den, když jsme, když třeba v neděli, tak při obědě, nebo jako po obědě si tak třeba popovídáme, všichni, nebo jak přijdem večer, jak teďka jak jako přijdem ze školy, tak potom večer si povídáme všichni, jak jsme kdo co prožili. **A to si sednete takhle spolu?** Jo, my si tady takhle sednem a povídáme si.

3.b) Kdo s kým si povídá nejčastěji?

Nejčastěji? Tak to všichni se všema, ale to jsem ještě tak moc nepozorovala. **Aha. Není tady někdo, kdo by byl třeba nejvíce upovídaný?** Upovídaný? Aha, no je. To je můj brácha B2. **A s kým si nejčastěji povídá?** Tak on si povídá s B4 a se mnou, protože jsme vlastně o rok spolu. **B2 je nejmladší z vás?** Ne, B2 je ten hned za mnou. On je ještě před B1.

3.c) S kým si nejčastěji povídáš ty?

Já si nejčastěji povídám s B5 a se B2.

4. Můžeš si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?

Jo, můžu. Vždycky mi poradí, no. **A máte nějaká pravidla, že někdy si můžeš jít povídat a někdy ne?** No, tak mamka mi řekne, „že teďka třeba ne, teďka něco jiného dělám, ale až potom, já ti řeknu, až budu mít čas, tak si popovídáme“. **A funguje to tak, že opravdu vždycky řekne, jo tak přijď, teďka mám čas?** Jo, jo, jo.

5. Za kým nejčastěji když máš radost nebo je ti smutno?

Tak někdy za B2, ale taky za rodičema, no. A za kým více? **Za mamkou nebo za tat'kou?** Za mamkou.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Jo, B2. **A rodičům taky, nebo moc ne?** Rodičům jo, ale více B2, no. My máme spolu i pokoj, tak jsem s ním tak víc, než s těma rodičema, no.

7. Hádáte se někdy doma?

Jo. (smích) **A často?** No, často...třeba zrovna dneska. Třeba když s ním mám ten pokoj, tak prostě on tam má věci, a já tam třeba nemám věci, tak třeba mu říkám, ať si to uklidí a on si to neuklidí, tak vždycky nastane taková hádka. **Aha, takže často kvůli pořádku?** Jo.

8. A jak a kdo potom řeší ty konflikty?

No, rodiče to ani nechcou řešit, protože je to vůbec nezajímá, protože oni říkají, že to je skoro každý den, pořád, takže je to nezajímá, vlastně. A vždycky si to musíme, oni říkají, že si to vždycky musíme vyřešit mezi sebou. **A vyřešíte to vždycky mezi sebou?** No, jako my to nevyřešíme, ale potom se normálně spolu bavíme, jakože to neřešíme, ale potom jsme úplně jako normální. **A tak se třeba spolu hodinu nebavíte, nebo jak to funguje?** Ne, to ne. Tak třeba 15 minut (smích). **Aha, takže je to jenom chvílička?** Jo. **A potom se spolu bavíte a o tom problému si taky povídáte?** Ne, vůbec.

9. Chtěla bys změnit něco ohledně toho, jak si povídáte nebo jak se k sobě chováte?

No, to. Trošku jo. Něco jo, ale to je pokaždé pořád něco jiného, takové... **A co by se ti líbilo, kdyby se změnilo?** No, tak byla bych ráda, kdyby se změnilo, že bysme si povídali jako každý večer, že ne jako jenom někdy, to a kdybysme každý sebe vyslechli, že by takhle to bylo, no.

10. Chceš ještě něco říct k nějaké otázce?

Asi ne. **Dobře, tak moc děkuji.**

Rozhovor s B4 (28. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím, něco o sobě? Kolik ti je roků?

Tak 14 je mi, jmenuji se [REDAKCE], chodím do 8. třídy do základní školy [REDAKCE]. **A co děláš nejraději?** Jako ve volném čase? **Ano.** Běhám, atletika a fotbal.

2. Co pro tebe znamená velká rodina a jak se v ní cítíš?

Cítím se v ní dobře, je to dobře, že jí mám, mám hodně lidí kolem sebe, někdy mi to sice leze na nervy, ale někdy je to dobré. **A co převažuje?** No, nevím... **Jsi rád, že máš víc sourozenců, nebo bys jich chtěl mít méně nebo ještě více?** Ne, tak jak jsem rád, že mám tolik sourozenců, ale tak více bych nechtěl, ale kdyby bylo třeba míň, tak by mi to nevadilo, někdy. Ale jinak jsem rád. **A celkově jsi spokojený?** Jo, jo.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Ano.

3.a) Jak často si povídáte?

Každý den, každý večer. **Aha, a to se scházíte?** No, všichni jdeme a třeba tady, v obýváku a povídáme si. **A máte třeba určený nějaký čas?** Ne, to třeba jak mamka, tatka sednou, tak my už si přisednem, to už tak je nastavené, nějak. **Takže to samo vyplyne ze situace, že se všichni přidají?** Jo, někdy třeba ne, ale většinou jo. **A stává se, že přijdou všichni členové rodiny?** No, tak třeba když mají holky učení, jako hodně učení, tak ne, ale většinou jako jo. Chodí všichni.

3.b) Kdo si s kým povídá nejčastěji?

No, tak já si povídám s B5, protože se díváme často na pohádky, tak ty hlášky si často tak říkáme a s bráchou B1, ještě. S tím si o fotbale, a tak, povídáme.

3.d) Jak vnímáš komunikaci mezi tebou a rodiči?

No, dobře. **Jo? Nemáš s ní nějaký problém?** Ne, vůbec. **A mezi sourozenci navzájem?** Tam taky není problém, si normálně povídáme, bez problému.

3.e) Svěřuješ se rodičům s tím, co prožíváš nebo nad čím přemýšlíš?

No, jak kdy, no. No a co to je. Jako podle toho, nad čím přemýšlím. **Takže něco si necháváš i pro sebe?** No, a něco jim říkám. Ale většinu říkám. **A když máš něco, co rodičům nechceš říct, tak řešíš to potom někde jinde, nebo to vůbec neřešíš?** No, já spíš neřeším, já si to nechávám pro sebe.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Ne, nemáme asi. **Můžeš si přijít s rodiči popovídat, kdy chceš?** Jo, no tak podle toho, co zrovna dělají. Když mají nějaký fofr, tak ne, ale jinak jo. V pohodě. Vždycky mě přijmou.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

Tak, když mám radost, tak za všema asi, tak já postupně třeba chodím a říkám jim to, a když je mi smutno, tak za mamkou.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

No, jo. Těm větším, no. Tak B5 a B6. **A rodičům?** Těm taky, no. Té mamce. Tatškovi taky jako, ale třeba s jinýma věcma.

7. Jak vypadá tvoje komunikace s rodiči? se sourozenci?

Dobře. Jako někdy se třeba hádáme, ale jinak dobře, většinou. **A se sourozenci?** Taky tak, no. Se hádáme občas, ale jinak jo, dobře se bavíme, jo, v pohodě. **A o čem si hlavně povídáte?** No, tak vtípky a školu taky. To hlavně s těma staršíma se ohledně té školy bavím, pomáhají mi a tak. **Máte na komunikaci čas?** No, jak kdy, kdy prostě oni mají čas a nebo nemají, ti ostatní, už. Ale jo, většinou máme. Se tak sejdeme, v ten večer, no, prostě. Protože to je taková doba, kdy jsou všichni doma už a tak se tady scházíme. **A o víkendu je to jiné než přes týden?** Ne, ne.

8. Máte mezi sebou nějaké konflikty?

Ne, tak občas se pohádáme, to je normální, ale ne, jako že bysme něco strašného, to ne. **Takže takové běžné, domácí rozpory?** No, to jo (smích). **A jak a kdo tyto konflikty řeší?** Tak, mezi sebou si to vyřešíme a pak třeba mamka to tady jako po nás, že toho máme nechat a jako že od sebe máme jít. **A s kým se nejčastěji hádáš?** Já? S bráchou B2, no. **A hádáte se i někdy s rodiči navzájem?** No, tak B6, jako nejčastěji s rodičema, ale jinak já se asi třeba moc nehádám.

9. Chtěl bys něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

Ne, tak mi to vyhovuje. **Jsi spokojený?** Jo.

10. Chceš ještě něco říct k nějaké otázce?

Ne. **Děkuju moc.** Já taky děkuju.

Rozhovor s participantem B5 (28. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím tě, něco o sobě? Kolik ti je let? Co studuješ, nebo jestli už pracuješ?

Tak, je mi 18 let, studuju střední školu [REDACTED] obor sociálně výchovná činnost, jsem ve čtvrtáku vlastně, tak budu maturovat, tak se učím. **A co bys pak chtěla dělat?** No, asi na pedagogickou fakultu, někde. **Do Ostravy?** Do Ostravy. Jako můj sen je jít na DAMU, ale mamka zase říkala, že první si mám udělat nějakou pořádnou školu, a pak si můžu jít, kam chci. No, ale tak ten pajdák asi zkusím. **A jaký obor?** Asi ZŠ 1. stupeň.

2. Co pro tebe znamená velká rodina a jak se v ní cítíš?

Já se cítím ve velké rodině velmi dobře, nechtěla bych malou rodinu. Jakože jedno dítě, to bych nechtěla. Tak minimálně tři, myslím si, že je to lepší, protože když třeba to srovnám, mám holky ve třídě, které jsou třeba samy, jsou jedináčci, takže vidím, že ony mají prostě všechno, jo? Že úplně rozmazlené a mají třeba rodiče rozvedené, ale mají všechno. A říkám: „ještě že já mám celou rodinu“ a jsem za to úplně ráda, že... Sice nemůžu si dopřát úplně všechno, nejde to, ale zase jsme tady všichni spolu, takže. **Jsi ráda, že máš více sourozenců, nebo bys chtěla mít méně nebo ještě více?** Ne, více ne, určitě (smích). Já jsem ráda, že mám hodně sourozenců. Aspoň naši tady nejsou na všechno sami, a tak jim pomůžem, a tak je to lepší. Je víc srandy, jo.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Jo, povídáme, ne jako úplně tak často se nesejdeme všichni, protože je škola, musíme se učit, ale když třeba máme více volna, tak se sejdeme třeba i u modlitby večer, a tak si povídáme. První se pomodlíme a pak si povídáme, co za celý týden jsme prožili a tak.

3.a) A jak často si teda povídáte?

Každý den ne, ale přijdu ze školy, sednu si k mamce, bavím se s ní, komunikujeme vlastně celý den. Ne, že bych se zavřela do pokoje a byla tam celý den, že se s něma nechci bavit, to ne, to ne.

3.c) S kým si nejčastěji povídáš ty?

No, asi se ségrou B6 a s bráchou B4.

3.b) A kdo si s kým nejčastěji povídá?

Možná B2 s B3 a B4 s B1.

3.d) Jak vnímáš komunikaci mezi tebou a rodiči?

Mezi mnou a rodičema, no tak já bych řekla, že jsem spíš otevřená, tak spíš k mamce než k tatškovi a zas si na tatku víc dovolím, jo? Třeba ségra, ona spíš na mamku si dovolí a na tatku ne. Ale jakože za mamkou můžu přijít, řeknu jí, řeknu jí všechno a ne že bych se u tatky styděla, nebo bála, ale je to takové pro mě, že ta mamka je nějak blíž, no. **A jak vnímáš komunikaci mezi vámi, sourozenci navzájem?** No, jo (smích), jo, je to sranda, vždycky se, vždycky naladíme nějaké společné téma, kde se prostě zasmějem a jo... **Nemáte s ní nějaký problém?** Ne, ne, ne, vůbec. Ne že bysme byli na sebe nějak naštvaní. Ten řekne někomu něco, co ho třeba může urazit, ale nás to neurazí, protože prostě sranda, no. My to bereme všechno jako randu. My

jsme taková veselá rodina. (smích) **Takže humor vnímáš jako důležitý?** Jo! Určitě, jo. Já jsem veselý člověk, takže pro mě je humor to hlavní, celkem.

3.e) Svěřuješ se rodičům s tím, co prožíváš, nad čím přemýšlíš?

Jo, hodně. Řeknu všechno. Úplně. (smích) Možná že to je i špatně, ale já řeknu úplně všechno. (smích) Já si někdy říkám, co to zase říkám? **A jsi za to ráda?** Jo, jakože jo, ale někdy si říkám, ne, tohle prostě neřeknu, to si nechám pro sebe, ale stejně časem to prostě to jde ven, jo? **Takže jsi otevřenější?** Jo, hodně, no.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Když mluví jeden, jsou ostatní po tichu. (smích) Jo, takže to je asi jediné, jinak komunikujeme všichni spolu, jak... **Můžeš si přijít popovídat za rodiči, kdy chceš?** Určitě. Jo, vždycky si na mě udělají čas. **Setkáváte se nějak pravidelně k povídání?** Ne, to asi ne. **Takže je u vás více průběžná komunikace?** Jo, jo. Když je čas, tak se sejdem.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

Za babičkou. (smích) **A bydlí tady s vámi?** Jo, babička je dole, jo. Nebo za mamkou, za ségrou B6.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Asi mamce.

7. Jak vypadá tvoje komunikace s rodiči, se sourozenci?

No, jak jsem říkala, já to беру všechno s humorem, takže to je vždycky takové veselé, povídáme si o všem, smějem se u toho a já nevím, co bych k tomu jinak... **A máte čas na komunikaci?** Jo, máme času dost. (smích)

8. Máte mezi sebou konflikty?

Určitě. **A jak je řešíte? Nebo kdo je řeší?** Většinou tatka. Tatka řekne, teď se bude dělat to, nebudeme se hádat, zrovna dneska říkal: „nechci, aby jsme se o Vánocích hádali, takže od dneška to zkusíme až do těch Vánoc to udržet v tom poklidu“, a že chce mít o Vánocích klid, aby jsme aspoň...no, a jinak tatka s mamkou to řeší. Když už jsou takové konflikty mezi náma všema, sourozencema, tak ti už řeší, no. Když máme takové malé konflikty mezi sebou, sourozencem, tak si to většinou vyřešíme sami, nebo to necháme běžet a to se časem uklidní. (smích). **Takže všechno neřešíte?** Ne, ne, to jsou většinou blbosti, co se hádáme, takže to nějak neřešíme.

9. Chtěla bys něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

Změnit, možná, když někdy spolu komunikujem, tak se občas rafnem, takže abychom prostě si se víc svěřovali, abychom byli k sobě upřímnější, a pak to bude všechno fajn, no. (smích)

10. Chceš se ještě k nějaké otázce vrátit?

Ne, nevím...nejčastěji možná se bavím tak se ségrou, s bráchou a hlavně mám konflikty se ségrou často. **S B6?** No, s B6, v poslední době. To je, to je hrozné. Já už se chcu od ní odstěhovat z pokoje, protože už to nemůžu vydržet. (smích) No, ale tak s ní teďka poslední dobou tak nejvíc, no, se hádáme. Ale věřím, že to zase přejde. **A v čem vidíš tu příčinu?** No, to já nechci říkat, že já jsem nějaká lepší, nebo tak, ale ona je

prostě, má takovou povahu, útočnou prostě, ne agresivní, ale je taková, nevím, jak bych to řekla, prostě když vidí něco, co je špatně, tak to svede hned na mě a ona je ten nejlepší člověk, který prostě vždycky má pravdu a když já něco udělám špatně, tak já se nemůžu nějak bránit proti tomu, co ona mi řekne, jo? To je to, co mi dost vadí, a nevím jak jí to říct, protože ona mě vůbec neposlouchá. Takže nevím, no. **A předtím to vždycky bylo lepší?** No, to bylo v pohodě. Jo, to jsme měli takové nějaké společné téma, že jsme si hrály spolu, pořád, jo? Nehádaly jsme se, ale teď to je blbě. **Dobře. Tak děkuji moc.** Já taky děkuju.

Rozhovor s participantem B6 (28. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím tě, něco o sobě? Kolik ti je let? Co studuješ, nebo jestli už pracuješ?

Tak, za týden mi bude 20, a studuju teda na [REDAKCE] experimentální biologii. **A co děláš ráda ve volném čase?** Tak tím, že mám školu, tak se asi hodně učím, nebo teď ještě ne, ale před tím jsem se hodně učila a s klukem chodíme hodně ven, a mám ráda kreslení, po tatínkovi.

2. Co pro tebe znamená velká rodina a jak se v ní cítíš?

Tak znamená to pro mě zázemí, že se mám kde vrátit, že vždycky když tady přijdu, tak je tady někdo, s kým si třeba můžu povídat, nebo můžu říct, co mě těší nebo tak, ale já sama bych tolik dětí asi nechtěla, protože na to nemám trpělivost, to jsem nezdělala, takže tak. **Takže vnímáš jako optimální počet dětí nižší než je u vás?** No, já bych chtěla tak tři, čtyři. Ale určitě když je nás jako tak hodně, tak bych to teď neměnila, protože nedovedu si představit, kdyby někdo byl pryč. Už teď. **To se chci ještě zeptat, jestli jsi ráda, že máš více sourozenců nebo bys jich chtěla mít méně?** Zase to vidím, že máme v jedné straně, nebo od maminky ta strana má hodně dětí, tam je hodně a přijde mi to takové dobré. Všichni jsou vlastně odsad' z vesnice, nebo tady poblíž a starají se třeba o svoje rodiče, nebo starali se, a že je to i takové když se sejdeme, tak je nás hodně a беру to jako dobře, ale já bych na to neměla, takže tak. Já na to nemám trpělivost.

3. Povídate si spolu v rodině?

Povídate si, já jsem spíš taková uzavřená, takže já moc ne, ale třeba někdy, když se modlíme večer, tak si tady sednem v obýváku a jo, řeknem si něco. A tím, že tady je vlastně pořád někdo, tak jako není to tak, že bysme chodili potichu kolem sebe.

3.a) Jak často si povídate?

Tak, podle toho, co to je si povídat. Určitě prohodíme něco, to určitě. Vždycky si třeba sednem do kuchyně, nebo, ale nevím, jestli celá rodina. **Není v tom třeba nějaký systém?** To ne. Tím, že nás je tolik, a že každý už má nějaké svoje kroužky nebo takové domluvené věci, tak to asi nejde.

3.b) Kdo s kým si povídá nejčastěji?

Tak já a B5, asi, protože máme spolu pokoj nahoře a tak jsme i věkově hodně blízko, tak asi tak. A zase malí asi si hodně v pokoji povídají spolu. **Takže ty si povídáš nejčastěji s B5?** Ano.

3.d) Jak vnímáš komunikaci mezi tebou a rodiči?

Abych řekla pravdu, tak blbě, protože já už jsem starší a myslím si, že potřebuju víc svého soukromí a to a oni mě pořád berou jak, nebo já nevím, jak mě berou, ale mi to tak přijde, že mě berou jak malé děcko, které je tady jako součástí těch, té celé školky a že to vůbec nerespektují, že já mám třeba něco domluvené, že oni spíš mi furt něco plánují a to já právě nesnáším. **A můžeš jim to třeba říct? Vědí to?** Ne, já to neřeknu. **A jak vnímáš tu komunikaci mezi sourozenci navzájem?** To je jak kdy. Někdy, tak třeba dneska ráno, to jsme se furt hádali kvůli něčeho. Celé ráno, celé dopoledne. No. Ale jinak jako zase, když se něco chystá, nebo tak, tak my se umíme sjednotit a to, a bavit se spolu hezky. **Takže jste schopni se spolu domluvit?** Jo.

3.e) Svěřuješ se rodičům s tím, co prožíváš, nad čím přemýšlíš?

Ne. (řečeno hodně důrazně s následným pousmáním) Já nevím, já už jsem tak prostě od mala, po tatínkovi. **A schází ti to nějak?** Chybělo mi to, ale tím, že já už mám 3 roky kluka, tak jsem se to nějak naučila, nebo chtěla jsem se to naučit to říkat mu, takže já to vlastně všechno říkám mu. A už mi to moc nechybí.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Jako pravidla, že když mluví jeden, tak nemluví ostatní? **Klidně. Jakákoliv.** Jo, tak to určitě, no. V neděli u oběda, třeba se řekne, že musí být klid, že nesmí mluvit, když je velký kravál, tak hnedka se řekne, že nebude pohádka, takhle. Jinak nějaké pravidla, to teď nevím. **A můžeš si přijít popovídat za rodiči nebo se sourozencem a kdy chceš?** Jako s B5 asi můžu, ale s našima... nevím, tatínek toho má hodně, má školu a všechno, tak moc není, jako je doma, ale zase asi já nemám ten čas a s maminkou, no nevím. Už jsem to jako párkrát zkoušela, že jsem chtěla, ale ona ne, teď ne, tak jsem to říkala, že to kašlu.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

Asi za B5, to řeknu, ale teď jsem si třeba koupila novou bundu, tak jsem to hnedka i mamince napsala, jakože smskou. **Takže si vybíráš i podle toho, co chceš sdělit?** Jo. Ale jako moc, já jsem fakt taková uzavřená, takže to je tím, no.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Ne. Úplně jako fakt hodně málo.

7. Jak vypadá tvoje komunikace s rodiči?

Tak někdy je to zase dobré, někdy ale mě štve to, že nemám to soukromí, že já teď máme třeba jeden počítač. Nebo už jsem si koupila notebook, ale měli jsme jeden počítač a já jsem si potřebovala udělat něco do školy a deset děcek kolem mě se nahrne, protože je zapnutý počítač, a ještě ho mají v pokoji, takže se tam nahrli a teď jako to musím vypnout, ten počítač, protože ty děcka to láká a já to musím jako do školy dělat a co? No, tak to mě hodně štve, protože oni to, nebo nechápou, že to jako potřebuju. **Jako rodiče?** Jo. Nebo, já mám ráda pořádek. Já nesnáším nepořádek. A naše děcka k tomu nejsou, já nevím, jo? Bud' jsou malí, nebo nevím, ale když jim něco řeknu, ať si to uklidí, tak zase že řvu, nebo co a samozřejmě to žalujou našim a potom schytám já, že tady vůbec něco řeknu. Ale já už se vdám a budu mít svůj dům a budu mít svůj pořádek (smích). **Takže máš takové plány?** Jo. Já bych se už chtěla vdát. Protože já, fakt asi tím, že už mi je dvacet, nebo to, a že chtěla bych to mít už nějak podle sebe si udělat, že už. **A jak vypadá ta komunikace se sourozenci?** No, tak B4 je teď v pubertě, tak to je šílené, to na něho se stačí jenom podívat a už mám ruku zmáčknutou, ale oni se musí nějak motivovat vždycky. Třeba k uklízení, oni neposlouchají nebo tak, ale když se motivuje, tak zase vím, že to zabere, ale oni mě furt mají, že já řvu, protože jim říkám, ať si všechno uklidí a to a není to úplně ideální. **A máte na komunikaci čas?** Že bysme si třeba jako sedli a povídali? **Třeba.** Možná u nějaké práce jenom. Teď se dělal ten věnec, tak třeba si povídáme nebo maminka vaří, tak jo, tak si povídáme, ale že bysme teď jako měli hodinu povídání, to určitě ne.

8. Máte mezi sebou nějaké konflikty?

Tak, jak kdy. Určitě. Tak to nejde bez. **A jak a kdo je řeší?** Jo, moje sestra žaluje a já zase nesnáším žalování, takže, protože mi to přijde, že B5 pořád volá rodiče k tomu, kteří to jako rozsoudí a tím, že já

s rodičema úplně ne, nevycházím, to ne, ale že si to radši vyřeším sama a to zase schytám já, protože nevím, no. Protože mi přijde, že no, naši prostě ví, že nic neříkám, tak... **Takže ty konflikty častěji řeší rodiče?** Jo. **A je na to nějaké jednotné schéma?** Většinou mě seřvou, já se zavřu v pokoji a (smích) ale ne, jako já je nechci nějak pomlouvat nebo...

9. Chtěla bys něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

No, to bych se asi musela změnit já, ale asi se nezměním, takže... **A jak se vdáš, tak bys to chtěla mít jinak?** Jo, to bych si určitě s těma děčkama chtěla povídat, to jo. Chtěla bych, aby mi všechno říkali, nebo abych s něma byla spíš jako taková kamarádka, ne jako matka přísná, ale spíš jako kamarádka. **A doma vnímáš spíše tu přísnost?** Já si myslím, že ne přísnost, ale že tím, že nás je hodně, tak není tolik toho času na všechny, ale zase nechcu si nějak stěžovat, že by na mě neměli čas, to ne, ale že prostě už jsem si na to odmala tak zvykla, že pozornost se furt těm menším, tak jsem se tak osamostatnila nějak více, no.

10. Chceš se ještě vrátit k nějaké otázce?

Asi ne. **Dobře, děkuju moc.**

Rozhovor s participantem BM (28. 10. 2013)

1. Můžete mi říct, prosím, něco o sobě? Kolik je vám let? Jaké je vaše vzdělání, povolání? Jak velká byla vaše původní rodina?

Tak, je mi 41 let, jsem pánská krejčová, vlastně pracovala jsem asi jenom 3 roky, jsem pracovala v tom oboru a pak jsem se vdala s manželem a měli jsme vlastně děti a teď už jsem vlastně 20 let na mateřské, nebo na mateřské, teď už nejsem na mateřské, ale jsem v domácnosti, jo? Teď už jsem v domácnosti, no. Zatím manžel nechce, abych šla do práce, protože ještě se dal taky na nějaké studia, ještě si dodělává ještě nějaké věci, tak mě prosí, abych ještě jako zatím do práce nešla, aby ta rodina, aby měl jistotu v tom, že ta rodina prostě je takhle zabezpečená, jo? Protože nám prostě jako nikdy doma děti nehlídaly babičky, nebo jsme je takhle neodkládali, ale jakože si je sami takhle vychováváme, samozřejmě, že šly do školky někdy pro ně, když bylo potřeba, ale jako že by jsme je odkládali, to ne, tak z toho důvodu ještě nechce, protože B1, ten nejmladší nastoupil do 1. třídy vlastně no, takže nechce, aby ty děcka jako zatím tady byly nějak samy. Protože přece jenom těch 6 dětí, i když už jsou ty děcka větší, tak jako přeci jenom je té práce hodně, jo. Musí člověk navařit, musí být vyprané, no prostě všechny tady takové domácí práce, no. Takže to máme takhle zajištěné s tím, že já ale nechodím do práce, no. **Jak velká byla vaše původní rodina?** Moje původní rodina byla, měla jsem vlastně 2 sourozence, takže jsme byli 3, takže pětičlenná rodina, moje původní byla.

2. Co pro vás znamená velká rodina a jak se v ní cítíte?

Pro mě, já už jsem v dětství nějak, protože jsem nějak, já už jsem v dětství si strašně ráda hrála s panenkami, měla jsem spoustu miminek, pořád prostě mě bavilo přebalovat. Já jsem prostě tady na vesnici hlídala malé děti, já jsem vždycky vždycky od mala toužila mít hodně dětí. Prostě od malinka. Á jsem to prostě, nebo já jsem to možná ani nějak neřešila, když jsem byla malinká, že chci mít hodně dětí, ale prostě vždycky jsem měla vztah k dětem. Vždycky. No a tak jsem prostě takhle chodila po vesnici a ty známé, co prostě byly, co jsme se znaly, tak nám třeba dávaly ty miminka, jo. Já si to třeba nedokážu představit, že bych měla dát někomu cizímu dítě (smích) To vůbec teďka ne, ale nám teda dávali. My jsme tady byly ještě se sousedkou, takže nám dávali ty miminka, takže já jsem to nějak od malinka v sobě cítila, no a potom věkem jsem prostě už potom dozrávala k tomu, že chci mít velkou rodinu, protože tatínek vlastně pochází, měl 7 sourozenců, nebo bylo jich 7, sice 2 děti umřely, ale tam jsme v tom viděli vždycky takový hezký vzor, jo? Že ta velká rodina, my jsme se tam setkávali, byla tam hezká atmosféra, oni si pomáhali a tak a tak mě to strašně inspirovalo a motivovalo, no. Takže to byl takový velký můj vzor, v tom tatškovi no a nebo vůbec v té rodině. To byl takový velký vzor a no, ale potom jsem si teda vzala manžela, ten byl jenom ze 2 dětí, ta jeho sestra brzy odešla z domu, studovat do Prahy, takže on tam vlastně vyrůstal sám, no a teď začaly přicházet ty děti jako u nás. No, tak přišlo první děťátko, tak dobře, za rok bylo druhé děťátko, tak jako ještě dobře, potom teda byla větší pauza, no a potom vlastně B4 je za od té nejstarší je za 6 let no a tak tam byla taková větší pauza, ale byl to kluk, tak to zase bylo úplně perfektní a potom po, za 3 roky bylo čtvrté, tak jako to, já jsem z toho nebyla zaražená, ale díky tomu, že ten manžel tam fakt jako už potom vyrůstal jakoby jedináček, tak to, tak to třeba jako nemohl hned tak strávit jako, jo, no, ale strávil. (smích) No, po roce po B3 se zase narodil B2, tak to byl další šok a tam už potom i já jsem v tu chvíli možná, kdy jsem se to dozvěděla, tak jsem trošku tak jako znejistila co bude, jo? Jakože jsem u toho B2, že jsem ne, no, možná znejistila, ale

věděla jsem, že prostě Pán Bůh o tom ví, že mě víra jako takhle v tom podržela, jo? Že jsem se potom, že jsem třeba potom vyhledávala lidi z početnějších rodin, kde jsem zase byla taková povzbuzená, jo? Vždycky jsem jako va takových těžších chvílích hledala, nebo s knězem jsem to řešila, jo, abych to zpracovala, jo? Takže tam vím, že to bylo takové pro mě jako těžší ta situace, ale za chvíli jsem se do toho dostala. Protože přeci jen už to bylo páté dítě a ještě po roce s tou B3 oni byli jo, takže to bylo. Jo, už jsme měli po roce B6 a B5, takže jsem už věděla, jak těžké to bylo, jo, no a teď už máš vlastně 5 dětí, takže tam to bylo hodně takové náročnější, no ale potom jsme to taky zvládli díky podpoře těch druhých rodin, no a potom se vlastně narodil B1 no a to už jsme zase zase úplně brali, jakože jo. A potom jsem jako byla otevřená, nebo jako já jsem byla otevřená, nebo pořád ještě jsem otevřená. (smích) Nějak to zatím neplánujem, ale jako když by to přišlo, jako tatínek asi úplně ale, ale jako my jsme to vždycky, my jsme to nikdy neplánovali, žádné těhotenství jsme neplánovali, ale jako když to přišlo, nebránili jsme se nikdy tomu. Nikdy, nikdy jsme se tomu nebránili. A jsme šťastná za tu rodinu, jsem prostě šťastná, i když jim říkám kolikrát, že víme, že děláme chyby ve výchově, že se to všechno, že to vždycky je všechno, u B6 nejvíc si myslím, že jsme udělali jako takové různé chyby jak ve výchově, protože to je vlastně to první dítě, člověk vůbec neví, jo? U B5 už jsme se třeba vyvarovávali různých situací, no ale zase u B4, jako u kluka, to vnímá, že to zase je, že jako zase potřebuje úplně něco jiného jakoby ten kluk. A tak zase je to poprvé, jo, ten kluk. U toho kluka to zase vnímám, že to je jako poprvé, že se zase člověk jakoby učí. No, ale neměnila bych. V žádném případě bych neměnila. Vůbec ne, nikdy jsem jako takhle nelitovala, že jich máme tolik, nebo že bych nějakou kariéru chtěla budovat, to absolutně nikdy. Nikdy. Nikdy jsem neřekla, že už to, nebo neřekla, možná že řekla, jak jsem byla už na dně, tak jsem možná řekla: „mě už to nebaví“, ale to už jako bylo dno, jo? A přijde to. Ta situace přijde, že člověk je na tom dně, ale jako víra mě drží. Fakt mě víra drží, protože vím, že ty děti jsou darované, že to vůbec není samozřejmost, že máme zdravé ty děti, jo? Že to je. A hlavně to vnímám od těch děcek, jo, že třebas jak se setkáváme ta rodina, ta širší rodina, jako těch starších jako, ta širší, těch našich rodičů a tak, tak oni jsou šťastní v té velké rodině, ony jsou, jsou šťastné, radují se z toho, že to je krásné, jo? Já říkám: „ale děcka, to je proto krásné, že ta naše babička se prostě, že si musela odříkávat různé situace prostě v tom životě, taky nemohli mít všechno, měli skromně žili všechno“ já říkám: „a proto, protože chtěli ty děti a mají a měli je, tak proto ta rodina, díky tomu, že je takhle velká, tak se máme s kým setkat, máme se dělit s různými starostma, radostma se máme s kým podělit, můžeme si pomoci. Oni to vidí jako, oni to hodně vidí, že si takhle pomáháme, ale já říkám: „to je díky tomu, že ta babička s dědou, je taky takhle přijala a měli je jako, jo?“ Takže takhle já to vnímám a já jim říkám: „děcka, mějte taky velké rodiny“. Já jim to říkám, jo? Oni úplně nechtějí, nebo nechtějí, nevím, nebo říkají, že maximálně třebas tři, jo? Oni to vidí, ony ty děcka uvidí, že to je někdy náročné, jo? Jako je to náročné, jo. Není ticho v té rodině, jo? Není prostě. Nenajdeš. No, a když najdeš, tak jsi šťastná (smích). No, ale je jako humbuk, ti malí, ti potřebují něco jiného a ti velcí, ti taky něco jiného, že?

3. Povídate si spolu v rodině?

Povídáme si spolu, no tak, oni vědí, že můžou kdokoli přijít, jo? No tak pořád. My mluvíme pořád jako. Já nevím, jak si povídáme. No tak povídáme si, jako když přijdou ze školy, jako pořád, jo. Jako nejsme jako že by jsme byli někde zavření, jo? Možná, že někdo třeba je, že třeba u B6 vidím, že ona je taková uzavřenější, že ona si spíše s manželem rozumí. B5 ta je zase taková otevřenější, jo? Sice teďka si našla kluka, tak je taková, jakože já s tím úplně nesouhlasím, tak ona je tak taková ke mně jakoby uzavřenější, ale jinak je

hodně, hodně, hodně mi říká, ta B5. Jako jsem za to strašně ráda, že mi říká takové různé situace. Jako u B5, jo? U B6 vidím jako že je takhle jako že vnitřně uzavřenější, ale to ona má po manželovi a třeba ona zase více řekne manželovi než mi, no.

3.a) Jak často si povídáte?

Jak často si povídáme? Jakože by jsme si sedli a povídali, jo? **Třeba.** Jak často, no, to tak z těch situací vyvstane, jako by samo, jako že to není tak, že: „tak a teďkom si půjdeme sednout a budeme si povídat.“ (smích) To ne. Takhle to není, takhle strojené to není. Ale třeba přijdou ze školy a vyloženě ten dialog, rozpovídáme se, jo? No, ale jak často, to neumím takhle úplně odpovědět, jo? Jako jak často. To ne, to neumím.

3.b) Kdo s kým si povídá nejčastěji?

Aha. Kdo si tak povídá nejčastěji. No, tak vím, že ty dvojčky, které jsou o ten rok, tam B6 s B5, tak ti hodně, ony už teď mají jakoby své partnery, jo? Tak teď už je to takové jiné, ale než ony je jakoby měly, tak ony hodně spolu. Teď co jsou po roce, to je B6 s Mařenkou a B2 s B3, jo? Ti úplně, to vidím, po tom roce, když to je, je to úplně ideální. I když v tom malém, v tom dětství to bylo hodně těžké, náročné pro mě, nebo pro nás s manželem, tak teďkom pro ně je to úplně ideální, jo? Že oni si hodně rozumí. B4, ten je v takovém rozmezí, jako od těch holek daleko, ten vidím, že jakoby nemá nikoho, jo? Jakože on nemá nikoho, ale spíš. Ale baví se. Teď už v tom věku baví se i s holkama, spíš tak do nich jako tak jakože šťouchá, jo? Že ještě se tak úplně neumí pobavit, jo? On je teď v pubertě, tak jako že by si sedl a pobavil se s něma, to asi, to úplně ne, ale hodně a všichni všichni, co vnímám, tak všichni se hodně baví s tím nejmenším, jako jo? Toho berou úplně všichni, jako fakt všichni. Toho malého berou jako fakt hezky. Tak starostlivě. Ty velké ho už berou víc jako matky, jo, tak jako mateřsky asi všechny holky, protože i B3. U B3 vnímám hodně hezký vztah s B1, protože mají, ona ho jako bere hodně fakt jako mateřsky. A ty velké úplně, jako jo? Ty, ale taky mezi něma, to nechci jenom vychvalovat, ale mezi něma prostě oni se hádají, že to je úplně hrozné někdy, jo? Jako hodně, no. Jako hodně se taky pohádají, ale že to je taková hádka, kdo bude utírat nádobí, že ten utíral včera, ten. Ne jako úplně zlostně. I když já jim někdy říkám: „Děcka, vy jste úplně zlostné, vy jste úplně zlostní“ jo? Ale vidím to, že i my jsme se tak hádali. Jak my jsme se se setrou hádaly! Úplně šíleně, my jsme se tak hádaly a já to vidím v nich, že to je taky taková hádka, jo? No a teď prostě my bez sebe vůbec nic, jako jo? My máme úplně hezký vztah spolu, ju? Takže já to tak vidím, jako takové, takové normální. Jo, normální, jako ty hádky, jo?

3.c) S kým si nejčastěji povídáte vy?

Tak s kým. No, já se strašně těším, já se strašně těším, když si můžu s manželem popovídat, jo? Já se na to prostě těším, jo? A on vyloženě vyžaduje, on sice chodí do té školy, ale i tak. Já se snažím jezdit pro něho do té školy, ať je co nejdříve doma, ale když přijde z práce, tak náš tatínek vyžaduje, když poobědvá, tak si uvařit kávu. Já jsem nikdy nepila kávu, ale on to vyžadoval, třeba s čajem, ale já jsem se naučila teda pít kafe (smích) s ním, a abychom si sedli a spolu si prostě aspoň chvilíčku poseděli a takhle si povykládali. Je to strašně hezké, je to fakt strašně hezké. My se na to těšíme, my si prostě už voláme z práce. On jede tramvají a já už se těším, že si prostě spolu sednem, jo? Ale taky to není, jako bývá to, máme to často, hodně často, ale taky jsou dny, kdy to člověk nedává nebo, jako nedává, no. Ale těšíme se na to. Vyloženě se na to těšíme, že

si takhle povykládáme. On vyloženě vypne, já to na něm vidím, že on potřebuj a já díky tomu, že jsem tolik let doma, já už jsem 20 let doma, jo? Takže já to taky potřebuju.

3.d) Jak vnímáte komunikaci mezi vámi a dětmi?

Jak já vnímám komunikaci mezi mnou a dětmi. Já to musím říct tak, že mi se kolikrát nechce mluvit (smích). Že já, ale prostě, jo, my spolu komunikujem od rána, prostě. Než jdou do školy, tak spolu komunikujem, prostě musím zkontrolovat, o škole komunikujem, prostě přijdou ze školy, hned, my si hnedka řeknem, ještě si musí umýt ruce, prostě udělat si své povinnosti, které jsou nutné ze školy a sednem si, většinou teda odpoledne, já tu sedím, buď šiju něco a oni musí říct všechno, co bylo ve škole, všechno mi to takhle musí říct, někdy oni, nebo většinou oni řeknou tak stroze: „Dobré“, ale ne, my to musíme takhle. Asi Matouš ted'ka takhle nejvíc, protože je v 1. třídě, tak mi musí ukázat každý den, co prostě probíral, co mají za úkol, a ti velcí, ti mi takhle neříkají, ti jsou samostatnější, ale pořád se ptám na otázky: „Co ve škole? Co děcka? Jaké vztahy? Co paní učitelka?“ Jako ptám se jich na to, jako zajímá mě to, jo? Jako zajímá m to. Ale někdy prostě prostě, co se týká té školy, jo, ale někdy jim říkám: „Děcka, prosím vás, nemluvte. Nemluvte. Nechte mě na chvíli v klidu.“ Jo? Jako to, to taky říkám a kolikrát mě to až někdy zamrzí, protože vím, že mi chtějí něco říct, jo? Ale já se třeba potom zpětně k tomu vrátím jako jo, ale někdy vyloženě cítím, že nechci. Že ted'ka chci mít ticho, jako jo? A že, nevím, jestli to můžu říct, že to je jako ode mě sobecké, nebo nevím, jako to neumím takhle jakoby říct. Ale myslím si, že ne. Ale jako já to vidím a oni kolikrát se jako překřikují, jo? Já je. Já říkám: „Prosím vás po jednom a pojďte za mnou do kuchyně.“ Nebo oni třeba křičí na mě, jo? A ted' mi něco vypráví. Takže to takhle asi, ale jinak spolu jako komunikujem běžně, jako ti velcí, co chtějí říct, tak jako řeknou, no jo, jako komunikujem. Nejsme jakože by jsme byli uzavření, nebo že by jsme nechtěli, to vůbec. **A jak vnímáte komunikaci mezi manželem a dětmi?** Mezi manželem a dětmi. No, tak myslím, že mají jako moc hezký vztah, jakože on je v roli kamaráda, jo? Jako kamaráda, že někdy až ty mantinely se překračují, jo? (pousmání) Ale on třeba zase, musím říct takhle konkrétně, že s tou B6 si takhle rozumí, ale i když taky třebas se mezi něma přijde takové spory. Ale jako fakt normální, jako by. Ale třeba s tou naší B5, ona má hodně povahu po mě a tam on jako hodně se třou jako, jo? Oni se strašně třou, jo? (smích) Ale v hezkém. Říkám, oni, oni. Našeho tatínka to třeba mrzí, když něcořekne takhle jako na ní nehezky, tak ho to potom mrzí, jde se jí omluvit, i když B5 říká: „Ale mami, on se mi neumí omluvit, jo?“ Ona to vnímá jinak ta holka, ona to jinak vnímá, ale já to zase vidím zase z té mé role, jako matky a manželky, tak vidím, že on to nemyslí vůbec zle. Vůbec, fakt vůbec, jo? Já jsem říkala: „Vy na to prostě přijdete.“ On je má, ty holky, strašně rád, ty nejstarší. On je má všechny strašně rád. Ale tam prostě vidím, že ony už dorůstají a že jim to někdy jakože až vadí, že on tak jako někdy do té B5 si rýpne, jo, ale to je díky tomu, že oni jsou fakt rozdílné povahy strašně, jo? My jsme taky naprosto rozdílné. Jako já a manžel, jo? No, ale tak my už víme, jak ta komunikace má být jo, ne, nebo, ale ona to prostě ještě úplně nechápe, takže tam akorát u té Mařenky jako tak někdy zabruslí, ale s klukama moc hezky. Oni mají hezký vztah. Oni, on náš tatínek si s něma třeba sedne, oni hodně knížky a příroda a on jim to ukazuje. Ted' mají tu poštolku, tak chodí jako do přírody, on se s něma baví. Za to jsem vždycky strašně vděčná. I když, on díky tomu, že on byl v té rodině takhle sám a oni ta maminka jeho byla to, že asi, já nevím, ale asi to, že jim nedovolovala dělat úplně takové ty věci ve sklepech, ona to zvládala všechno sama, nebo si s tím tatínkem udělali, takže ona e asi nepustila k té práci no a náš tatínek ty naše děti taky nechce pustit, jo? Třeba ted'ka už se to naučil všechno, jo? Třeba jim i dovolí. Ale ti kluci v tomhle za tatínkem vůbec nejdou. Oni se bojí, že tatínek by to nedovolil. Ale já, jsem se v tom dětství

naučila všechno, jo? Třeba topit v pecu a taká děvucha malá jsem byla, jo? Pracovali jsme, ale oni tam takhle asi nemuseli a tak ten tatínek se bojí. On je v tom strašně bojácný, no a tak jim to nedovolují, tak ti kluci za mnou chodí, protože tatínek by jim to nedovolil, jo? Já říkám: „Děti, ne. Běžte za ním a řekněte mu to. Řekněte mu to a potom se domluvíme, jenom o tom tatínek musí vědět, jo?“ To musí být, jakože ne že já to dovolím a tatínek ne, jo? Musí to tatínek vědět, takže. Ale on se už naučil. Já říkám: „Neboj se.“ Oni už zatopí, B1 mi tady zatopí, jo? Jak vidí manžel sirky v ruce, ale já říkám, ale já tu jsem s ním, on vím, že ty sirky si sám nemůže vzít, ale když tu jsem s ním, on zatopí, jo? On jediné tak se to naučí, jo? No, takže já jsem taková, že já jim to dovolím, manžel jim to ze začátku úplně nedovoloval, ale naučil se jakoby, protože vidí, že jsou šikovní, naučil se jim to dovolovat, i když se někdy fakt hodně bojí, ale dohlížíme na ně. Nebo on na to dohlíží, ale já říkám: „Nech je.“ Náš B2 už třeba dneska zabil kuru. (smích) Sekyrou. (smích) To se dlouho nestalo, že by mohli sekyrkou zabít. (smích) **Jak vnímáte komunikaci mezi dětmi navzájem?** Mezi dětmi navzájem, jo? No, tak mezi dětmi, tam, no, oni se jakoby, no, komunikují mezi sebou, ale handrkují se. Handrkují se, protože, jak jsem říkala, ty holky jsou už třeba někdy jinde, teďka chtějí mít, jakoby už větší klid, jo? Teďka ti malí, ti si chtěou hrát, třebas je nepořádek, jo? Takže to teď vnímám, jo, ale jak byli menší, tak si jako vždycky spolu hezky hráli, to takhle bylo vždycky, ale teď ty holky chtějí, potřebují mít nějaké své soukromí. Já je prostě chápu, jo, ale zároveň chápu i ty malé, že musí, že oni si musí pohrát, oni se musí nějak rozvíjet, že? Ale říkám, já jim to těm holkám velkým říkám: „Holky, já vím, že to potřebujete, my to všechno víme, ale my vám to asi úplně takhle nedopřejem, protože to prostě, my vám to prostě nezaručíme, že tady ten klid jako bude, jo? Ony se třeba chtějí dívat na televizi a to, to prostě nejde, že, ale jinak komunikaci, jako, když se de do tuhého, tak já vidím, že se vždycky jeden za druhého postaví, jako. To vnímám, jako jo? Že třeba když přijde nějaká nemoc, jo? Tak to vždycky v takových kritických situacích jakoby nejvíc poznáš, jo? A to vím, že oni se prostě jeden o druhého starají. Jo? To fakt vím. A v tom běžném takovém životě mi zase naopak mrzí, jakože se oni, že kolikrát si myslím, že snad nemají ani hezkého slovo pro sebe, jako jo? Ale to je asi v těch všedních dnech. Holky jsou třeba unavené, teď ti malí tady křičí, že? Tak je to takové, jako napětí vnímám. Jako hodně vnímám napětí, ale zase když těch starostí zase ubude u těch větších, tak oni se mazlí, oni jsou jako šťastní mezi sebou, jo? Oni jsou fakt šťastní. Nebo se prostě češou, nebo prostě něco. Ale to je, jak je taková pohoda, jako jo? I ve škole, když není žádný takový stres, ale když máš tu školu, jo, tak oni toho mají hodně, tak je to takové napjaté, jo? I mezi těma dětma. Oni se třeba těší, oni nám už teďka se baví o Vánocích, jak bude ta pohoda, jo? Oni už se těší na tu atmosféru, jako jo? Že zase to bude v takové té větší pohodě, že oni vypnou v té škole, jo? No, a že s těma dětma budou no a tak.

3.e) Svěřují se vám děti s tím, co prožívají, nad čím přemýšlejí?

No, tak nad čím přemýšlejí, no tak u té B6 to vnímám nejmiň, jo, že ta se úplně nesvěřuje, ta B5, teďka třebas ta B5, tam vím, že já mám problém prostě trošku s tím klukem, já, že já, já to sama na sobě vnímám, jo, že jako já sama bych se jí měla ptát, ona by mi řekla, ony by mi a ráda by mi řekla, jo? Ale já, já mám prostě ten blok v sobě. Že já se prostě neumím jí na to zeptat, úplně. **Nejste s tím spokojená?** No, spokojená. Ona prostě před čtyřmi měsíci prostě se tam někde na Jižní Moravě, prostě potkala s nějakým klukem, jo a tak je prostě úplně zamilovaná do něho, jo? Ale prostě úplně a teď tam prostě už chtěla i na praxi jet a my třeba i z finančních důvodů, jako. To prostě nejde, protože když žiješ z jednoho platu, jo, to je všechno hodně náročné, jo a tak já říkám: „B5, to prostě není možné, abys tam jako pořád jezdila, co 14 dnů někde na Jižní

Moravu“ jo? Jako prostě pro nás to není možné. A ona jako, že pořád ty prachy. Teď o tom jako začala tak mluvit, tak nehezky. Protože my jsme se jako nikdy jakoby nehádali kvůli peněz, jako jo. To fakt nemáme ten, ne nemáme ten problém, my ten problém máme, jako finanční, jo? Ale vždycky se snažíme jako finančně jako fakt ve skromnosti. To mě třeba teď ta B6 potěšila, když to tak nějak mezi řeči, nevím komu, ale já jsem to prostě slyšela, byla jsem u toho, jako říkala, že nechápe nás kolikrát s tím tatínkem, že prostě vůbec nevnímají to, že by a ví, že třebas ty peníze jako nejsou jo, třebas někdy, ale že by nějaké napětí jakoby vnímala, jo? Tak to říkala, že prostě nikdy a že to vždycky nějak dobře dopadne, jako jo? Že to nás v tom úplně obdivuje, že jako kde berem tu důvěru, ale fakt já mám zkušenost třeba z těch, co se týče těch financí, tak vím, že prostě Pán Bůh nikdy nás v tom nenechá. Nikdy nás v tom nenechal. I když na poslední chvíli, ale ty peníze vždycky přišly. Fakt. Úplně. Třebas teďka manžel měl jet, ten náš děda měl 70 roků, to musím takový příklad říct, protože to bylo takové nejsilnější a my jsme se prostě nějak domluvili, že každá ta rodina zaplatí 2500Kč. Oni byli tři chlapi vždycky, tři rodiny, ale tomu dědovi, že to zaplatíme a teď 2500 Kč měla každá ta rodina dát na ten výlet, jako že ho vezmem. Že mu nebude kupovat žádný dárek, ale že ho vezmou na Šumavu, jo? Tak každá ta rodina dal a teď jako prostě jeli někde na tu Šumavu. No a teď už měli den, kdy už měli odjíždět na tu Šumavu, tak prostě já jsem měla na účtě asi 5 Kč, jo? A v peněžence jsme neměli ani korunu (řečeno hodně důrazně). Nikdo. Nikdo. A teď prostě říkám: „Tak já já nevím, prostě.“ Ještě ten manžel mi volal v ten den, jo, to bylo v úterý, v 10 hodin. Mi říká: „Tak už máme nějaké ty peníze? Co budeme dělat?“ Ve 3 hodiny měl odjet. Říkám: „Tatínku, nemáme“. Tak ve 12 hodin se dívám na účet, ne, ne, nemáme, zas mi volal. Nemáme. V 1 hodinu se dívám. Ne, nemáme ještě, nic nemáme. **A čekali jste od někoho nějakou pomoc?** No, jakože možná výplata, ale ona třebas jakože chodí mezi 10. Až 15., jo? A to bylo 10., jo? Takže to klidně, vůbec nemuselo toho 10. přijít. Někdy fakt přijde až 15., jo? A teď my jsme prostě říkali, já říkám: „Tak Pane Bože, Ty víš. Ty to prostě víš, v jaké jsme situaci. Ty víš, že teďka má tatínek někam odjet s dětma.“ No, co budeme dělat? Bylo půl druhé, se dívám a tam byla připsána výplata, jo? (úsmev) A to se nám x krát stalo, jako jo? To bylo x krát. Že prostě potřebujem něco zaplatit, jo? No, těch situací máme spoustu, ale jako vždycky a hlavně, že i ten manžel, že byl úplně v klidu, v takové pohodě. My jsme říkali, no nějak, ale my jsme neměli jinde nějaký zdroj. Jedině že by jsme si šli prostě půjčit, ale to neradi děláme, jako jo? Ale nikdo nevěděl, že by jsme si šli někde půjčit. Že by jsme to měli někde zajištěné. To vůbec ne. Ale fakt to takhle máme a ta Anička už to takhle vnímá, že vždycky je to v takové, co se týče těch financí, i když třebas vědí, že třeba fakt není, ale že to vždycky nějak dáme a že je to vždycky v takové nějaké pohodě, jo? Tak to mě těší, že ty děti to takhle vnímají. No, ale ta B5 díky tomu, jakože tam nemůže a to, že to je ta překážka, ty peníze, takže na to ona teďka jako tak začala, jakože ty prachy! To mě nebaví už, ty prachy! Že si takhle posteskla, no. Mě to trošku mrzelo, ale já jsem říkala: „Ale B5, ale takhle to je a tečka, prostě.“

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

No, pravidla, chceme, nebo snažíme se, ale to se nám nedaří, třeba každý den se sejít k modlitbě. Přes léto to je hodně těžké, protože to je takové, jako v létě. Ale vždycky se snažíme třeba přes tu zimu to nějak jakoby pravidelně dodržovat. Ne, nedaří se nám to, ale vždycky víme, že když se sejdem, ta rodina, při té modlitbě večerní, že seta komunikace jakoby rozproudí, že se vždycky nějak někdo jako otevře. A vyprávíme si jo a to jsou strašně krásné chvíle a ty děti na to hodně rádi vzpomínají, nebo říkají nám to. Že třeba hoří krb, oni přijdou z venku, jako v tu zimu, fakt to vnímají v tu zimu nejvíce, že když se přijde z venku a já jsem třeba

doma, já upeču buchtu a teď oni se těší už z toho venku, že bude ta buchta na tom stole a čaj, maminka má zatopené, je tu pořádek a oni si sednou a vyprávíme si, jo? Takže přes tu zimu je ta komunikace takhle, že se fakt snažíme nějak takhle tady v tom obýváku si sednout a bavit se. Jako to jo, ale přes to léto se nám to nedaří, ale hlavně my by jsme chtěli upřednostnit, abychom se každý den sešli u té modlitby, což se nesetkáváme takhle každý den u modlitby, ale snažíme se nějak o to, jo? Snažíme se o to. A když už se všichni nesetkáme, tak aspoň někdo, jo? Ať aspoň někdo, no a, ale přes tu zimu musím říct, že se nám to jako více daří, než přes to léto, jakoby, jo? Ale je to vždycky moc hezké, když je vždycky modlitba, a potom jako začíná, takhle spontánně to prostě začne, ty děti takhle začnou vyprávět.

5. Jak probíhala komunikace ve Vaší původní rodině? Vnímáte nějaký vliv na komunikaci ze své původní rodiny?

No, tak naši jakoby pracovali, takže, ale komunikovali s náma. Jako mohli jsme vždycky za něma přijít, i když, třeba já jsem díky tomu, že oba dva už fakt pracovali, jak byla sestra s bráchou, tak já jsem byla malinká, tak mamka ještě byla doma, ale já už jsem vnímala, že oni byli v práci, tak, já jsem ji sice říkala taky hodně věcí, ale měla jsem situace, potom v pubertě, takže jsem jim prostě zapírala něco, ale že se na to samozřejmě po 2 měsících přišlo, bylo ještě horší, než kdybych to jako řekla hned, jako se přiznala a takže to bylo takové hodně těžké, ale jako vždycky jsem mohla říct jako cokoliv, jo? I když jako ten čas úplně nebyl, nebo my jsme se třeba nemodlili doma, takhle jo? To takhle nebylo v naší rodině, to až jak jsme dospěli, tak vlastně my jsme s těma našima začali takhle nějak více komunikovat. Oni se možná tak jako nechťic, kolikrát si myslím, teď když už jsem starší, tak si myslím, že se hádali třeba naši, jo? Takže takové hádky. Že třeba náš tatka přišel z práce popitý nebo tak. Já jsem se vždycky strašně jakoby bála. Ale on byl hodný, jako fakt hodný, ale mi to nedělalo dobře, když jsem viděla jako že, já jsem to poznala, že byl jako popitý a to na mě strašně špatně působilo, a tak já jsem si už pak bál jakoby něco říct, jo, nebo se zeptat, nebo jsme se prostě bála. Ale říkám to teďkom našim dětem, že: „Prosím vás, když něco vyvedete v životě, vždycky se může něco stát“ Ale já říkám: „Vždycky to řekněte“. Na mě se to bonzlo až úplně z opačné strany a to prostě bylo hodně těžké, jako pro mě, tak pro ty rodiče. Já říkám: „Prosím vás, kdykoliv něco vyvedete, kdykoliv si budete úplně mít pocit, že to prostě není řešitelné, vždycky to je řešitelné.“ Takže já se poučuju z tady té mé situace z dětství, tak to jim jako vždycky říkám, že vždycky je z toho cesta. Vždycky. Vždycky říkám: „Neuzavírejte to nějak vy sami.“ Nebo jim se to prostě taky různě honí v hlavě, oni, taky nevím, co se jim v hlavě honí, ale já říkám: „Vždycky, prosím vás, řekněte. Jestli nám zalžete.“ Taky nám zalžou. My to vidíme na těch očích, jo? Už na těch malých, jo? A já říkám: „Já to vidím, prosím vás, je to takhle pravda? Co myslíte, řekněte nám to.“ Tak oni třeba hned neřeknou, jo? Třeba B2 s B1 úplně hned neřeknou, ale potom se třeba přiznají jo? A někdy se určitě nepřiznají, jo? Ale tak jako to vnímám, že ta komunikace s našima, že já jsem jako za něma mohla přijít, ale díky tomu tatkoví v různých těch situacích jsem jakoby nechťela, nebo a tak to jako říkám, že těm dětem to jako zdůrazňuju, ať teda nám všechno říkají.

6. S kým nejčastěji sdílíte své radosti, starosti?

Jako my si říkáme, my si doma jako hodně říkáme, hodně jako doma. Doma těm velkým, těm malých to ještě není, třeba různé situace vhodné, ale velkým já teda říkám jakoby úplně všechno, nejvíce se dělím jakoby s manželem, samozřejmě, jako naše soukromí, naše, co se týče jako manželství, tak to říkáme dětem těm velkým. Oni se už na to různě ptají, ti velcí, protože už mají partnery, tak se třeba zeptají, jak jsme spolu

chodili a tak dále, tak to jim jakoby říkáme, těm velkým, taky ale jakoby jenom, máme jako mantinely, jo? No, ale s manželem si, já manželovi říkám snad úplně jako všechno, no. Říkám mu všechno, no. Říkám mu takhle a nejvíc mám radost, když jako vím, že u něho mám pochopení, jo? Já vím, že u něho mám pochopení a že kolikrát my se fakt jako pohádáme. Jako fakt pohádáme, jo? Ale já vnitřně vím, já jsem jako taková vznětlivá, jo? Ale já vnitřně vím, já vím, že dělám chybu, že dělám chybu, jo, ale já prostě třeba nervozita nebo něco a já jako tak vystartuje, ale já vnitřně vím, že já ho mám strašně ráda a že ho zraňuju strašně, jo? On je takový citlivý, zranitelný, a že já ho zraňuju, jo? Ale já v takové té své zuřivosti a myslím si, že až i v takové té pýše možná až někdy chci jako, jo? A to je prostě hnusné, jo? Já se mu potom omlouvám, jo, ale to je moje, to je můj boj, vyloženě, jo? Ale on mám vždycky, ale on mi jako třeba taky někdy nadá jo, že, ale on je vnitřně takový jako hodný, fakt. Fakt jako je s ním sranda a všechno. Já vím, že vždycky za ním můžu přijít a všechno mu říct. A hodně taky se sestrou si říkáme. My si se sestrou taky hodně řeknem. Asi nejvíc s manželem, s těma velkýma holka, s dětma se všema, ale jsou hranice, co se může, co ne a se sestrou taky hodně. Taky jako nezajíždíme do soukromí nás dvou, to v žádném případě, ale říkáme si o dětech, a tak hodně si říkáme. A třeba se i napomínáme, nebo tak. Já třeba její děti, ona moje děti, jo? Jako říkáme si. Třeba naše děti, mi to ani neřeknou, jo? Často mi spoustu věcí neřeknou, ale řeknou to sestře, jo? A sestra jim zase něco řekne a jejich syn od sestry zase řekne často něco nám s manželem, no a vůbec o tom třeba sestra neví, jo? No a my si to třeba mnohdy takto tajně mezi sebou řeknem, ale spíš, ne že by jsme to chtěly na ty děcka bonzovat, to ne, ale spíš, že nad čím přemýšlí to děcko, co prožívá, jo a takhle si to řeknem, jo? A pak na tom třeba pracujem. Takže si myslím, že s tou sestrou hodně, no.

7. Jak vypadá vaše komunikace s manželem? Máte na ni čas?

No, díky tomu, že on chodí do práce, má tu školu teďka, jo? Ale jsou dny, kdy není čas, kdy není vůbec čas, jo? Ale to potom na tom vztahu jde hodně poznat, že třeba uběhne týden a fakt není čas, jo? Protože on má 3x, nebo 2x týdně školu, teď je v práci, teď přijdeš dom, teď ty děcka mají kroužky, mají povinnosti do té školy, musíš s něma napsat ty úkoly a to všechno, teď do toho ještě různé aktivity, jo a fakt a přejde týden a zjistíš, že ses s tím manželem nebavila, jo? Ani u té kávy, třeba, jo? I když to vyžadujem, jo, ale třeba někdy se stane u té kávy, že ty děcka do nás jako hučí a nemáš šanci jako vůbec jakoby si něco sdělit, jo? Takže to po týdně už je napětí, to se prostě napne, jo? A řeknem si: „A dost.“ A musíme. Musíme si tu chvilku udělat, protože to všechno jako člověk sám dusí v sobě a v té velké rodině je spousta starostí, spousta povinností, kde si to musíš prostě s tím manželem, kde si to musíš s tím manželem prostě říct, jo? Jakože nevíš, já kolikrát nevím, jak sama na ně jo? Nebo oni mě kolikrát neposlechnou v různých situacích. Vůbec neposlouchají, jo? Já to teď možná přeháním, ale oni fakt neposlechnou jako někdy, jo? Teď já jsem na ně sama, teď oni mě kolikrát jako ani takhle neberou, jo, kývnou, ale mami, jako mají ze mě úplně vrtuli, jo? Ale musíš, když ten týden se nebavíš, nebo nebavíš, když nemáš čas na to, tak prostě musíš si říct: „A dost.“ A musíš si ten čas udělat. I kdyby prostě, musíš něco odsunout, i když je to důležité, ale ne, ta komunikace musí být, no. Ale je dobré, když si aspoň za ten den řekneš aspoň pár slov. Jako tak to bylo, tak to je, ten prožívá to, ta brečela, jo? Co ty děti prožívají, nebo jak je vidíš teďka v různých těch situacích, jo, tak já mu to chci říkat, tomu manželovi, jako jo? A on mi zase řekne svůj pohled, zase slapský, třeba, jak bych to měla udělat, nebo že se s něma pohádám, s těma holkama, jo? A teď on mi řekne úplně opačný názor než já bych to řešila, jo? On to zase vidí úplně jiným pohledem, jo? On mi prostě řekne: „Tak klid, zachovej klid, řeš to v klidu.“ Jo, takže on mě takto povzbudí v tom, jo, takže to vnímám fakt za hodně dobré a je důležitá

komunikace. Každopádně důležitá a nejlépe každý den, no ale, nejde to. Vždycky to nejde. Třeba 14 dnů to jde, a pak přijde období a nejde to. Fakt.

8. Máte mezi sebou konflikty? A jak je řešíte, pokud ano?

Máme konflikty, však to teďka takhle všechno říkám, jo, konflikty přicházejí, já nejvíce teda bojuju s naší B6. Tam já teda bojuju nejvíce. Tam prostě, ale já jsem asi na ni takhle nejvíce fixovaná na tu nejstarší, protože ona byla hodně nemocná, jak byla malá. Ona mi zůstávala v bezvědomí nějak, asi do 6 let a já si to nesu, jo, od té doby. A já jsem na ni strašně fixovaná a ona ještě díky tomu, že ona má povahu úplně po manželovi a manžel je zase takový pomalejší, rozváznější, takový, no i důslednější, jo, no a ona je taky po něm, ale mě to někdy nadzvedává, to, že je pomalý a já jsem zase strašně rychlá. I v myšlení, já dřív konám, než myslím, jo, no a to potom u té B6, já jsem schopná ji potom jakoby nadat, že prostě, že to nechápu, jak ona může takovým způsobem něco dělat jako jo no a ona prostě, ona prostě je na mě strašně zuřivá potom já na ni taky, jo? No, ale myslíme asi každá dobře, ale, no já s tím jako hrozně takhle vnitřně bojuju. Ale jsou zase situace, kdy to je fakt zase strašně hezké, jo? Nebo kdy ona má radost, že mi může něco říct, jako jo? Ona mi říká, že ona, že já si na ni dělám nejméně času, nebo ona mi takhle říká třeba, jo? Ale já to vůbec takhle nevnímám, že bych si na ni dělala nejméně času, nebo že ona má pocit, že ona mi nemůže říct. Že já upřednostňuju někoho jiného než. Ona má ale takový vnitřní pocit, ona ho má, jo? Ale není to pravda. Já se o ni spíš jakoby as díky tomu, že jsem si to s ní prožila, já se pořád o ni jakoby bojím, jo? Já to neumím popsat v sobě, jo, ale ona má prostě ten pocit, že. Ona třeba ode mě dostala kolikrát, ona dostala, protože ona fakt strašně odmítala třeba jo? A já jsem, prostě mi hned ruka sjede, jo? (smích) Buch buch, jo? Ale zase si myslím, že si za sebou přijdem a omluvíme se. Ale u ní, já za ní chodím a omluvím se, ale ona, ona, já jsem ještě od ní neslyšela nikdy omluvu. Já jsme třeba ještě od ní nikdy neslyšela omluvu, ne, nevzpomínám si. A vždycky si to říkám i s manželem, že ne, že od B6 ne. Ale když já vím, že jsem přehnala třeba jo, tak jsem za ní šla a vždycky mě to mrzelo, jo, že jsem se rozbrečela u ní, jo? A mrzelo mě to prostě, jo? Ale v tom afektu prostě jsem se tak někdy nezachovala. Ale vždycky se jako snažím s těma děckama, když si něco, když třeba zařvu, nebo když vím, že to nebylo jako vzor, jako matky, protože vím, že oni si ze mě berou ten vzor, ty děcka, jako jo? Takže když vím, že to bylo špatné, nebo když něco řeknu sprostě. To se snažím neříkat sprosté slova. To se snažím neříkat, ale někdy mi fakt vyjede. Ale sprostě jako že řeknu třeba „doprdele“ (smích) Ale to už vážně, to jako nepoužívám vůbec takový slovník, ale prostě vyjede, tak říkám: „Ne děti, takhle to správné není. Ne., prosím vás, vyjelo mi to, jo?“ Ale snažím se. A když třeba jakoby jim udělám, když vím, že jsem jim jako nehezkým vzorem, tak se jim za to jako vždycky snažím omluvit, jako jo? Ale když vím, že třeba dostanou ode mě a právem, tak to prostě v žádném případě není potřeba omluva, jo? Jakože se vždycky snažím rozpoznat, jestli jsem ujela já, jo a opravdu je potřeba se omluvit a nebo, jestli to bylo právem, že ty děcka dostaly. Tak to se vždycky snažím takhle v sobě rozpoznat. Ale snažím se, aby tam ta omluva jako vždycky nějak byla. Abychom si odpustili. A ještě co vím, tak je, že vždycky, když se snažíme hezky i ten den začít s tou rodinou v modlitbě, tak to jsou strašné boje potom. Tak to nastávají hádky, těch pokušení je tolik, takové nástrahy. A trvá to třeba hodinu, potom si říkáme: „Vždyť jsme to přece nechtěli.“ A potom to přejde a úplně nastartuju jakoby úplně normálně, že se k sobě hezky chováme, ale fakt ty boje jsou šilené. Takže máme tu zkušenost, že čím více se člověk snaží být s tím Bohem, tak vždycky přijde jako taková situace, u nás vždycky. Neumíme se s tím úplně porvat, ale třeba, vždycky to nějaký čas trvá. Potom si řeknem: „Ne, ne, ne. Jdeme dál, tak klid bude. To jsme si přece řekli.“ A to zrovna dneska bylo.

9. Chtěla by jste něco změnit ve vaší rodinné komunikaci?

To bych chtěla, no. Chtěla bych možná, ať je taková pravidelnější, možná. Od těch holek bych chtěla takovou, nebo od té B6 hlavně bych chtěla takovou větší otevřenost, to bych určitě chtěla, abychom ten vztah budovaly takový upřímnější, jako mezi dcerou a matkou, jo? Tam to vnímám. No a. (přemýšlí asi 5 s) Co bych chtěla, aby ta rodina se setkávala při té modlitbě, to bychom chtěli nejvíc. O to se snažíme, abychom se mohli setkat, aby ty děcka, aby i ony se uměly nějak otvírat při té modlitbě. To si myslím, že je pro nás s manželem, co si říkáme, taková priorita, jo? Aby to, aby ty děti jako vnímaly, že při té modlitbě můžou říct cokoli, aby vnímaly, že ten Pán Bůh nás slyší a že, to si myslím, že pro nás v té komunikaci je důležitá ta modlitba s těma dětma. A tam si myslím, že se vždycky i ty děti otvírají, jo? Když je to v takové té pohodě, tak to by jsme chtěli, po tom my toužíme.

10. Chcete se ještě k nějaké otázce vrátit?

Já chci jenom říct, že si myslím, že to je, já jsem to od těch dětí aspoň tak vnímala, jak jako každý z těch dětí jak přišel, tak se přitulil, jo? (smích) Ten B1, B2 přišel, i B3. Jakože si myslím, a možná i od toho rána na to ty děcka takhle myslely, ony se na to těšily. Já to vnímám tak, že prostě i pro ně je to strašně důležité a dobré, že ony takhle můžou komunikovat s cizím člověkem. A jsem za to hrozně ráda. **Tak to mě těší. To jsem opravdu ráda. Takže vám moc děkuju.**

Rozhovor s participantem BO(28. 10. 2013)

1. Můžete mi, prosím, říct něco o sobě, kolik vám je let, jaké je vaše vzdělání, povolání, jak velká byla vaše původní rodina?

Tak, je mi 48 let, vzdělání mám středoškolské, strojírenský obor a si vlastně ještě dělám střední školu uměleckou a původní rodina, mám vlastně jednoho sourozence. Takže jsme byli se sestrou dva.

2. A co pro vás znamená velká rodina a jak se v ní cítíte?

Velká rodina, velká rodina, jednak velká, velký dar, jako velký dar, velké svěření velké odpovědnosti, velká odpovědnost, taky mám jim co předávat, myslím, že mám jim co předávat, těm dětem, máme se ženou a tak je to, je to, je to živé je to, člověk se nenudí, je to radost za každého člena rodiny. **A jak se vy v této rodině cítíte?** No, tak, jak se cítím v té rodině? Není zde nouze o nějakou, o nějaký rozhovor, nebo o nějakou radost nebo i starost, člověk se v žádném případě nenudí, to v žádném případě, spíš jde prostě zvládnout ten pokoj v té rodině, aby člověk dokázal prostě vždycky najít tu cestu dál, tak to prostě nějak, nějak řídit, vést. My to vedeme jako křesťansky, nebo se snažíme o to, takže v tomhle tom, tomhle tom duchu prostě nějak no.

3. Povídáte si spolu v rodině?

No tak, samozřejmě si povídáme, protože aby to, aby to fungovalo, ta rodina, tak to je základ, aby si nebo ti členové se sebou povídali a, a myslím si, že to je úplně úplně základ, základ fungování rodiny, protože v dnešní době si, myslím, že je strašně různých vlivů, který, které tomu brání, jako třeba počítače, televize, všechno možné a nejlepší je, když, když něco nefunguje, když nefunguje televize, nefunguje počítač, já nevím, oni jsou třeba zklamání, ale my se těšíme, protože víme, že se konečně sejdem, a že si umíme něco říct a tak. To úplně jinak začne fungovat, ta rodina.

3.a) Jak často si spolu povídáte?

Tak, jako, že bysme se jako všichni sešli, tak to zas tak často úplně není, protože každý to má trochu rozličné ty zájmy a povinnosti. No, ale tak každý večer když, když to řeknu tak, byl by ideál, samozřejmě, ale každý večer to úplně nevyjde, že bysme se všichni sešli, takže co druhý den, zhruba.

3.b) A kdo si s kým povídá nejčastěji?

Tak, samozřejmě, hlava rodiny, všichni se takhle jdou za maminkou, se svěřují matce, žena, si myslím, že je od toho, aby prostě udávala ducha té rodině a ten směr, a ten otec ji tak nějak zaštiťuje tak prací nebo tím zabezpečením. Autoritou, tím pohledem na svět. Tak si myslím, že za tou matkou, maminkou jdou asi nejvíc, a pak teda za mnou, plus komunikace mezi sebou, samozřejmě.

3.c) S kým si nejčastěji povídáte vy?

Tak nelze říct, nelze říct, asi se všema nějak, nedělám rozdíly, samozřejmě, a taky na druhou stranu třeba člověk ví, kdy to potřebuje třeba víc nebo míň, nebo má nějaké bolavé místo, tak třeba se snaží člověk s ním navázat větší kontakt nebo se na něho zaměřit trochu víc.

3.d) Jak vnímáte komunikaci mezi vámi a dětmi?

Tak já si myslím, že komunikace samozřejmě funguje, že jsem i odpoledne doma bývám, takže, takže tam je prostor na komunikaci, samozřejmě starší, starší, starší mají už trošku svoje zase jiné zájmy. Akorát bych řekl, že z mého pohledu bych je třeba neměl, třeba nějak je trošku podráždím, a si myslím, že to není vhodné, ale lépe prostě, ty děti, moc nedráždit, i když to myslím třeba s humorem, nebo nějak ze srandy, ale myslím si, že oni jsou na to citliví hodně. Že oni to nemají moc rádi, no. **A jak vnímáte komunikaci mezi vaší manželkou a dětmi?** Myslím, že je na, je to dobré, ona s nima komunikuje taky. Že se snaží vycházet vstříc a na druhou stranu vyžaduje taky nějaké povinnosti od těch dětí. Prostě mají nějaký vztah k práci a vůbec k povinnostem vybudovaný. **A jak vnímáte komunikaci mezi dětmi navzájem mezi sebou?** Tak, myslím si, že samozřejmě komunikují, myslím, že se mají rádi mezi sebou, i když to někdy dávají najevo třeba špatně, že jsou prostě někdy hašteřiví, že se bijou někdy, nebo si nadávají, což samozřejmě, nebo což nám samozřejmě vadí, ale, na druhou stranu když si vzpomenu na svoje mladá léta nebo na manželčině, tak to všude tak nějak funguje, že, že ty vzájemné takové ty vztahy ty dobré vztahy zase narůstají s věkem, trošku s rozumem. Oni se handrkují o takové třeba hloupé věci, no jako děcka, no. My věříme, že to snad s věkem přijde, že najdou k sobě lepší, jako takový rozumnější už vztah, jo? Že ta komunikace už bude na jiné úrovni.

3.e) Svěřují se vám děti s tím, co prožívají, nad čím přemýšlejí?

Tak, určitě, svěřují, nemáme problém, že ne. Taky jim říkáme, ať se nám svěřují, a nebo se jich ptáme samozřejmě, a myslím si, že zatím jo. Že zatím, že jako rodiče vyvíjíme nějak tu aktivitu, abychom se jako na to ptali. Jako že co dělají, jak se měli ve škole a takové ty otázky, že se snažíme z nich nějak dostat, třeba jestli nemají nějaký problém, nebo tak. **Takže ta aktivita je více z vaší strany?** To ne, to nelze říct. Ony jako děti přijdou s něčím novým, jo, takže to je tak. My spíš tak jako z jejich hovoru usuzujeme, jestli to je v pořádku, nebo jestli tam je nějaký problém, nebo takhle nějak se snažíme s něma komunikovat, no.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Tak pravidla, pravidla asi ne. V té komunikaci v rodině akorát se nám stává, že děti občas skáčou do řeči, takže to je celkem neslušné, tak to je jako třeba pokárám, nebo jim řeknu prostě špatně a opravdu, jak je třeba taková velká rodina, tak je dost důležité toto dodržovat, protože potom z toho je takový chaos menší. Jeden skáče přes druhého a to, to není dobré, jo? Takže je třeba tohle mít trošku vypěstované, aby jeden před druhým, když jeden začne mluvit, aby druhý čekal, nebo samozřejmě, než to člověk tolika dětem vysvětlí, tak to dlouho trvá a opakuje se stokrát.

5. Jak probíhala komunikace ve vaší původní rodině?

Komunikace, jelikož sestra brzo odešla studovat, tak jsem byl v podstatě sám, takže ta komunikace nebyla nějaká, to se nedá srovnat, jako. Teď je nás tady tolik dětí, no, takové jako volnější, no, takové samozřejmě klidnější no a člověk nemusel řešit tolik, tolik otázek, tolik problémů, třeba, jak tady, jo? Tady jde spíš o to, tady jde vždycky usoudit, zda-li je ten problém důležitý, nebo není důležitý, jo? Takže člověk přijde z práce nebo ze školy ještě a děti se nahrnou a každý má něco, někdo donese, má vážný problém, někdo nějakou prkotinu, méně vážný, jo? Je třeba pořádku, pořádku mít na paměti tu důležitost, aby se neutopil v nějakých nesmyslech, aby ta rodina prostě mohla, mohla fungovat. No, takže ta komunikace, bych se k tomu vrátil, jak jsem byl prostě v mé rodině kdysi, tak říkám, tak jinak jsme jako komunikovali s rodiči, nebo jsem

komunikoval samozřejmě, ale... **A vnímáte nějaký vliv z té původní rodiny?** Tak, tak každý si s sebou nese nějaké vlastnosti, nějaké, které má po rodičích, že a spíš si vybavuje své rodiče, věkem, jak se odráží ve svých vlastnostech, jak prožívá, takže a chce to dělat samozřejmě dobře, tak chce se poučit, někdy se to daří, někdy se to nedaří, takže vlivy jsou, ty vlivy tam jsou, a tak je to stálý boj, prostě.

6. S kým nejčastěji sdílíte své radosti a starosti?

Radosti? Tak se všema. S manželkou samozřejmě nejdříve a s dětma současně, takže se všema dohromady.

7. Jak vypadá vaše komunikace s manželkou?

Komunikace s manželkou tak, že vlastně jsme ve spojení celý den, si voláme, když jsem v práci odpoledne, vlastně teď mám s tou školou to, jakože přijdu později třeba dvakrát týdně, dvakrát, někdy třikrát, ale jinak si myslím, že no, někdy, pravda těch starostí je tolik, že opravdu není čas, jako že se sejdeme, kdy si spolu sednem, kdy kolem sebe chodíme, ale není čas si popovídat. Třeba až večer v posteli vlastně proberem celý den. Někdy to je lepší, ale tak snažíme se samozřejmě tak každý den, jako probírat. Každý den má své starosti.

8. Máte mezi sebou konflikty?

Jako mezi celou rodinou? **Ano.** Tak konflikty určitě jsou. **A jak je řešíte?** Řešíme. Tak odpuštěním, samozřejmě, jinak se to nedá, asi odpuštěním a člověk jak se vždycky zamyslí nad tím, co dělal dobře, co dělal špatně, nějaký čas tomu necháme, nějakých pár hodin a jedine odpuštěním se dá jít dál. Kdyby si každý trval na svém, tak bychom se už asi nepohnuli z místa.

9. Chtěl byste něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

(Asi 12 s ticho) No, přál bych si, aby ta komunikace byla spíš jako v takovém větším pokoji, taková klidnější a ve větším klidu a asi abych to bral s větším nadhledem. Jak se upne na malichernosti, tak potom třeba problémy vyvstávají, jo? Ale úplně zbytečně, zbytečně, jo? To musí člověk brát, čím ta rodina je větší, tím to musí brát s větším nadhledem. Nesmí mu vadit nějaké smítko nebo nesmí mu vadit prostě nějaký detail nepodstatný, musí se dívat na to z hora, prostě, no.

10. Chcete se ještě k nějaké otázce vrátit, nebo říct, k tomuto tématu?

Asi mě nic nenapadá. Akorát to chci říct, že základem té komunikace vůbec, je tady tyhle spotřebiče, to všechno odvrací člověka od komunikace, protože člověk, člověka baví někdo jiný a prostě komunikace stojí a člověk vytáhne nějaké informace, které od někudy jinud, ale mezi sebou, i když tady chodíme kolem sebe, tak mlčíme, v podstatě, když to člověk nahrál, tak v podstatě mezi sebou mlčíme a každý se baví o něčem, i když pominu, že má povinnosti třeba ve škole, že musí být na tom počítači, nebo tak, ale televize jako třeba večer si pustit televizi, tak to je konec komunikace, to skončí. Zahraju si hru, nebo prostě sednem, rozeberem, to je to nejhezčí, kdy se člověk obohatí, nebo obohatí všechny, všichni se obohatí a taková vzájemná komunikace je pro nás třeba i modlitba, třeba společná, tak tam každý se může nějak vyjádřit, nebo vzpomenout si na toho druhého. To si myslím, že je velká věc. **Děkuji moc.**

Příloha č. 3: Přepis rozhovorů členů rodiny C

Rozhovor s participantem C1 (30. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím tě, něco o sobě? Kolik máš roků?

Já mám 6 a čtvrt roků. **A už chodíš do školy?** Ne. **A kdy půjdeš do školy?** Příští rok. **A co ráda děláš?** Třeba si maluju.

2. Jak se ti líbí ve vaší rodině?

Dobře. **Jsi ráda, že máš více sourozenců?** Jo. Jo? **Nebo chtěla bys jich třeba méně, nebo ještě více?** (smích) Mě to stačí, kolik mám. **Je to tak akorát?** Jo.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Jo.

3.a) A jak často si povídáte?

Nevím. **Povídáte si každý den?** Skoro každý den.

3.c) S kým si povídáš nejčastěji?

S C6. **A chodíš si povídat i za maminkou a tatínkem?** Jo. **A s kým si nejraději povídáš?** Třeba s C7.

3.b) Kdo s kým si povídá nejčastěji?

Třeba mamka s tatškou.

4. Můžeš si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?

Jo. **Mají vždycky čas?** Skoro vždycky.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

Za C6 třeba, nebo za C7.

6. Svěřuješ se někomu v rodině? Víš, co to znamená, svěřuješ?

Ne. **To znamená, jestli když tě právě něco trápí, nebo je ti smutno, tak jestli to jdeš někomu říct?** Ne. **Ne? Neříkáš to nikomu, když je ti smutno?** Ne.

7. Hádáte se někdy doma?

Jo. **A kdo se s kým nejčastěji hádá?** Třeba C4 s C2.

8. A jak a kdo potom řeší ty hádky?

Mamka s tatškou třeba, nebo C5, když nás hlídá. **A ty se s někým hádáš?** Ne. Někdy s C6. **A často?** Jo. **A kvůli čemu?** Třeba ona to, třeba já jsem si něco vzala dřív a ona to chce. **A kdo to potom zase vyřeší?** Tatka s mamkou.

9. Chtěla bys něco změnit ohledně toho, jak si povídáte a chováte se k sobě?

Ne. **Líbí se ti tak všechno?** Jo.

10. Chceš mi ještě něco říct k nějaké otázce?

Ne. **Dobře, tak děkuji ti moc.**

Rozhovor s participantem C2 (30. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím tě, něco o sobě? Kolik máš roků, do které třídy chodíš?

Chodím do 3. třídy, mám 9 a půl roku. **A co děláš rád?** Rád hraju fotbal, florbal, třeba rád si hraju a už asi nic.

2. Jak se cítíš ve vaší rodině?

Tak někdy, celkem o samotě, jinak i celkem rád jsem, když je nás víc a hrajem třeba nějaké společné hry. **A když jsi říkal, že se cítíš o samotě, jak to myslíš?** No, že tu skoro nikdo není, jako doma. **Jo? Já jsem si myslela, že tady je u vás pořád někdo.** No, tak já chodím do školy a mám nejmíň hodin ze všech, tak jsem občas sám. **Aha, takže doma jsou jenom menší sourozenci?** Jo. **A jsi rád, že máš více sourozenců?** Jo. **A chtěl bys jich méně, nebo více, nebo je to takhle optimální?** Takhle stejně. Tak celkem dobré to je. **Jo? Takto ti to vyhovuje?** Jo. Nejsem ani moc nejstarší, ani moc nejmladší, takže...

3. Povídáte si spolu v rodině?

Někdy.

3.a) Jak často si povídáte?

Tak, hodně krát týdně. **A to se třeba sejdete spolu nebo třeba jak přijdeš ze školy, tak si povídáš s maminkou?** Jo, jaké známky a tak. **Aha. A to hlavně s mamkou nebo s tatškou?** S mamkou.

3.b) Kdo si s kým povídá nejčastěji?

Kdo si povídá s kým nejčastěji? (asi 8 s ticho) Nevím úplně, ale myslím si, že se nejvíc baví C6 s C1.

3.c) A s kým si nejčastěji povídáš ty?

Já? Hlavně s C3. **Vy jste věkově podobně?** No, ona je o 2 nebo o 1 rok starší.

4. Můžeš si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?

Jo, ale když třeba něco dělají, tak moc ať neruším. **Takže podle času?** Jo. **A jak to poznáš, že můžeš jít si za něma popovídat?** Třeba když, když, když se vrátím třeba z té školy, tak mamka má čas na to, abych jí řekl, kolik mám úkolů a takové. **A úkoly s tebou dělá maminka, nebo je děláš už sám?** Někdy sám a někdy s mamkou.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

Když mám radost, tak jdu třeba s kámošem někam a když to, když nemám radost, tak jdu, nevím, ééé (smích). Podle toho, o čem se bavím a takové. **A když máš radost nebo je ti smutno, jdeš i za někým tady v rodině?** Hm...spíš s těma kamarádama. **A když ti je smutno, tak taky?** Jsem asi sám. **Nikomu to neříkáš?** Jo. (smích) **A ty to vydržíš, nikomu neříct?** Jo.

6. Svěřuješ se někomu tady v rodině?

Jak jako svěřuješ? No, třeba když tě něco trápí, nebo máš nějaký problém, tak jestli to někomu řekneš? Jenom někdy. **A komu?** Mamce nebo tatškovi. **A oni ti pomůžou?** Jo, někdy jo.

7. Hádáte se někdy doma?

(smích) Jo. **Často?** Jo. **Kdo se s kým hádá nejčastěji?** Nevím, C5 se mnou, asi.

8. A jak a kdo řeší ty hádky?

Někdy normálně, nikdo a někdy třeba taťka. **A když to nikdo neřeší, tak to přejde samo?** Jo. **Nebo vy sami se domluvíte?** Ne, právě že nic. Právě že pak už jsme v klidu. **Tak se pak spolu chvíli nebavíte?** Jo. **A jak dlouho se třeba nebavíte?** 5 minut? (smích)

9. Chtěl bys něco změnit ohledně toho, jak si povídáte a chováte se k sobě navzájem?

Asi jo, to chování asi. (smích) **Aby jste se nehádali, nebo co?** Jo, a aby jsme po sobě třeba všechno uklízeli a takové. Protože když třeba B6 s B1 dělají nějaké bunkry, tak pak, pak se třeba hádáme, že kdo to má uklízet. **A kdo vyhraje?** Nevím, občas to uklidím, podle toho, kdo je v pokoji.

10. Chceš mi říct ještě něco k nějaké otázce?

Ne. **Tak děkuju moc.**

Rozhovor s participantem C3 (30. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím tě, něco o sobě? Kolik ti je let? Do které třídy chodíš? A co ráda děláš?

Já mám 10 roků a v lednu mi bude 11 a chodím do 5. třídy. **A co ráda děláš?** Tančím, zpívám a tak.

2. Jak se cítíš ve vaší rodině?

Jo, dobře. **Jsi ráda, že máš více sourozenců?** Jo, je to takové dobré, že si můžeme pomáhat a tak. **A chtěla bys jich třeba méně, nebo ještě více, nebo je to tak optimální?** No, to je tak normálně, tak akorát. **Ty jsi narozená uprostřed?** Jo. **S kým si více povídáš? S těma staršíma nebo s těma mladšíma?** Tož, spíš s C2, protože jako my jsme tak podobně věkově stejně.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Jo, někdy jo.

3.a) A jak často si povídáte?

To je jak kdy. Někdy v neděli a tak. **Jak to vypadá?** Že si sedneme a pak se třeba o něčem bavíme. **A když třeba přijdeš ze školy, tak si běžně povídáte i se sourozenci?** Jo. **I s rodiči?** Tož jako někdy jo, když je čas.

3.b) Kdo s kým si povídá nejčastěji?

Tož, C5 s C4 asi tak, holky asi spolu a já s C2,

4. Můžeš si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?

Tož, když nemám jako něco, když nemám nějaké kroužky, tak jo. A když mají čas. **A jak je to u vás s časem? Zvládáte všechno?** Jako že jo, ale pomáhat taky musíme.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

Asi za mamkou. **I když máš radost, i když je ti smutno?** Jo.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Ani ne. (smích) **A komu třeba?** Tož, třeba kamarádům.

7. Hádáte se někdy doma?

Tož někdy jo. (smích)

8. A jak a kdo potom řeší ty hádky?

Tož, buď taťka, a když doma není, tak mamka. **A kvůli čeho se nejčastěji hádáte?** Já nevím, třeba kvůli tomu, třeba kluci, jako že kdo bude u počítače a tak a jinak nevím.

9. Chtěla bys něco změnit ohledně toho, jak si povídáte a chováte se k sobě?

Ani ne. **Vyhovuje ti to tak všechno?** Jo.

10. Chceš mi ještě něco říct k nějaké otázce?

Nevím. Asi ne. Dobře, tak moc děkuji.

Rozhovor s participantem C4 (30. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím tě, něco o sobě? Kolik ti je let? Do které třídy chodíš? A co rád děláš?

Tak mám 12 let, chodím do 6. třídy a rád hraju fotbal, florbal a stolní tenis.

2. Co pro tebe znamená velká rodina?

Tak je nás hodně v rodině, což je to dobré, že si můžeme spolu povídat, hrát si a spolu se bavit. **A jak se v ní cítíš?** Je to tu dobré, když máme těch hodně sourozenců, no, že si můžeme spolu hrát. **Tak jsi rád, že máš více sourozenců nebo bys jich chtěl mít méně, nebo ještě více?** Jo jsem rád, že je nás tolik.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Jo, určitě se spolu bavíme.

3.a) A jak často si povídáte?

Tak, nevím, asi tak jednou denně si vždycky řekneme něco. **A scházíte se nějak společně?** No, vždycky večer před tím, než jdeme spát.

3.b) A kdo s kým si povídá nejčastěji?

Tak nejčastěji si povídám s mojima dvouma bratrama a někdy i se sestrou.

3.d) A jak vnímáš komunikaci mezi tebou a rodiči? Jaká ta komunikace je?

Tak někdy si spolu řekneme naše názory, a někdy si i spolu hrajeme hry. **A můžeš za rodiči přijít kdykoliv, když potřebuješ si s nimi popovídat?** Jo. **Jaká je ta komunikace mezi vámi sourozenci navzájem?** Dobrá. **Jsi takhle s tím spokojený?** Jo.

3.e) Svěřuješ se rodičům s tím, co prožíváš, nad čím přemýšlíš?

Jo, někdy jo. **A komu více? Mamce nebo tatškovi?** Spíš mamce. **A z jakého důvodu?** Tak normálně. Že mamka má spíše více času než tatka.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Nemáme. **Můžete si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?** Jo. **A setkáváte se nějak pravidelně k povídání?** No, někdy.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

Tak, za mamkou a někdy i za bratrem starším.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Jo. **Komu nejčastěji?** Mamce.

7. Jak vypadá tvoje komunikace s rodiči?

Nevím. **Nenapadá tě k tomu nic?** Ne. **A se sourozenci? ... Máte na komunikaci čas?** Jo.

8. Máte mezi sebou nějaké konflikty? Nebo hádáte se?

Někdy se třeba popereme, když máme nějaké rozdílné názory, ale pak se většinou usmíříme. **A to hlavně s klukama?** Jo. **A usmíříte se sami, nebo to řeší třeba rodiče?** Většinou se třeba časem usmíříme. Třeba za jeden den. **A vy sami se usmíříte?** Jo.

9. Chtěl bys něco v tom, jak si povídáte, změnit?

Aby jsme se více nehádali.

10. A chceš ještě něco říct k nějaké otázce?

Ne. Dobře, tak já moc děkuju.

Rozhovor s participantem C5 (30. 10. 2013)

1. Řekneš mi, prosím tě, něco o sobě? Kolik máš roků, do které třídy chodíš?

Mám 14 roků, chodím do 8. třídy na ZŠ [REDAKCE]. **A co rád děláš?** Rád hraju fotbal, hrál jsem 6 roků na flétnu, jenže teďka spíše už upřednostňuju fotbal, tak jsem na flétnu přestal.

2. Co pro tebe znamená velká rodina a jak se v ní cítíš?

Velká rodina pro mě znamená, že mám více sourozenců, cítím se v ní většinou dobře, že je to více aktivní a takové. To je asi tak všechno. **A jsi rád, že máš tolik sourozenců, nebo bys jich chtěl mít trochu méně, nebo ještě více?** No, více bych už asi nechtěl a méně, podle toho, v jakých situacích, třeba když já jsem nejstarší, tak jako třeba za ně všechny, když rodiče nejsou doma, nebo tak, tak za ně mívám zodpovědnost. To mi celkem někdy vadí, že jako musím hlídat tolik děcek. **A je to často?** Moc ne. Jenom třeba když, třeba jednou za týden, asi tak.

3. Povídáte si spolu v rodině?

No, vždýcky tak 2x, no 4x týdně, že se večer jako sejdem a máme ještě stanovené různé pravidla. Kdyžtak si třeba povídáme, jak to kdo splnil, zvládl a takové a co máme příště zlepšit a tak. **A jak jsi říkal, že se setkáváte 4x za týden, tak to máte nějak pevně dané, nebo to vyplyne ze situace?** Tak jako kdyby průměrně. Někdy víckrát, podle toho, jak je potřeba. **A to se setkáváte všichni?** No, všichni, jakože večer už jsou většinou všichni doma, tak, tak ti co jsou doma, nespí u nějakého kámoše třeba, tak jo.

3.b) Kdo si s kým povídá nejčastěji?

Tak já se asi nejvíce bavím s C4, protože je mi věkově jako nejbliž. **O kolik jste vzdáleni věkově?** O rok a půl. No, oba hrajeme fotbal, tak máme stejné zájmy, sport, tak si dobře rozumíme.

3.d) Jak vnímáš komunikaci mezi tebou a rodiči?

Tak, my mezi sebou nemáme žádné problémy, bavíme se normálně. **A mezi sourozencema navzájem?** Podle toho, (smích) jestli mě třeba zrovna někdo nenaštval, nebo tak. **A jaká je ta komunikace třeba mezi tebou a C4 a pak mezi tebou a malýma holkama?** No, tak malé holky, to jako v pohodě, až je třeba C2, ten je druhý nejstarší brácha, tak ten jako kdyby, on dělal většinou takový binec nebo tak a hraje si na staršího a snaží se nám vyrovnat, tak to je takové trošku problematičtější.

3.e) Svěřuješ se rodičům s tím, co prožíváš, nad čím přemýšlíš?

Ne, nesvěřuju. **A máš nějaké kamarády, kterým to říkáš?** No, tak jako některým kámošům jo, možná.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Ne, nemáme. **Můžeš si přijít popovídat s rodiči, kdy chceš?** Jo, můžu, kdy chcu. Pokud mají zrovna v tu chvíli čas. **A jak to je u vás s tím časem?** No, tak tat'ka, on bývá většinou tak do pěti v práci a od té doby už se nám normálně věnuje, tak to už klidně můžem, a mamča, ta pořád, protože je teďka doma s tím C7.

5. Za kým nejčastěji jdeš, když máš radost nebo je ti smutno?

No, tak to nevím. Asi s mamkou.

6. Svěřuješ se někomu v rodině?

Ne, nesvěřuju. **A víš proč?** No, nevím proč.

7. Jak vypadá tvoje komunikace s rodiči a se sourozenci?

Jak jako? **Máte na ni čas?** Jo, čas máme.

8. Máte mezi sebou konflikty?

No, tak s rodičema moc ne, ale někdy jako s tím, s C4 nebo s C2. **A jak a kdo je pak řeší?** Tak pak to řeší tat'ka a řeší to tím třeba, že se první musíme usmířit, pak případně dá nějaké tresty, pokud už je to jako nějaké moc.

9. Chtěl bys něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

Ne, nechtěl.

10. Chceš se k nějaké otázce ještě vrátit?

Ne, myslím, že dobré. (smích) **Dobře. Moc ti děkuju.**

Rozhovor s participantem CM (30. 10. 2013)

1. Můžete mi říct, prosím, něco o sobě? Kolik je vám let? Jaké je vaše vzdělání, povolání? Jak velká byla vaše původní rodina?

Je mi 39 let, vzdělání mám vysokoškolské, studovala jsem teologickou fakultu obor teologie a potom jsem učila dva roky na ZŠ na 1. stupni, a potom jsem vlastně šla na mateřskou dovolenou, na které jsem doteď. **Jak dlouho to je už?** Takže to je 14 let, co jsem doma. **Jak velká byla vaše původní rodina?** Tak nás bylo 5, takže my jsme byly 3 sestry, já jsem byla nejmladší.

2. Co pro vás znamená velká rodina a jak se v ní cítíte?

No, velká rodina, když jsem byla malá, tak moje maminka je z 9 dětí, byla nejstarší, měla teda ještě staršího nevlastního bratra, ale ten byl o dost starší a poměrně brzy potom se oženil do Prahy, takže ona víceméně byla brána jako nejstarší z té rodiny, z těch dětí a tím pádem my jsme měli spoustu bratranců a sestřenic a mě se to vlastně už od mého dětství strašně líbilo, když jsme se vlastně všichni scházeli u babičky, nás bylo strašně moc, mám kolem 30, přes 30 bratranců a sestřenic, takže nás byla jako velká banda, byli jsme velká rodina a vždycky jsem z toho byla strašně nadšená a vždycky jsem si to právě přála, jakože mít velkou rodinu. Ale nevěděla jsem, jako, neměla jsem představu, kolik přesně bych chtěla dětí. Jenom jsem jako chtěla mít velkou rodinu. **Takže se v ní cítíte dobře?** Takže se cítím se dobře, protože vlastně jsem si to vždycky přála a teď se mi to splnilo.

3. Povídáte si spolu v rodině?

Povídáme si, myslím si, že tak jako tím, že jsem doma, tak si myslím, že mám dostatek času i prostoru jako si s každým povídat, tak jak si v celku představuju. **Jaká je to komunikace?** Je to průběžná komunikace, hlavně vlastně jako s tou nejmenší, s kterou jsem doma, si vlastně hlavně povídám to dopoledne, kdy máme klid a potom průběžně, jak oni školáci se vrací ze školy, tak si s každým vykládám, když vlastně bezprostředně přijde z té školy, tak si vykládáme o škole, o tom, jaké mají další úkoly, povinnosti, co všechno potřebují zařídit do školy. Potom vlastně odpoledne probíráme, kdo jde do jakého kroužku, kdo co potřebuje, kdo kde mám kdy být, případně když nejsem doma, tak přes telefon to vždycky nějak doladujeme, co je potřeba.

3.a) Jak často si povídáte?

Denně. Určitě.

3.b) Kdo s kým si nejčastěji povídá?

(asi 8 s přemýšlí) Tak u dětí si určitě nejčastěji povídá C1 s C6, svým způsobem i C5 s C4, tím, že třeba spolu obývají tady ten horní pokoj, myslím si, že všichni, když přijdou ze školy, nebo od někud, tak se věnují třeba C7, že za ním jdou. Ponosí ho, potulí se s ním, není to jako třeba nějaká dlouhá doba, ale vždycky jako jdou za ním. To jako ten nejmladší člen, ten vždycky všechny přitahuje, že tam mají takové to tulení a takovou tu, jakože ho rádi vidí a já těžko říct, s kým si nejčastěji povídám, já se snažím jako podle potřeby, každý den ale se všema.

3.d) Jak vnímáte komunikaci mezi vámi a dětmi?

No, někteří jsou sdílnější, někteří jsou uzavřenější, taky je to o tom, že ti malinci přijdou vlastně se vším, s čím si neví rady. Vnímám to vlastně tak, že i když jsme doma oba s manželem, tak vlastně jejich potřeby, když mají jakoukoli potřebu, tak se obracejí na mě, protože jsou zvyklé, že já jsem vlastně doma pořád, takže i ve chvílích, kdy jsme oba doma, tak se obracejí na mě a já se snažím to tak jako přesměrovávat tak jako na toho manžela. **A z jakého důvodu?** No, myslím si, že někdy je to z toho důvodu, že něco momentálně dělám, tak je pošlu za tatínkem, aby to vyřešili s ním, někdy je to z toho důvodu, že kluci potřebují vyřešit něco kolem fotbalu, tak to zas tyto informace má on pro ně a někdy je to z toho důvodu, že chcu, aby se to se tak, jako aby i oni si zvykli vlastně chodit jako za ním, aby se neobraceli se vším jenom na mě, ale aby vnímali, že můžou jít vlastně i za ním. Ale pokud je to směřované na to, že třeba jsem schopná jim v tu chvíli pomoci jenom já, tak samozřejmě to s nima řeším já. **Jak vnímáte komunikaci mezi manželem a dětmi?** Tak mezi manželem a dětmi je to trošku o něčem jiném, si myslím, jednak právě z toho důvodu, že on není velkou část dne doma a taky, že tím, že já jsem vlastně na mateřské, tak jaksi takový ten organizační chod té domácnosti, přirozeně je jakoby na mě, takže je to i v tomto jiné a asi tak. **Jak vnímáte tu komunikaci mezi dětmi navzájem?** Mezi dětmi navzájem je to teda někdy hodně složité (smích). Tak u těch menších je to takové, je ta komunikace taková přirozenější a dokážou se bavit, myslím si o všem, tak průběžně spolu prostě komunikují pořád a ti větší, ti už spolu komunikují víceméně tak jako když něco potřebují, tak zajdou za tím sourozencem. Jiné to je u těch, kteří jsou věkově bližší, než u těch, kteří mají mezi sebou větší věkový rozdíl, že třeba ten nejstarší, když se má bavit s těma malýma holkama, tak je to jenom takové, že s nima opravdu prohodí jenom pár věcí denně, ale jinak, nebo když je mají za úkol třeba pohlídat, tak spolu jako nějak samozřejmě komunikují, že v tu chvíli se ty děti vlastně místo na mě obracejí na toho, kdo je hlídá, takže třeba na toho nejstaršího sourozence, ale jinak si myslím, že pokud je mezi nimi větší věkový rozdíl, tak ta komunikace není až tak nějaká jako, že spolu jako nemají potřebu mluvit nějak moc.

3.e) Svěřují se vám děti s tím, co prožívají, nad čím přemýšlejí?

Když přijdou ze školy, tak si myslím, že jako že většina z nich třeba povykládá, co prožili ve škole, když si s něčím neví rady, tak si myslím, že se většinou přijdou zeptat a myslím si, že se bavíme v celku na jakémkoliv téma. Aspoň teda se mnou, jako že jsou schopni se zatím bavit na jakémkoliv téma.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Ne. Jako nemáme to ani tak, že třeba při jídle se nesmí mluvit. To já mám pocit, že u toho jídla je to nejhezčí, protože jsme tam všichni. To se nepodaří úplně často, protože tím, že mají hodně zájmů, tak se doma hodně střídáme, ale vlastně sobota, neděle oběd, to je taková jakoby nejkrásnější doba, nebo ještě večer, když se scházíme před modlitbou, tak to je takový čas, kdy má každý za sebou ten den a často teda dlouhou dobu strávíme jednak buď tím, že my jim chce něco říci, anebo třeba i když chceme třeba něco vyřešit, co nebylo v pořádku, tak je dobré, že jsme u toho oba rodiče v tu chvíli a úplně celá rodina, že třeba chceme, ať to slyší všichni, když se to týká jako většiny, nebo je to něco, co by měli vědět všichni, co zasahuje jakoby celou rodinu a jinak žádné jako stanovené pravidla nemáme. **Můžou si děti za vámi přijít popovídat, kdy chtějí?** Můžou přijít kdykoliv, cokoliv.

5. Jak probíhala komunikace ve vaší původní rodině? Vnímáte nějaký vliv na komunikaci ze své původní rodiny, a pokud ano, jaký?

No, to nebyla moc velká sláva, protože naše maminka s náma byla vlastně jakoby sama, tat'ka víkendama dělal, víkendama jezdil teda občas domů, ale naši spolu vlastně jakoby, naši žili odděleně a tat'ka jezdil občas na víkendy, a tím pádem vlastně maminka toho měla strašně moc, takže jakoby to bylo hlavně takové ty časové důvody, jo že ona měla vlastně spoustu starostí, tak já osobně třeba jsem měla pocit, že že není na to čas, nebo něco takového. Nebo že bych ji neměla jako vlastně nějak přidělovat nějaké starosti, nebo tak nějak jsem to vnímala. **A vnímáte nějaký vliv na komunikaci z té původní rodiny?** Tak určitě jsem si říkala, že když budu mít já svoje děti, takže bych chtěla, aby mi mohli kdykoliv cokoliv přijít říct, aby měli pocit, že na ně vždycky mám čas.

6. S kým nejčastěji sdílíte své radosti nebo starosti?

S kým sdílím své radosti? Tak určitě jako s manželem no a jako pokud to jsou radosti nebo tak, tak určitě o tom mluvíme všichni společně. Když třeba jsme všichni pohromadě.

7. Jak vypadá vaše komunikace s manželem?

Komunikace s manželem, já třeba kdyby bylo na mě, tak já bych se tomu nebránila, kdybychom spolu mohli více mluvit, někdy je to otázka toho, že je třeba takový hodně zaneprázdněný, ale vlastně všechno podstatné řešíme společně, všechno důležité probíráme společně a cokoliv jako se děje, tak mu vždycky dám aspoň hned v tu chvíli vědět esemeskou, a pak když se vrátí z práce, tak to potom jako probíráme osobně. Nebo když je něco akutního, tak volám. Že na to vždycky jako reaguje.

8. Máte mezi sebou konflikty?

No, tak děti mezi sebou mají takové ty sourozenecké konflikty, a jako já s manželem mezi sebou máme takové ty běžné věci, že prostě se občas neshodneme samozřejmě, občas se pohádáme, občas něco řešíme jako třeba tak jako ve spěchu, že to není jako třeba úplně ideální, tak z toho já jsem třeba nervózní, že se to neřeší v klidu, ale myslím si, že jako nějaké podstatnější jako názorové nebo organizační, jako v tom spěchu vznikají určité zmatky a někdy z toho jsou třeba nějaké nedorozumění, ale myslím si jako, že vždycky všechno potom jako dáme do pořádku, že nevznikají. **A s dětma nějak řešíte ty sourozenecké hádky?** Určitě, určitě to řešíme, no. Tak jako tím, že já jsem doma, tak jsem, tak všechno jakoby to vidím, slyším, takže nejvíc to je vlastně na mě. A pokud je to něco závažnějšího, tak to určitě jako řešíme s manželem, s tím, že potom jako musí být i nějak potrestání. Když je to něco závažného.

9. Chtěla byste něco v rodinné komunikaci změnit?

Tak líbilo by se mi, kdyby třeba děti jako neměly problém s čímkoli přijít za náma, ale to nevím, jestli můžu i nějak změnit já, protože si myslím, že to je dané i třeba jejich povahou, ale jako určitě je tak nějak vybízíme k tomu, aby se nikdy nebáli za náma s čímkoli přijít, ale jsou určité věci, které člověk vidí, že prostě neovlivní. Že prostě to děcko to jako neřekne, někdy ani třeba samo neví proč.

10. Chcete se k nějaké otázce ještě vrátit?

No, jakože vidím, že ta komunikace v té rodině, že to je jako důležité a že jako někdy vznikají zbytečné nedorozumění i tím třeba, že se o těch věcech nemluví tak dostatečně, jak by se třeba mělo, ale jinak jako. Jako je to určitě velice důležité, no. Jinak nevím, co bych tak doplnila. **Dobře, děkuji vám moc.**

Rozhovor s CO (30. 10. 2013)

1. Můžete mi říct, prosím, něco o sobě? Kolik je vám let? Jaké je vaše vzdělání, povolání? Jak velká byla vaše původní rodina?

Takže, já mám 43 let, moje vzdělání, v podstatě mám středoškolské vzdělání, pak jsem dělal ještě pomaturitní studium, sociálně právní, takže to je k tomu vzdělání. Co ještě? **Povolání?** Povolání. V současné době vykonávám, vlastně jsem pracovníkem společnosti ■■■ prodej a jsem na pozici manažera prodeje. **A jak velká byla vaše původní rodina?** Moje původní rodina, já pocházím ze čtyř sourozenců.

2. Co pro vás znamená velká rodina a jak se v ní cítíte?

Ta moje současná velká rodina? **Ano.** Tak, co to pro mě znamená. V podstatě, když se člověk, nebo respektive, když se v tom manželství takto ti dva rozhodnou, tak si myslím, že je důležité, aby to brali jako prioritu života. Jako takovou životní prioritu v podstatě. Tu rodinu, protože je pravda, že tím, že ta rodina je velká, tak tomu musí v podstatě podřídít veškerý svůj volný čas ti rodiče, jo? Dá se říct, že to je o tom, že tím padá spousta koníčků a spousta zájmů, které člověk měl třeba před tím, v té době. **A jak se v té rodině cítíte?** No, jak já se cítím. Já osobně, já jsem spokojený. Rozhodně jsem spokojený ve velké rodině. Nejvíc si to samozřejmě člověk užívá asi v letním období, kdy prostě odpadají takové ty povinnosti, co se týká školy, tak to je takový úžasný čas, to je vlastně taková odměna za tu celoroční práci a vlastně ten dril, který vlastně člověk má.

3. Povídáte si spolu v rodině?

V podstatě, takový ten čas, kdy si společně povídáme, takový ten pravidelný je vždycky v neděli a mimo tu neděli, tak to jsou takové ty chvíle třeba společné večeře, společného oběda, jo? A dá se říct, že to jsou takové ty chvíle, kdy spolu komunikujeme tak ve větší míře.

3.b) Kdo s kým si povídá nejčastěji?

Tak ono je samozřejmě pravda, že pokud bychom se měli bavit o té komunikaci mezi dětmi, tak určitě se to tak jako bych řekl, krystalizuje podle věku těch dětí. To znamená, že určitě nejbliž k sobě mají, taková ta skupina věkově nejbližší. To znamená, ti kluci, jo? C5 s C4, C3, tím, že je třetí, tak je v takové možná horší pozici, v tom smyslu, že s těma klukama si až tak úplně nerozumí a spíše se zaměřuje na ty mladší děti. No, to je takový ten zlom. C2, ten v podstatě komunikuje jak se, to je takový prostředník mezi těma staršíma dětma a těma mladšíma, no a taková C1, ta si samozřejmě nejvíc rozumí s malou C6. Když bych to bral takto.

3.c) S kým si nejčastěji povídáte vy?

To se týká dětí nebo obecně? **Obecně.** Tak obecně určitě nejvíc komunikuji s manželkou, a potom, co se týká dětí, tak si myslím, že to se asi nedá úplně říct s kým nejvíc, protože já se jako tak snažím podle situace, která zrovna je, v té rodině, co se zrovna odehrává, prostě s těma dětma komunikovat, aby zase ony nevnímaly, že někoho upřednostňuju, taky v tom smyslu a v podstatě se snažím, člověk jako tak vnímá ty potřeby těch dětí, jo? Že prostě někdo má takové větší, období větší potřeby, třeba být se mnou, jo, tak to jako tak člověk

vycítí, a tak se mu věnuje a více s ním komunikuje, případně. Teď mám období, kdy malý C2 vyloženě chce, abych s ním usínal, tak to respektuju a prostě s ním usínám a takže to se, dá říct, i mění.

3.d) Jak vnímáte komunikaci mezi vámi a dětmi?

Jak vnímám komunikaci. Myslím si, že třeba C5 s C4, když to vezmu od těch nejstarších, se jeví jako introverti, jo? Takže ta komunikace se od toho odvíjí, že možná i tím, že Šimon už mírně vkročil do puberty, tak je takový uzavřenější, že to není o tom, že, že by se se mnou sdílel úplně o všem, ale spíše je to o tom, že musím projevít já ten zájem a ty věci z něho tak trošičku mírně mu pomoci, aby vlastně mi řekl to, co bych chtěl vědět. Ty menší děti jsou bezprostřednější. **A jak vnímáte komunikaci mezi manželkou a dětmi?** Myslím si, že, jako že je to taková bezproblémová komunikace, že podle mého názoru si myslím, že když ty děti mají problém, tak první jdou spíše za manželkou. Tak si myslím. **Čím to je?** Určitě to bude i tím, že je víc doma a já si myslím, že ona je i taková ta vrba, která to vyslechne a potom, když se řeší nějaký problém, většinou já jsem ten, který tu věc usměrní. Tak proto si myslím, že vlastně oni to spíše řeknou, nebo dokážou se spíše svěřit CM. **A jak vnímáte komunikaci mezi dětmi navzájem?** To se taky vyvíjí. Samozřejmě to je dané i tím pořadím, jak kdo se narodil. Že třeba ten nejstarší, C5, řekl bych, že ten druhorozený to má velice těžké. Ve smyslu tom, že ten C5, mu svým způsobem všechno jde, že je takový jako šikovný ve škole a ve sportu ten Jonáš, protože se mu chce vyrovnat, tak jako je v takové špatné pozici. Přesto, že je šikovný, tak vlastně on jako, myslím si, že je to pro něho takové těžké se vyrovnat s tím, že nad ním je ten C5, který je, je perfektní. To je pro něho takové těžké a je pravda, že třeba je škoda, že ten C5 toho C4 nepodpoří. Nebo to je spíše takový vztah jakoby, oni jsou takoví soupeři, trošku. Takže v tom je to takové složitější a myslím si, že jinak jako spolu komunikují, v tom jako problém není. Jinak k té komunikaci mezi dětma, myslím si, že co jim třeba pomůže, když prostě mluvíme společně, že, že jako rodiče můžeme korigovat takové ty různé hovory, třenice a výměny názorů, aby vlastně pochopili, že je důležité, aby ta rodina v prvé řadě se semkla a držela pohromadě. To je taková ta důležitá věc. A aby si třeba uvědomili, že nikdo není dokonalý z těch dětí, a když třeba někdo není třeba úplně stoprocentní, tak aby ho nikdo jako neměl tendenci ho za to odsuzovat. Ale měl by ho spíš podpořit, jako. A to je právě na té korekci, nás rodičů, aby jsme k tomu ty děti takto vedli.

3.e) Svěřují se vám děti s tím, co prožívají, nebo nad čím přemýšlejí?

To si myslím, že spíš asi manželce. Mě třeba občas, ale jako ve větší míře určitě spíš mamce.

4. Máte pro komunikaci v rodině stanovená nějaká pravidla?

Tak, když se řeší nějaká, nějaký problém třeba, tak v takovém případě určitě pravidla máme a to vlastně taková, že se vlastně sejdeme a v tu chvíli prostě nastavím pravidla taková, že když se řeší nějaké téma, konkrétní, a tam je vlastně důležité, aby každý měl prostor se vyjádřit, aby mu do toho nikdo neskákal do řeči, aby vlastně každý řekl ten svůj pohled z toho svého konkrétního úhlu a potom vlastně já s manželkou zaujmeme určité stanovisko a jak to sdělím a řekneme, tak tak to prostě bude a tím je to, tím je to vyřešené. Ale jako klademe důraz na to, aby se mohli všichni vyjádřit. Aby každý řekl ten svůj názor, aby vlastně nikdo nezůstal jakoby stranou, jo? To je ta komunikace, když se řeší nějaké problémy a jinak v té běžné komunikaci. Co je jako trošku úskalí u té početnější rodiny, nebo moje zkušenost je ta, že ty děti se musí učit tomu, aby neskákaly do řeči, aby prostě, aby jako nechaly prostor, úplně přirozený, když někdo něco řeší a říká, tak aby mu prostě do toho nevpálil, jo? No, ale to je třeba specifika naší rodiny, já nevím, jak to bude

jinde, jo? Oni jsou prostě takoví, že ty děti jsou hodně akční, jo a druhá věc je kdyby byly jako takové klidné, tak možná to je zase úplně někde jinde než tak, jak to zakouším já, jo? Že ony jsou úplně takové neřízené střely. Někteří jako. V tom je, v tom je potřeba je korigovat, aby to bylo v klidu, no. **A setkáváte se nějak pravidelně k tomu povídání?** Tak to, jak jsem vzpomínal tu neděli, tak to je jako výborný čas, teď se snažíme v pátky večer, aby jsme měli takovou společnou chvíli, no a v podstatě jako je dobré i na nějaký výlet zajet, jako to jsou takové, takový ten čas, kdy prostě ta rodina je spolu, jo? Nebo jako samozřejmě i pak je to na dovolené, jo, že se snažíme o to, aby jsme minimálně jednou do roka jeli jenom my, jako rodina, někam, jo? To prostě, abychom si to užili, prostě se všim všudy, v jiném prostředí, bez takových těch běžných povinností a abychom se těm dětem vlastně mohli věnovat jinak, třeba než běžně v tom rutinním provozu.

5. Jak probíhala komunikace ve vaší původní rodině? Vnímáte nějaký vliv na komunikaci ze své původní rodiny, a pokud ano, jaký?

Z původní rodiny, tak částečně, my jsme v podstatě v původní rodině spolu komunikovali tak nějak při tom jídle, jako (smích). Jinak ale člověk spíše hodně čerpá z knížek a takových zkušeností, ať už třeba ze společenství, jo, co jako nám bylo doporučováno, případně co třeba slyšíme od jiných rodin, co funguje. **Takže nevnímáte nějaký vliv, který byste si nesl z té původní rodiny, co se týká komunikace?** Takový zásadní vliv asi ne. Spíš jsem to vnímal jako kriticky a říkal jsem si, co bych chtěl dělat jinak.

6. S kým nejčastěji sdílíte své radosti a starosti?

Tak určitě to je s manželkou. Tak samozřejmě je to o tom stupni, kde se ty děti nachází, jo? To znamená, že nejvíc samozřejmě s CM, pak je to otázka toho, jak kdo je třeba zaměřený, jo, že s klukama řešíme takové víc sportovní, zajímají nás nové věci, úspěchy. Takové ty pracovní spíše, jak jsem říkal, s manželkou a jinak se snažím třeba, když jakoby když si vybavuju, co jsem prožíval já, tak najít třeba nějaký stimul pro ty děti, jak je povzbudit v tom, co ony prožívají, tak jakože třeba si tak jako vybavím, co jsem já dělal a co mi šlo, jo. A takže asi takto nejvíc s tou manželkou, no.

7. Jak vypadá vaše komunikace s manželkou? Máte na ni čas?

Myslím si, že toho času máme méně, než by bylo dobře, jako. Že samozřejmě ten čas, který společně prožíváme, tak to bývá většinou večer, případně, co byl úžasný čas, byl, když jsme třeba jeli jenom my dva na takový prodloužený víkend, lázeňský pobyt, to bylo perfektní. A mimo to, je to samozřejmě o tom, že momentálně, když třeba to nejmladší dítě je fixováno jako na matku, tak je to problém, ale jako mám představu, že jako akorát, řekněme, až tam nebude ta fixace toho nejmenšího potomka, jako rád bych i s tou manželkou někam vyjel třeba na kole, nebo i nějaký jednou za čtvrt roku, si dovedu představit, takový výlet na ten jeden den nebo dva dny někam, někam prostě odjet a být jenom společně. **Takže to vnímáte jako důležité?** Důležité, ovšem otázkou je, co je reálné dneska, jo? Člověk si mnohdy plánuje nějakou večeři a pak z toho sejde z nějakého důvodu, protože zrovna, já nevím, není hlídání nebo jo? No, takže ono to je takové složitější, no.

8. Máte mezi sebou konflikty?

Určitě. Určitě konflikty jsou, jsou vlastně, tak jak jsem vzpomínal ve smyslu takové té soutěživosti těch dětí, jo? **A jak je řešíte?** Jak je řešíme, my je vlastně jakože s těma dětma komunikujeme ve smyslu, že se jim

snažíme vysvětlit, že tady moc nejde o to, kdo udělá co nejlíp, nebo já nevím, kdo bude. Oni jsou takoví soutěživí, jo? Ty děti, jo. Takže hlavně se jim snažíme vysvětlit a říct, že je prostě máme rádi, i kdyby, já nevím, třeba v jakékoli věci nebyli úplně stoprocentní a perfektní a jakože to není to nejdůležitější, že prostě jako k tomu, aby z nich vyrostli jednou dobří lidé, tak to není, jakože to v životě není o tom, že člověk bude úspěšný a že všechno zvládne na sto procent. **Takže spíše stíráte tu soutěživost?** Ano. V podstatě největší problém je ta soutěživost mezi dětmi. Aniž by to člověk nějak takhle nastavil, jo, prostě. Oni jsou takoví, protože oni všichni tak jako sportují, takže oni jsou na to jakoby zvyklí přirozeně být soutěživí. Což má svoje výhody i nevýhody. A právě to úskalí je ta soutěživost, kdy oni jako nerozlišují to, že v té rodině o to vůbec nejde. Takže tam naopak je důležité, aby byla taková ta pohoda, a ta pramení z takové té přirozenosti. Z toho, že člověk z ničeho nedělá vědu a že jakoby se ty děti naučily vnímat to, že je nám spolu dobře, protože jsme spolu. Což jako není jednoduché, jo. (smích) Asi tak.

9. Chtěl byste něco ve vaší rodinné komunikaci změnit?

Rodinné komunikaci, takhle, ta komunikace se do jisté míry vyvíjí. Co bych chtěl změnit, tak to jsem říkal, že bych si přál do budoucna, mít víc času v té komunikaci s manželkou, jinak jako dnešní doba je, nebo v dnešní době jsou takové obrovské tlaky na ten volný čas jako obecně, jo? A to si myslím, že je problém jo, tak, jak člověk přijde jednak vyflutlý z práce, to je jedna věc, jo, jakože to tě hodně vyčerpá a aby nastartoval a byl v pohodě v té rodině, jo a druhá věc jsou zase ty děti, když ony přijdou a mají zase ten volný čas, aby s ním uměli správně naložit. To je obrovský problém. Protože se nabízí, prostě největší problém je, prostě požírače jako je počítač, jo a tak já si jako dovedu představit, co bych jako, kde bych viděl rezervy, mít jaksi vyčleněno vícero času, pro takové to soužití. Ať už formou nějakých her, jo nebo prostě takové té komunikace zábavné, jo, aby prostě těm dětem bylo fajn, aby viděli jako to, aby si odnesli z té rodiny takovou tu pohodu, že jim je dobře, právě v tom soužití.

10. Chcete se ještě k nějaké otázce vrátit?

Ne ne, nechci se k ničemu vrátit. (smích). **Dobře, děkuji vám moc.**